

List í uppvøkstri og skúlagongd í Føroyum

Eftir

Anne Bamford, professara

November 2012

Tøkk

Hendan kanning hevði ikki verið møgulig uttan hjálp frá teimum, sum so ella so hava verið við.

Serliga takki eg Hedvig Westerlund-Kapnas og Rakul Thomsen fyri ómetaliga stóru hjálpina at týða skjøl, tulka lógir og greiða frá um føroysk samfelagsviðurskipti. Umframt at vera samvitskufullur granskari, hevur Rakul verið dugnaligur bilførari, ferðaleiðari og fyriskipari og góður samstarvsfelagi og vinur. Hennara arbeiði og hjálp hava havt stóran týdning fyri kanningina.

Føroyingar hava víst mær stórt gestablídni, og tey, sum luttóku í kanningi, hava víst vælvild og opinleika og soleiðis gjørt verkætlanina møguliga.

Eg vil fegin takka teimum 28 stovnunum og skúlunum, sum eg havi vitjað, teimum 150 fólkunum, sum eg havi havt samrøður við, og øllum teimum, sum hava svarað spurnarskjølum og gjørt sítt íkast til kanningina. Lachlan Bamford hevur tikið allar myndirnar í frágreiðingini, undantikið tær, har annað er tilskilað.

Innihald

List í uppvøkstri og skúlagongd í Føroyum	0
Høvuðssamandráttur.....	5
Kapittul 1: Innleiðing og yvirlit.....	9
1.1 Innleiðing.....	9
1.2 Karmar og mannagongdir.....	9
1.3 Heiti allýst.....	11
1.4 Søguligi og politiski samteksturinn.....	12
1.5 Føroyski listapallurin.....	14
1.5 Politikkur.....	17
1.5.1 Kort yvir miðnámskúlar og skúlar, sum bjóða hægri útbúgvingar.....	20
1.6 Fíggjarlig mynstur og tilfeingi.....	22
1.7 Skúlar.....	24
1.8 Undirvísing í list.....	26
1.9 Undirvísing í list og mentanararvi og skapandi læring.....	28
1.10 List í skúlanum.....	30
1.11 List eftir skúlatíð.....	39
1.12 Musikkskúlin.....	42
1.13 Søvni og mentanarstovnar.....	48
Kapittul 2: Altjóða støði - samanburðargrundarlag.....	51
2.1 Innleiðing.....	51
2.2 Altjóða støði: “Alpha” dygd í undirvísing allýst.....	51
2.3 Dygd allýst.....	51
Kapittul 3: Svar um dygd.....	53
3.1 Innleiðing – Yvirskipaðar frásagnir um dygd.....	53
3.2 Virkið samstarv.....	53
3.2.1 Listaleypurin.....	55
3.3 Smidligar skipanir og ótøtt mörk.....	62
3.4 Atkomilig fyrir øll.....	65
3.5 Áhaldandi læring fyrir lærarar.....	72
3.6 Eftirmetingar.....	74
3.7 Virkin skapan og egin avrik í miðdepilin.....	77
3.8 Listamál.....	80
3.9 Váðafýsni.....	81
3.10 Læring í og ígjøgnum list.....	81
Kapittul 4: Framtíðar útlit.....	85
4.1 Innleiðing.....	85
4.2 Samanhangur – Listalig ávirkan og læruhættir.....	85
4.3 Royndir og Pisa.....	87

4.4 Skapandi vinnur	95
Kapittul 5: Forðingar.....	107
5.1 Innleiðing.....	107
5.2 Tíð og tilfeingi	107
5.3 Skúlaleiðslur/skúlastjórar	115
5.4 Góðskutrygd	115
5.5 Lærarar og læraraútbúgvingin / Námsfrøðingar og námsfrøðingaútbúgvingin..	116
Kapittul 6: Viðmæli.....	121
6.1 Innleiðsla	121
6.2 Tilmæli	121
6.3 Økir sum krevja meira gransking	123
6.4 Niðurstøður / Framtíðar kós.....	123
Heimildir	124

Í apríl í 2012 var kanning at eftirmeta læring í list í Føroyum sett í verk. Kanningin skuldi savna inn víðfevndar upplýsingar um, hvussu umfangandi og dygdargóð læring í list er. Í august/september í 2012 byrjaði kanningararbeiðið. Verkætlanin greinar karmarnar fyri læring í list og eyðmerkir, hvørji viðurskifti ávirka og stuðla undir læring í list. Eftirmetingin varpar serliga ljós á hesar spurningar:

1. Hvat verður gjørt í undirvísing í list, og hvussu?
2. Hvussu er dygðin á undirvísing í list í Føroyum?
3. Hvørjir eru møguleikarnir og hvørjar eru avbjóðingarnar í løtuni og í framtíðini?

Kanningin viðger bæði ta formligu og óformligu læringina í list, sum fer fram í skúlanum og eftir skúlatíð. Kanningin nýtir bæði kvalitativar og kvantitativar granskingarmanngongdir. Serliga stóran týdning hevði spurnarkanning, sum vit sendu skúlum, barnagørðum, studentaskúlum, musikkskúlum, áhugaleikarafeløgum og ungdómshúsum. Eftir spurnakanningina skipaðu vit fyri 10-daga-drúgvvari kanning við samrøðum, skúlavitjanum, stovnsvitjanum og fundum við fokusbólkar.

Føroysk foreldur hava sum heild bjartar vónir fyri børn síni, og tey eru eisini lutfalsliga væl fyri á mangan hátt. Samanborið við nógv onnur lond eru føroysku skúlarnir væl útgjørdir og gagnliga skipaðir. Einasti trupulleikin í hesum sambandi er, at støðið á hentleikum er ógvuliga ymiskt millum skúlarnar. Føroyska skúlaskipanin er lutfalsliga dýr, men hóast útreiðslurnar til undirvísing eru hækkaðar støðugt, er prosentparturin til undirvísingarøkið á samlaðu fíggjarlógini minkaður seinastu árin.

Í undirvísing í list er ikki samsvar millum høgu málini, sum eru sett í lógum og kunngerðum og avmarkaðu avrikini, sum verða framd í skúlunum. Hóast *Visión 2015, Mál og Vegir* staðfestir, at Mentamálaráðið skal fyrireika ein mentanarpolitikk fyri børn og ung, er tað ikki gjørt. Íverksetanin hevur verið darvað av ógreiðum og ósamsvarandi hugsanum um, hvat góð undirvísing í list er. Tað verður ikki hildið at vera munur á undirvísing í list og handaverki. Tað er heldur eingin tilvitan um munin millum læring í list (t.e. læring í myndlist, tónleiki, sjónleiki, listahandverki) og læring ígjøgnum list (t.e. tá ið list og listahandverk verða nýtt sum námsfrøðilig amboð í øðrum lærugreinum sum rokning, lesing og náttúruvísindi). Skúlunum tørvar at hava sterka, skipaða læring í list OG at hava listaligar og skapandi læruhættir í øllum lærugreinum.

Lærarar og námsfrøðingar eru ógreiðir um endamál og nágreiniligu læringina í list, og undirvísingin er tí merkt av einari røð av ósamanhangandi verkætlanum og royndum, har hvørki lærarar ella næmingar síggja nakran samanheng. Samanhangurin er altavgerandi, um undirvísing í list skal hava nakra ávirkan. Hóast flestu skúlar geva próvtøl fyri list og listahandverk, eru avmarkaðar virkisskráir (strategi) fyri eftirmeting av avrikum í list. Tørvur er á yrkisligari menning á økinum, so lærarar kunnu fylgja menning næminganna og hava eftirlit við, um námsætlanirnar eru nóg munagóðar. Tað hevur stóran týdning, at øll læring, men serliga læring í list, endar við dygdargóðum framløgum. Tað er av alstórum týdningi, at undirvísingin í list er dygdargóð. Tilgongd og avrik skulu hanga týðiliga saman, og í løtuni

verður ov lítil dentur lagur á dygdargóða framfærslu av læringini í føroysku skúlanum. Óvirkin læring í list (so sum at síggja framsýning ella framfærslu) hevur týðning, men eigur ikki at verða nýtt í staðin fyri virknar, skapandi tilgongdir og móguleikar hjá børnunum at vera útinandi listafólk.

Læring í list eigur at vera ein kravdur og virðismettur partur av tímatalvuni og ársætlanini hjá øllum skúlam og barnagørðum. Børn í Føroyum hava færri tímar í list enn altjóða miðtalið, bæði tá ið talan er um listaligar lærugreinir, og tá ið hugt verður at listaligum mannagongdum í øðrum lærugreinum. Tímarnir til list eru ikki javnt býttir yvir skúlaárin. Tímarnir, sum verða settir av til list, eru so óregluligir, at tað ber ikki til at náa nøkur ávís mál. Tað er av alstórum týðningi, at undirvísing í list er á øllum stigum í framhaldsdeild og miðnámi, tí hetta er tíðin, tá ið næmingar menna kritiska førleikan í listini, listaligan framburð og fata, hvørja ávirkan list hevur. Av tí at skúladagurin er lutfalsliga stuttur, eru rættiliga stórir móguleikar at brúka skúlabygningar til ymisk mentanartilboð eftir skúlatíð. Einstakir skúlar og lærarar hava verið sera smidligir hesum viðvíkjandi, men smærri skúlar hava víst størri smidleika enn teir stóru skúlarnir.

Tá ið tað snýr seg um atgongd, eru fá børn av útlenskum uppruna í Føroyum, og børn við serligum undirvísingartørvum fáa undirvísing innanfyri vanligu skúlaskipanina. Næmingar í onkrum bygdum og avbygðum økjum hava verri atgongd til list og kemst hetta av ferðakostnaði og tíðini, sum tað tekur at koma til og frá framfærslum/framsýningum, men mentanartiltøk eru eisini á teimum meira avbygdu stöðunum. Onkrastaðni sæst sosial og mentanarlig mótstöða ímóti, at dreingir gera avíst listahandverk, men roynt verður miðvíst at bróta niður slíkar fastlæstar hugmyndir.

Tað eru sum heild nógvir lærarar til at nøkta tørvin, men tað er ikki altíð lætt at finna lærarar til fjarløgdu skúlarnar og til tónleik. Flestu lærarar í fólkaskúlanum (1.-9. flokk) hava gingið í Føroya Læraraskúla. Læraraskúlin er fyri stuttum vorðin partur av Fróðskaparsetrinum, og lærarar fáa í dag Bachelor-próg, og Diploma. Lærarar í musikkskúlanum og í miðnámi eru væl útbúnir við høgari akademiskari útbúgving, í flestu førum einari Master-útbúgving, men fólkaskúllærarar vantar nøktandi útbúgving til at kunna veita dygdargóða undirvísing í list og listahandverki í fólkaskúlanum. Tryggleikin og serkunnleikin hjá lærarum at undirvísa í list er á einum lágum stöði, serliga í teimum yngri flokkunum. Nøkur eftirútbúgvingartilboð eru, og tey eru væl dámd, men tey snúgva seg mest um at læra okkurt avíst listahandverk heldur enn at menna førleikan í undirvísing í list sum heild. Fleiri sambond kundu verið millum tey, sum bjóða út víðari útbúgving (íroknaðir eru kvøldskúlarnir), tí lærarar, sum eru í fulltíðarstarvi, hava ikki móguleika at taka hægri útbúgving í list uttan at flyta til Danmarkar ella annað land. Stórir tørvur er á miðvísing, eldhugaðum og hugvekjandi skúlaleiðslum, sum stuðla undirvísing í list.

Sjálvbodni geirin (ítróttarfeløg, átrúnaðarligir felagsskapir, skótar, tónleikabólkar o.o.) hevur ymisk tilboð eftir skúlatíð, sum ofta eisini fevna um list, listahandverk og uttandura virksemi. Tey ungu í Føroyum eru sera framtakshugað at menna egið virksemi, har einki er, og at nýta internetið og aðrar keldur at læra seg sjálf, tá ið eingir aðrir móguleikar eru fyri listaligum virkni. Uttanfyri skúlatíð eru føroysk børn og ung við í nógvum sjálvskeiðum listalæring, tey eru við í felagsskapum á netinum og eru virkin í royndartiløkum í nærumhvørvinum. Umframt óformella geiran hava Føroyar eisini eina víðfevnda skipan við

kommunalt- og lands- fíggaðum musikkskúlum. Eisini eru nakrir privatir móguleikar at fáa undirvísing í dansi í fimleikafeløgum (mest fyri gentur) og privata undirvísing í tónleiki. Tað er ikki samanhangur millum útboð og eftirspurning í musikkskúlaskipanini, tí eftirspurningurin er høgur við longum bíðilistum til tey vanligastu ljóðførini. Undirvísingin byggir sum heild á klassiskan tónleik og vanabundna einstaklingafrálæru.

Burtursæð frá skipanini við Listaleyppinum (har listafólk koma inn í skúlarnar) eru ógvuliga fá dømi um samstarv millum skúlar og listafólk í Føroyum. Ymsu fakkbólkarnir og feløgini, sum virka innan list í Føroyum, mugu fara í samstarv við skúlarnar. Tað krevur tíð, orku og pening at menna langtíðar samstarv, og tí mugu meira varandi sambond vera grundfest í bæði lógarverki og gerandisdegi. Serliga eigur at verða tikið til umhugsanar samstarv við ídnaðin og breiða listaliga umhvørvið, tí skapandi ídnaðurin stuðlar undir føroyska búskapin, samleikan og atdráttarmegina.

Mentanarstovnar og søvn hava átøk fyri børn, og dømi eru um góðar mannagongdir innan savns- og listasavnsundirvísing. Men søvnini tykjast at undirmeta sín leiklut sum undirvísarar samanbórið við aðrar uppgávur. Børn úr útjaðaranum vitja mentanarstovnarnar í mesta lagi eina ferð um árið. Tí eigur at verða umhugsað, at meira avbyrgdir skúlar fáa stuðul at vitja mentanarstovnar, ella at mentanarstovnar fáa stuðul til at ferðast meira við framsýningum ella framførslum. Um tað eydnast at fáa regluligari samband millum skúlan og mentanargeiran, eiga skráirnar hjá søvnunum at verða regluliga eftirmettar og endurnýggjaðar, so skúlar og næmingar fáa hug at vitja aftur. Samstundis mugu lærarar fáa leiðbeining, hvussu teir kunnu knýta savnskráirnar til námsætlanirnar, so námsætlanir og savnskráir fella inn í eina heild.

Samstundis sum skapandi og listaligu vinnurnar gerast alsamt størri og týðningarmiklari partur av føroyska búskapinum, sæst hetta ikki aftur í skúlaskipanini, heldur ikki innan hægri útbúgving, sum til dømis læraraútbúgvingin. Hagtøl innan henda búskapargeira eru ikki til. Eingi tøl eru og ongar upplýsingar eru, sum vísa, hvussu stórar skapandi vinnurnar eru, og hvussu tær virka. Viðmælt verður at greina kreativu vinnuna fyri at staðfesta, hvussu stóra ávirkan hon hevur í Føroyum. Landstýrið eigur í stundini at átaka sær ein meira framtakshugaðan leiklut fyri at verja rættindi hjá føroyskum framleiðarum og listafólkum innan ES-skipanina fyri Vardan Uppruna, sonevnda “Protected Designation of Origin Scheme” (PDO).

Føroyar eru eitt vakurt land við sterkari og serstakari list, mentanararvi og skapandi umhvørvi. Dygdargóð læring í list eigur at hava týðningarmiklan leiklut, ikki bara fyri at varðveita og uppbyggja mentanarligu vælferð føroyinga, men eisini fyri at hækka yvirskipaðu dygdina í skúlunum. Við mentanarligari og listaligari dygd ber til at menna trygg, evnarík og nýskapandi heil menniskju sum eru trygg, evnarík og nýskapandi. Tað er til hetta endamál, at hendan frágreiðing og hesi viðmæli eru skrivað.

Kapittul 1: Innleiðing og yvirlit

1.1 Innleiðing

Í apríl í 2012 var kanning sett í verk, sum skuldi fáa til vega fjølbroyttar upplýsingar um, hvussu umfatandi og dygdargóð læring í list í Føroyum er. Kanningararbeiðið byrjaði í august/september í 2012. Verkætlanin greinar karmarnar fyri læring í list, og eyðmerkir hvørji viðurskifti ávirka og stuðla læringi í list. Eftirmetingin varpar serliga ljós á hesar spurningar:

1. Hvat verður gjørt í undirvísing í list og hvussu?
2. Hvussu er dygdin á undirvísingini í list í Føroyum?
3. Hvørjir eru móguleikarnir og hvørjar eru avbjóðingarnar í løtuni og í framtíðini?

Kanningin viðger bæði formliga og óformliga undirvísing í list, sum fer fram í skúlanum og uttanfyri skúlan. Kanningin nýtir bæði kvalitativar og kvantitativar granskingarmanngongdir. Serliga týðningarmikil var spurnarkanning, sum vit sendu skúlum, barnagørðum, studentaskúlum, musikkskúlum, áhugaleikarafeløgum og ungdómshúsum. Eftir spurnarkanningarnar skipaðu vit fyri 10-daga-drúgvvari kanning við samrøðum, skúlavitjanum, stovnsvitjanum og fundum við fokusbólkar.

Kanningin hevur samband við altjóða eftirmeting av undirvísing í list, sum UNESCO framdi í 2006¹. Fyri at byggja upp eina samanberandi vitan, eru somu mannagongdir nýttar til innsavnan og greining, so til ber at gera altjóða samanbering. Frágreiðingin er skipað soleiðis, at hon endurspeglar líknandi kanningar, sum eru gjørdar í Danmark, Noregi og Íslandi og soleiðis, at hon samsvarar líknandi verkætlan í Finnlandi². Umframt frágreiðingina um kanningina í Føroyum er ætlanin, at allar norðurlenskar eftirmetingar í framtíðini verða settar saman í samlaða meting um undirvísing í list í Norðurlondum.

Kanningin varpar ljós á bæði formellar og óformellar veitarar innan undirvísing í list. Kanningin nýtir eina breiða og umfatandi allýsing av hugtakinum list, sum fevnir um læring í list í skúlunum umframt virksemi hjá børnum og ungdómi eftir skúlatíð, millum annað í musikkskúlum, kvøldskúlum, trúarfelagsskapum og øðrum útbjóðarum.

1.2 Karmar og mannagongdir

Anne Bamford, stjóri í The International Research Agency, hevur stjórnað kanningini. Undir sjálvum kanningararbeiðinum veittu Norðurlandahúsið í Føroyum við Hedvig Westerlund-Kapnas og Rakul Thomsen samskipandi stuðul, leiðslu, og tær týddu og tulkaðu skjøl og lógir. Kanningin hevur eisini havt gagn av, at Mentamálaráðið hevur víst dyggan stuðul, og at Nám hevur týtt spurnarskjølini og týtt og útgivið frágreiðingina.

Kanningin byrjaði við spurnarskjølum, sum vóru send út til allar skúlar, barnagarðar og musikkskúlar í Føroyum í mai í 2012. Í august í 2012 varð skipað fyri fleiri eygleiðandi

---

¹ Bamford, A (2006) The Wow Factor: Global research compendium on the impact of arts in education. Waxmann, München.

² Ein kanning skal eisini verða gjørd í Svøríki

vitjanum í skúlum og mentanarstovnum. Talgrundarlagið var liðugt savnað í september. Í alt 150 fólk (n=150) vórðu spurd og/ella luttóku í fokusbólum, og vit vitjaðu 28 skúlar og felagsskapir/stovnar. Samrøðurnar fevndu um 82 vaksin fólk og 68 næmingar. Í alt 64 spurnarskjøl vóru svarað. 56 frá skúlum og barnagørðum og 8 frá musikkskúlum og øðrum frítíðarstøðum.

Allir viðkomandi partar vóru umboðaðir og fevndu millum annað um lokal- og landsmyndugleikar, politikarar, skúlaleiðslur, lærarar, samskiparar av mentanartiltøkum, umboð fyri ídnaðin, yrkisfeløg, mentanarstovnar (søvn o.o.), kvøldskúlar, lesandi, listafólk og lærarar á Læraraskúlanum. Ein talgild og prentað spurnarkanning varð send øllum skúlum – íroknað barnagarðar og musikkskúlar – at savna kvantitativ data (n=64). Í alt 64 spurnabløð vóru svarað. Svarprosentin fyri barnagarðar var 25%, fólkaskúlar 68%, studentaskúlar 100% og vinnuskúlar 67%.

Kanningararbeiðið var gjørt í níggju kommunum í Føroyum og tryggjað varð, at skúlarnir og stovnarnir, sum vóru við í kanningini, vóru nóg ymiskir. Kanningin nýtti ymiskar mannagongdir, millum annað:

- Skjalagreining (íroknað námsætlanir)
- Kvantitativa spurnarkanning
- Samrøður
- Fokusbólkar
- Eygleiðingar
- Teldupost-samskifti

Karmarnir fyri kanningina fevndu um eitt víðfevnt útboð av skúlum fyri børn og ung millum 3 og 20 ára aldur og fevndi eisini um óformell mentanartilboð, sum umskara málbólkin (íroknað fleiri frítíðartilboð).

Úrslitini frá hesi nágreiniligu, skjalprógvaðu greining av undirvísing í list í Føroyum eru grundarlagið undir útgivnu frágreiðingini, høvuðssamandráttinum og upplegginum til orðaskifti.

At granskingarhjálpjarar her á staðnum vóru knýttir at verkætlanini, meðan hon varð fyriskipað, hevur tryggjað, at samstundis sum kanningin er óheft og uttanveltað, hava mannagongdir og greining styrkt tilvitan um lokal viðurskifti. Norðurlandahúsið í Føroyum hevur havt ábyrgdina fyri loyvum, fyrireiking, fundum, skráum, ferðing, innivist og vitjanum og at skipa samtykta kanningarleistin. Norðurlandahúsið í Føroyum hevur týtt skjøl til kanningina. Spurnarskjøl og endaligu frágreiðingina hevur Nám týtt.

Ein lítil bólkur (n=10) av 'kritiskum stuðlum' vóru bjóðað at viðmerkja ávegis útgávu av frágreiðingini.

Øll data í kanningini eru vard eftir altjóða siðareglum fyri dataverju, hóast støddin á landinum ger tað ómøguligt at tryggja navnloysi.

Endamálið við kanningini er ikki at gera nakra niðurstøðu um ávísar verkætlanir, skúlar, stovnar ella einstaklingar, men at varpa ljós á eyðkend, broytilig og yvirskipað evni. Verulig sitat eru so nógv sum til ber nýtt at undirbyggja greiningina. Hóast sitatini eru søgd av

einstökum persóni, eru tey brúkt, tá ið tey umboða tað, sum fleiri halda. Har mótsagnir eru, verða ymisku sjónarmiðini lýst.

Hvør partur byrjar við samandrætti av týðningarmestu úrslitunum um viðkomandi evni. Tá ið viðmerkingar eru serliga viðkomandi fyri ávísar skúlar, ávís støði ella ávísar stovnar, verður hetta útgreinað, og viðkomandi skúli, stovnur ella støði eru týðiliga frámerkt í viðmerkingini. Um viðmerkingin ikki vísir til ávísar skúlaskipan ella stovn, kann verða gingið út frá, at viðmerkingin er ein almenn viðmerking um allar støður ella útbúgvingargøki/mentanarøki sum heild.

1.3 Heiti allýst

Sambært almennum skjølum fevnir læring í list um hesi øki í námsætlanunum:

- 1) Tónleikur – ljóðføri, sangur, tónleikaástøði og tónleikafatan
- 2) Myndlist – í hvuðsheitum at mála, tekna og gera leir, men prent og aðrar listagreinir kunnu eisini verða roknaðar uppí.
- 3) Smíð – træsmíð, jarnsmíð, glaslist, tilfar úr plasti
- 4) Hondarbeiði – í hvuðsheitum at seyma, binda, tøva, veva, brodera og arbeiða við ull
- 5) Heimkunnleiki – køkur, matgerð og annað

Øll økini í námsætlanini fáa ávísar skemlagda tíð flestu ár í fólkaskúlanum. Hóast útbjóðingarmynstrið kann vera ymiskt millum skúlnar, eru vanligar tveir tímar um vikuna settir av til hetta. Vanliga verða listaøkini skipað eftir einari skiftisskipan. Til dømis kann ein næmingur hava ein tíma um vikuna í heimkunnleika og smíði í seks vikur og síðani skifta til myndlist og tónleik. Nógvir skúlar býta flokkin í tvey til handverk og list við 12-15 næmingum í hvørjum bólki. Onkrir skúlar hava serútbúnar lærarar, men í flestu førum er lærarin í list vanligur lærari, sum (umframt vanligu lærugreinirnar) hevur serligan áhuga ella evni á ávísam listaligum økjum.

Í miðnámi kunnu næmingar velja eina listarlíga lærugrein á A-stigi. Vanliga er tónleikur einasta lærugrein, sum verður boðin út á A-stigi.

Leiklist kann verða drigin inn sum háttalag í mállærugreinum. Onkrir skúlar hava eisini árligar sangleikir ella sjónleikir – so sum jólasýning ella teiti á stevnum.

Dansur er partur av lærugreinini ítrótt, og føroyskur dansur verður lærdur í lærugreinini føroyskt.

Nýggir miðlar, filmskunnleiki og ljósmyndalæra kunnu vera vallærugreinir. Eisini eru felagsskapir fyri næmingar við serligum áhuga í filmi. Stevnur, sirkus og telduspøl vóru eisini nevnd, oftast sum partur av fríløtum ella hugna. Á sama hátt hyggja næmingarnir ofta eftir filmum, tá ið flokkurin skal taka sær av løttum. Summar gentur eru við í bindiklubbum.

Onkrir skúlar hava evnisvikur (vanliga tvær til fýra ferðir um árið). Hesar vikurnar eru vanligar tímatalvan avbrotin, og næmingar fara undir heildarlestur um okkurt evni ella onkran spurning. Skapanarhugur hevur ofta ein stóran leiklut hesar vikurnar, og onkuntíð enda vikurnar við framsýning ella framfærslu.

1.4 Søguligi og politiski samteksturin

Hesin parturin gevur eitt yvirlit yvir politiska samtekstin fyri læring í list í Føroyum. Endamálið er at varpa ljós á eyðkend viðurskifti, sum hava myndað og framvegis eru við til at ávirka samfelagsviðurskifti og mannagongdir í Føroyum.

Við sínum 18 oyggjum liggja Føroyar mitt í Norðuratlantshavi, 300 km frá næsta granna. Á teimum 1.400 ferkilometrurum millum Enniberg og Sumbiarstein búgva 48.246 fólk (sambært fólkataljing nov. 2012). Føroyska burðartalið er tað hægsta í Evropa. Miðalhitin um summarið er 12 hitastig, og um veturin á leið trý hitastig. 30 kommunur eru í Føroyum.

Fyrstu niðursetufólkini verða hildin at vera írskir munkar, sum komu til oyggjarnar mitt í sjeyndu øld (600-700 e. Kr.), hóast søguligar endurskoðanir benda á, at fólk móguliga búðu í oyggjunum undan teimum. Á leið 100 ár seinni búsettu (betri skjalprógvaðir) norðmenn seg í oyggjunum, og tær gjørdust partur av norðurlendsku víkingamentanini. Norðurlendsku niðursetufólkini settu egið ting á stovn, og Føroyar gjørdust partur av norska kongsveldinum í 1035.

Við fyrsta ártúsundaskiftið (1000 e. Kr.) vórðu Føroyar kristnaðar. Í 16. øld (1500-1600) setti Kristian kongur III luthersku kristnu trúna sum almenna trúgv í staðin fyri katólsku trúna. Enn í dag eru flestu føroyingar kristnir. 84 prosent av føroyingum hoyra til luthersku kirkjuna.

Í 1709 vóru oyggjarnar lagdar beinleiðis undir donsku stjórnina, og í 1816 var føroyska løgtingið sett úr gildi, og í staðin kom danskt dómsvald. Danskt var staðfest sum almenna málið, og føroyska málið mátti víkja. Føroyska løgtingið var endurstovnað í 1852. Útbúgvingarlógin frá 1912 staðfesti kravda undirvísing fyri øll børn eftir danskari skipan.

Tá ið Danmark fekk sína fyrstu demokratisku stjórnarskipan, Junigrundlógina, í 1849, fingi Føroyar, eftir øllum at døma uttan nakra serliga viðgerð og als onga samráðing, status sum danskt amt, hetta hóast Føroyar høvdu egið mál, søgu og mentan³. Millum 1846 og 1854 gjørdi V. U. Hammershaimb eitt viðurkent føroyskt skriftmál, og í seinnu helvt av 19. øld mentist føroyska fiskivinnan. Sjógvurin er framvegis høvuðsinntøkukelda hjá føroyingum. Sambært almennum hagtølum koma 95 % av útflutningsinntøkunum frá fiski ella vørum knýttar at fiski.

Undir seinna heimsbardaga vóru Føroyar undir bretskum hervaldi, men innanlands stýrdu Amtmaðurin og Løgtingið. Hetta tíðarskeiðið vóru Føroyar stýrðar eftir einari fyribils stýrisskipan. Tá ið kríggið var av, vóru Keypmannahavn og Tórshavn samd um, at ikki bar til at venda aftur til støðuna, sum hevði verið. Danir bjóðaðu føroyingum avmarkað heimastýri – danska uppskotið. Føroyska stjórnin var ikki nøgd við hetta uppskotið. Eftir fólkatakvøðu fyri loysing, var semja gjørd í Keypmannahavn. Føroyar skuldu hava heimastýri á øllum økjum uttan í verjumálum og uttanlandsviðurskiftum og varðveita teir tveir føroysku limirnar í Fólkinginum⁴. Meirilutin av avgerðunum (sum ikki snúgva seg um verju, uttanríkispolitikk og gjaldoyra) er nú latin uppí hendurnar á føroyska løgtinginum.

Á leið 60.000 fólk tosa føroyskt – hesi búgva í Føroyum ella uttanlands. Føroyska málið hevur sín uppruna í fornnorrønum máli og líkist íslenskum og norskum. Í 1538 var málið ikki longur brúkt í frálæru, men føroyingar varðveittu málið í kvæðum og sangi og sum talumál um øll gerandisviðurskifti. Í 1938 fekk føroyska málið viðurkenning á jøvnum støði við danskt sum alment mál í skúlunum, men ikki fyrr enn í 1948 var málið viðurkent sum alment mál í Føroyum. Føroyska stavraðið hevur 29 bókstavir. Tá ið heimastýrslógin var

³ Lindal, S. (2003) 'Den Islandske Forfatningsprocessen', *Faroese Law Review*, Vol.3, No.3, p.184

⁴ Thorsteinson, J and Rasmussen, S. 'Rigsfællesskabet mellem Danmark og Færøerne', in Ole Stig Andersen (Editor) *Folketingest Festskrift i anledning af Grundlovens 150 års jubilæum den 5. Juni 1999*, Folketinget, Copenhagen, p.513

Samtykt, varð føroyskt almenna málið í Føroyum. Danska málið verður lært í skúlunum sum fyrsta fremmandamál frá triðja flokki, og nógvar skúlabøkur fyri eldri næmingar eru bara tøk á danskum. Enskt verður lært frá fjórða flokki, og sjónvarpssendingar, telduspøl á enskum og danskum eru so algongd, at tey verða nógv brúkt og væl skilt. Børn í Føroyum duga sera væl mál. Tey hoyra nógv danskt og enskt. Nógvir filmar eru bara tøk á enskum ella danskum. Føroyska sjónvarpið hevur føroyskar undirtekstir. Hóast nógvar barnabøkur eru tøk á føroyskum í dag, og fleiri uppruna føroyskar bøkur koma út, eru bøkur fyri stórri børn, so sum bøkur um tøkni, vísind og onnur seráhugamál, bara tøk á enskum og danskum.

Sveiggj í føroyska fólkatálinum hava speglað broyttar umstøður í landinum. Til dømis høvdu Føroyar í 1980-árunum ein livifót millum heimsins hægstu, men fyrst í 1990-árunum mátti Landsstýrið biðja dansku myndugleikarnir um kreppulán. Arbeðsloysið var 28 % í januar 1994, men fall til 10 % á sumri í 1996 og síðani til 5 % í apríl í 2000. Arbeðsloysið er í løtuni 6,8 %⁵. Sagt verður, at um olja verður funnin, fer tað at seta ferð á føroyska búskapin, men í løtuni fáa Føroyar fíggjarligan stuðul úr Danmark. Danski blokkstuðulin er á leið 630 milliónir danskar krónur um árið í beinleiðis stuðli, og á leið 200-300 milliónir í óbeinleiðis stuðli til økir, sum eru undir danskum valdi, so sum løggreglan og dómsvaldið. Gjørt upp í prosentum, er danski stuðulin 4-6 % av bruttutjóðarinntøkuni.

1.5 Føroyski listapallurin

Tónleikur spælir ein stóran leiklut í føroyska samfelagnum. Tað eru fleiri musikkskúlar (sí partar seinni í frágreiðingini) sum serliga hava einstaklingaundirvísing í ljóðførum í siðbundnum klassiskum tónleiki. Føroyar hava eitt symfoniorkestur, eitt kamarorkestur, minst tíggu lokal hornorkestur, fleiri hundrað kórsangarar og fleiri virknar popp- og rokkbólkar. Ein tónleikaframleiðari, sum var spurdur í kanningini, hevði havt fleiri enn 39 bólkar í studio í einum seks mánaða tíðarskeiði farna árið. Nútíðar tónleikur í Føroyum fevnir øll tónleikaslag, men upprunaliga var føroyskur tónleikur sungin. Fyrsta urgan kom til Føroyar í 1824. Onnur ljóðføri, blásarar og streingir, komu í 1870-árunum. Í fyrstuni var ein fiól onkuntíð brúkt í Havn, men í 20. øld komu fleiri ljóðføri, og tónleikurin mentist. Felagssangur og kórsangur eru væl umtókt og halda fram at verða ment. Fleiri enn 6000 fólk savnast til miðnáttarsangin á Ólavsøku.

Tónleikaumhvørvið verður sterkari og sterkari, fleiri tónaskøld verða spæld uttanlands, og solistar og bólkar ferðast regluliga uttanfyri landið. Vit kunnu nevna tónaskøldini Sunleif Rasmussen, Trónd Bogason og Kristian Blak, sangararnar Eivør og Teit, og bólkin Týr.

---

⁵ CIA World Factbook 2011 http://www.indexmundi.com/faroe_islands/unemployment_rate.html accessed October 2012.

Kelda: <http://www.roquefolk.bc.ca/gallery/season2006.html>, November 2012

Í seinastuni hava føroyskir tónleikarar og filmsleikstjórar skapt ein føroyskan samleika innan heimstónleik. Fleiri lista- og tónleikafestivalar verða hildnir á hvørjum ári og draga fleiri túsund áskoðarar. Nakrir arkitektar og sniðgevar eru eisini vorðnir kendir í Danmark og altjóða.

Kvæðini eru ein týðningarmikil partur av føroyska tónleikaliga siðaarvinum. Kvøðingin og føroyski dansurin hava stóran mentanarligan týðning. Føroyski dansurin hevur sín uppruna í miðöld og hevur framvegis stóran týðning. Hóast átrúnaðarlig sjónarmið vóru ímóti dansinum, varðveittu froyingar dansin, og hann hevur verið ein av týðningarmestu mentanarberunum, tá ið føroyska málið var bannað sum alment mál. Eingi ljóðføri verða brúkt til føroyska dansin. Meirilutin av teim ungu og børnunum, sum vóru við í hesi kanning, kendu og høvdu dansað ymisk kvæði og søgdu, at hóast tey høvdu lært tey í skúlanum, vóru tey eisini vanlig til tiltøk og samkomur sum t.d. brúdleyp, stevnur og hátíðarhald.

Kelda: <http://www.heinesen.fo/faroeislandsreview/culture.htm>, November 2012

Gomlu kappkvæðini eru heilt serlig og eru varðveitt ígjøgnum dansin. Millum undangongumenninar, sum skrivaðu kvæði niður, eru Svabo, J. H. Schrøter, Jóhannes í Króki og V.U. Hammershaimb.

Sámal Joensen-Míkines var við sínum málningum av deyða og grindadrápum í 1930-árunum fyrsti yrkismálari Føroya. Ingálvur av Reyni fekk føroyska myndlist upp á eitt altjóða støði við sínum úrtøkiligum samanseting av landsløgum og fólki. Romantikkur og ekspressionisma hava fyllt nógv í føroysku listasøguni við nøvnum sum Ruth Smith, Thomas Arge og Tróndur Patursson, men eisini hugbirting og mytisk list við millum øðrum Williami Heinesen og Elinborg Lützen hava havt týðning. Samtíðar list í Føroyum fevnir um minimalismu, surrealismu og konseptlist .

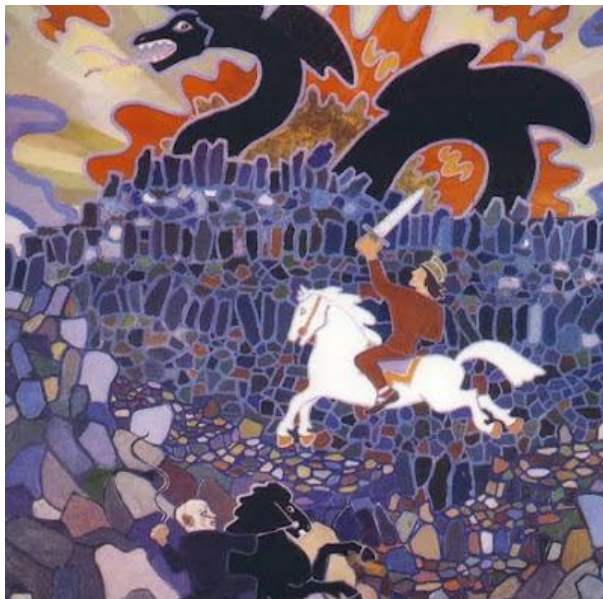

Kelda: <http://polarbearstale.blogspot.co.uk/2009/05/ruth-smith-danish-1913-1958.html> - Ruth Smith
November 2012

Kelda: <http://birkblog.blogspot.co.uk/> - Thomas Arge, November 2012

Kelda: <http://polarbearstale.blogspot.co.uk/2012/07/sjurur-and-faeroese-seyabrvi.html> - William Heinesen, November 2012

Skaldskapur hevur eina sterka siðvenju, sum er grundað á munnligar frásagnir og søgur, sum vóru givnar í arv frá ættarliði til ættarlið fyrri at styrkja og varðveita mentanina. Av tí at skrivaða málið er so nýtt, hevur skrivaði skaldskapurin ikki ment seg fyrr enn seinastu 100 árin. Men í dag koma á leið 240 bøkur út um árið (2011), og í minsta lagi 4.500 upprunaføroyskar bøkur eru givnar út.

Føroyar hava sterka siðvenju innan listahandverk við bundnum klæðum, vovnum pløggum, grindaknívum, hornskurðum og silvurprýði. Millum siðbundnu føroysku

listahandverkini eru fleirlitt bindimynstur, knipplingar og bundnaturriklæði. Nakrir samtíðar sniðgevar hava nýtt siðbundna listahandverkið sum grundarlag fyri nýggjum mótaþløgnum og húsbúnaði.

Kelda: <http://knitaway-one.blogspot.co.uk/2011/04/faroese-shawls-happen.html> November 2012

1.5 Politikkur

- **Hóast *Visión 2015, Mál og Vegir (2007)* staðfestir, at Mentamálaráðið skal fyrireika ein mentanarpolitikk fyri børn og ung, er hetta í høvuðsheitum ikki gjørt**
- **Verandi samgonguskjal nevnir ikki børn og ung í sambandi við list og mentan**

Frá 1979 var ábyrgdin fyri útbúgving so líðandi flutt frá donskum myndugleikum yvir til føroyskar myndugleikar. Í 1988 fingu føroyingar fíggarligu ábyrgdina av útbúgving, og í 1996 (næstan 20 ár eftir avmarkaðu yvirtøkuna) var útbúgving staðfest sum yvirtikið føroyskt málsøki. Í 1997 var Landsstýrið umskipað og Mentamálaráðið sett á stovn. Ráðið hevur eftirlit við útbúgving, gransking og mentan (íroknað kirkjuviðurskipti). Yvirtøkan av fullu ábyrgdini av føroyskari undirvísing hendi í 2002, men avtala er við Danmark um norðurlandskt samstarv innan útbúgving og mentan.

Í altjóða høpi er Mentamálaráðið við sínum 24 fulltíðar starvsfólkum, sum umsita eitt økið við 1400 starvsfólkum innan útbúgving, eitt lítið ráð. Arbeiðið hjá ráðnum fyri útbúgving, gransking og mentan er býtt í trýggjar deildir: ein sum tekur sær av barnagørðum, fólkaskúla og serundirvísing, ein sum tekur sær av miðnámi og

yrkisútbúgving, og ein deild við ábyrgd fyri mentan, hægri útbúgving, gransking og kirkjumálum.⁶

Námsfrøðingar eru settir í starv hjá kommununum. Tað eru 1.339 starvsfólk á vøggustovu - og barnagarðsøkinum. Av teimum eru 504 (38%) útbúnir námsfrøðingar og 835 (62%) hjálparfólk. Umframt hetta eru 537 starvsfólk á serøkinum. Av teimum eru 259 (48%) útbúnir námsfrøðingar og 278 (51%) hjálparfólk.

Føroya Løgting ger av, hvørjir yvirskipaðir karmar og hvørji mál skulu setast fyri alla útbúgving í Føroyum. Fíggjarkarmarnir verða skipaðir í Landsstýrinum og samtyktir í Løgtinginum. Námsætlanirnar eru fyrireikaðar av Mentamálaráðnum. Søguliga hava skúlarnir brúkt vegleiðandi felagsmál, men kundu fremja egnar tulkningar av vegleiðingunum. Eftir PISA-úrslitini í 2006, sum vóru stak vánalig og varpaðu ljós á manglandi felagsstøði og manglandi javnstøðu í vitan og dugnaskapi⁷, hava Føroyar upplivað eitt rák ímóti strangari felagsmálum og próvtøkukrøvum fyri allar lærugreinir frá fyrsta flokki til seinasta árið í miðnámi fyri at tryggja samanhang í høvuðslærugreinunum og tryggja líðandi og málrættaða vitanarmenning fyri einstaka næmingin. Greið og neyv krøv eru ásett fyri eftirmeting og próvtøkur eftir 9. og 10. flokk.

Tískil eru umfatandi broytingar framdar og avbjóðingar settar undirvísingarumhvørvinum í Føroyum. Nýskipanirnar fevna um nýggjar námsætlanir frá fólkaskúla til miðnám og samljóðandi nýskipanir av fólkaskúla og miðnámi. Harumframt eru bæði yrkisútbúgvingar og útbúgvingar á Fróðskaparsetrinum skipaðar av nýggjum við stórri samsvari við evropeisk krøv. Nýggir skúlar eru bygdir, og nýggj tøkni tikin í nýtslu.

Verandi samgonguskjal nevnir ikki børn og ung í sambandi við list og mentan. Heldur ikki eru nøkur politisk ætlanarskriv um barna- og ungdómsmentan. *Visión 2015, Mál og Vegir*, sum varð skrivað í 2007, fevnir um 13 ymisk samfelagsøki. Teirra millum er mentanin, har málini millum annað eru:

- Útbúgving í list skal vera ein móguleiki hjá øllum børnum og ungum.
- Tilvitan um skapandi førleikar og luttøka í listaligum virkseminum skulu verða skipaðir partar av uppvekstri og skúlagongd.

Visión 2015, Mál og Vegir staðfestir, at Mentamálaráðið skal fyrireika ein mentanarpolitikk fyri børn og ung. Politikkurin skal menna mentanarligu og listaligu tilvitanina og skal verða framdur í samstarvi við barnagarðar, skúlar, listaligar yrkisbólkar og mentanarstovnar. Øll børn og ung eiga at hava móguleika fyri at hava listaligar upplivingar. Í barnagørðum og í skúlum eiga tónleikur, leiklist, skaldskapur og myndlist at vera partur av virkseminum, og læring í listaligum og estetiskum lærugreinum eiga at vera partur av samlaðu námsætlanini. Hetta fyri at tryggja at øll børn fáa somu mentanarligu undirvísing. Tá ið hendafrágreiðing varð skrivað, vóru hesi mál ikki nádd.

Børn í Føroyum hava níggju ára kravda skúlagongd í fólkaskúlanum. Fólkaskúlin bjóðar eisini 10. flokk, og á leið 50 % av næmingunum taka hetta árið. Eftir tað halda flestu

⁶ Mentamálaráðið er síðani 12. November 2012 skipað við: Aðalskrivstovu, Politikkdeild, Stýrisdeild og Vitanardeild.

⁷ Northern Lights on PISA 2006 p 37

næmingar fram við trý ára miðnámi ella fýra ára læru. Ein lærdur háskúli er í Føroyum, Fróðskaparsetur Føroya, sum hevur lestur í føroyskum máli og skaldskapi, søgu, mentan, samfelagsgreining, sjúkrarøktarfrøði, námsfrøði og læraraútbúgving. Harumframt eru aðrir miðnámsskúlar við sjóvinnu- og maskinútbúgvingum.

Hendan gransking miðsavnar seg um læring í list í barnagørðum, fólkkaskúlum og miðnámsskúlum. Námsvísindaliga deildin á Fróðskaparsetri Føroya hevur ábyrgd av at útbúgva námsfrøðingar og fólkkaskúllærarar, og tí verður læraraútbúgvingin eisini kannað í hesi verkætlan.

Fólkkaskúlin er undir tveimum myndugleikum. Mentamálaráðið hevur ábyrgd av lógum, kunngerðum og lærarum, og kommunurnar hava ábyrgd av skúlabygningum og undirvísingartilfari. Tað er ymiskt, hvussu kommunur fígga skúlarnar, tí skattainntøkur og fólkatál eru ymisk. Mentamálaráðið setur skúlastjórar, og skúlastjórnir seta lærarar í einstøku skúlunum. Mentamálaráðið rindar lønina hjá bæði skúlastjórum og lærarum. Skúlarnir hava lutfalsliga avmarkaðar fíggjarkarmar til undirvísingartilfar og aðrar útreiðslur til undirvísing.

Færri enn 7.000 næmingar eru í fólkkáskúlanum og á leið 600 fulltíðar lærarastørv. Lutfallið millum lærarar og næmingar eru sostatt ein lærari til 11,5 næmingar. Í altjóða samanbering er hetta eitt rættiliga lágt tal, men føroysku tøluni eru avlagað, tí tað eru nógvir smáir skúlar í Føroyum. 33 % av skúlunum hava færri enn 24 næmingar í alt. Bara 24 % av skúlunum hava fleiri enn 200 næmingar, og bara trýggir skúlar hava fleiri enn 400 næmingar. Minsti skúlin í Føroyum hevur bara ein næming!

Tey allarflestu børnini ganga í almennum skúla. Tað eru bara trýggir privatir frískúlar í Føroyum, tað vil siga, at á leið 5 % av skúlunum eru privatir.

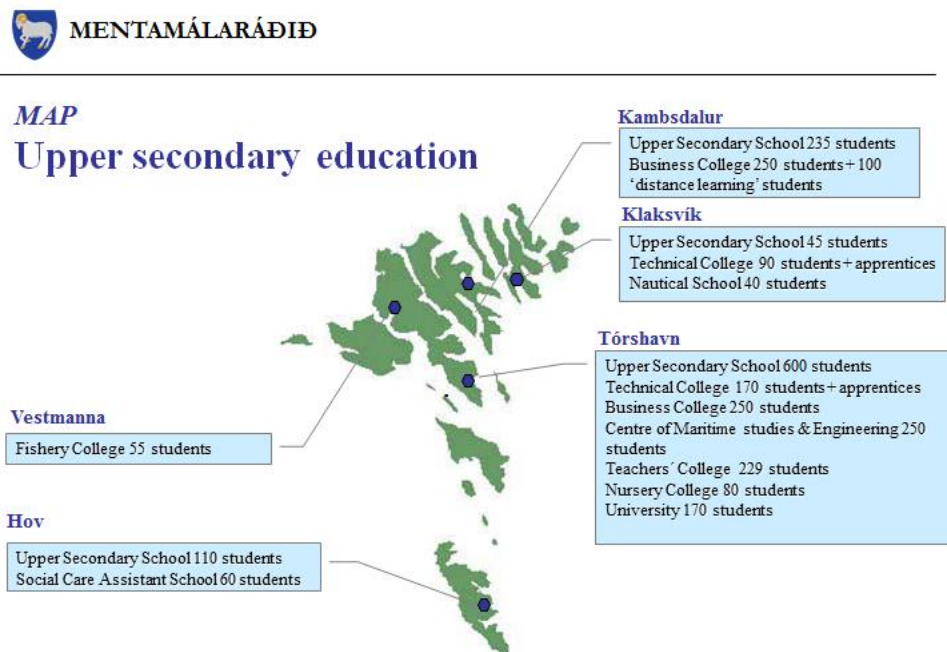
Tað er ikki kravt, at børn ganga í barnagarð, men tað er vanligt, at bæði foreldur arbeiða, og tað er meira og meira vanligt, at børn undir sjey ár ganga í barnagarð ella í dagrøkt. Flestu kommunur bjóða barnaansing til smáu børnini. Barnaansingin fyri børn frá undir eitt ára aldur til skúlaaldur kann vera á stovni ella í privatum heimum. Fritíðartilboð eru eisini fyri børn upp til átta-níggju ára aldur. Kommunalir fritíðarskúlar kunnu vera saman við barnagørðum ella vøggustovum. Kommunur kunnu bjóða eitt árs forskúla seinasta árið, áðrenn kravda skúlagongdin byrjar.

Tað er kravd skúlagongd fyri øll millum 6/7 og 16 ára aldur. Kravda skúlagongdin fer fram í fólkkáskúlanum. Fólkkáskúlin hevur níggju kravd flokksstig (1.-9. flokkur) og eitt flokkstig, sum ikki er kravt (10. flokkur). Undirvísingin er í hvuðsheitum á føroyskum. Harumframt kunnu kommunurnar hava 0. flokk (forskúli).

Miðnám byrjar eftir kravdu skúlagongdina, og næmingarnir í miðnámi eru vanliga 16-19 ára gamlir. Miðnám kann antin vera almenn, fyrireikandi skúlagongd, sum gevur atgongd til hægri lestur, ella yrkisútbúgvingar, sum geva atgongd til arbeiðsmarknaðin. Nøkur ung búgva so avsíðis frá miðnámsskúlum, at tey ferðast til og frá skúla. Flestu miðnámsnæmingar fara í føroyskan miðnámsskúla, men nøkur fara uttanlands, í hvuðsheitum til Danmarkar, at lesa eftir kravda skúlagongd. Í miðnámi hava næmingarnir

ymiskar valmøguleikar: teir kunnu taka studentsprógv (STX), HF-prógv, hægri handilsskúlaprógv (HHX) tekniskt studentsprógv (HTX), teir kunnu lesa til heilsurøktara, taka eina yrkisútbúgving ella fara í læru.

1.5.1 Kort yvir miðnámsskúlar og skúlar, sum bjóða hægri útbúgvingar⁸

Nógvir føroyingar hava búð uttanlands, antin í sambandi við lestur ella í samband við arbeiði. Hvørt ár fara á leið 500 fólk undir hægri lestur í Føroyum, og 1000 fólk fara uttanlands at lesa. Tey flestu fara framvegis til Danmarkar, men fleiri og fleiri hyggja eisini longur út í heim eftir lestrarmøguleikum.

Eftir miðnám ber til at fara undir hægri lestur á Fróðskaparsetri Føroya, men, sum sagt, er tað vanligt, at froyisk lesandi fara uttanlands at lesa víðari. Fróðskaparsetrið bjóðar útbúgvingar á Bachelor stigi, Master stigi og PhD-verkætlanir. Fróðskaparsetrið tvær megindeildir við tilsamans fimm deildum: Føroyamálsdeildin, Sögu- og samfelagsdeildin, Náttúruvísindadeildin, Námsvísindadeildin og Sjúkrarøktarfrøðideildin. Granskað verður í nógvum ymiskum evnum, sum verða lærd á setrinum. Tætt samstarv er millum setrið og aðrar granskingarstovnar. Setrið samstarvar eisini við privat feløg um ávís granskingarøki. Harumframt samstarvar setrið við fleiri útlenskar lærdar háskúlar, serliga í Norðurlondum og í minni mun í Skotlandi.

Harumframt bjóðar Vinnuháskúlin fyra útbúgvingar á altjóða støði: Navigatørútbúgving, maskinmeistaraútbúgving og maskinistútbúgving. Tekniski Skúli og Handilsskúlin bjóða eisini ymiskar akademiútbúgvingar.

Kvøldskúlastívan hevur eitt virkið læruhvørvi fyri tey, sum eru áhugað í skapandi og mentanarligum virkseimi. Skeið eru bæði fyri vaksin yvir 14 ár og fyri børn og ung undir 14 ár. Barnaskeiðini í list eru sera væl umtókt. Prísurin er lágur (á leið 350 kr. fyri næmingar

⁸ Kelda: Mentamálaráðið 2011.

undir 14 ár og á leið 800 kr. fyri tey, sum eru eldri enn 14). Flestu skeið verða hildin um kvøldið ella um vikuskiftið, men nøkur summarskeið eru eisini tøk. Kvøldskúlaskeiðini eru útreiðsneyv (cost effective) listatilboð.

Kvøldskúlin í Tórshavn hevur eina fíggarætlan á ljóðandi 5,5 milliónir krónur. 2,2 milliónir koma frá landinum, 2 milliónir frá kommununi, restin (1,3 milliónir) frá luttakaragjaldi. Skeiðini eru bílig, tí lítil umsiting er, og roynt verður at fáa høllir so bíliga sum møguligt.

Hvørjar páskir vitja á leið 7.000 fólk framsýningina hjá Tórshavnar Kvøldskúla. Kvøldskúlin er væl fagnaður av føroyingum, og skeiðini eru vanlig fullteknað. Kvøldskúlin hevur samband við ein fjølbroyttan hóp av føroyingum og er eisini virkin í at náa út til nýggjar skeiðsluttakarar.

Tað eru nógvar ymiskar grundir til, hví fólk ganga í kvøldskúla. Nøkur koma fyri at vera saman við øðrum, nøkur fyri at læra nýtt handverk, nøkur fyri at fáa meira undirvísing í onkrum handverki, nøkur fyri fyrireika seg til hægri lestur, og nøkur fyri at fáa okkurt starv.

Vit royndu tilvitað at bjóða skeið, sum fáa nýggj fólk í kvøldskúla. Til dømis høvdu vit eitt skeið í fínari matgerð fyri menn, sum var sera væl umtókt. Men vanligu skeiðini, sum til dømis at læra at seyma føroysk klæði, eru eisini nóg eftirspurd.

Børn og ung eru nevnd í álitinum um list og mentanarpolitikk. Álitið staðfestir, at børn og ung skulu hava møguleika at uppliva dygdargóða list og mentan og eru við í skapandi tilgongdum. Til hetta endamál er málrættað íløga sett í skipanina Listaleyppurin. Listaleyppurin⁹ er ein verkætlan, sum tryggjar, at børn fáa samband við yrkislist og yrkismentan í skúlahøpi. Skipanin byggir á norska tiltakið *Den Kulturelle Skolesekken*,¹⁰ og Listaleyppurin hevur verið virkin síðani 2008. Listaleyppurin er samstarv millum Mentamálaráðið, kommunur og Norðurlandahúsið, sum setti tiltakið í gongd og skipar skrána. (sí part 3.2.1 um Listaleyppin).

Mentamálaráðið fíggar eisini (saman við kommunum og gjaldi frá foreldrum) ein hóp av musikkskúlum eftir skúlatíð. Teir eru tøkir antin í musikkskúlum ella í útívirkssemi kringbyggjarnar. Í flestu førum fer undirvísingin fram í einstaklingatímum eftir skúlatíð, men nýliga eru musikkskúlar farnir í tættari samstarv við fólkaskúlar. Høvuðstilboðini til børn og ung í musikkskúlaskipanini¹¹ eru tónleikaástøði og undirvísing í ljóðføri. Musikkskúlaskipanin mennir og samskipar tónleikaundirvísing kring landið.

Ungdómsvirksemi spælir ein týðningarmiklan leiklut í føroyskum mentanarpolitikki, og bæði land og kommunur stuðla ymiskum mentanartilboðum til ung. Tað eru eisini mong sjálvboðin og/ella lokal mentanarlig átøk, sum til dømis kór, sjónleikafeløg, tónleikabólkar, frítíðarhús og kvøldskúlar.

⁹ Meira kunning um Listaleyppin er á heimasíðuni hjá Norðurlandahúsinum <http://www.listaleyppurin.fo>. Sí eisini part um Listaleyppin seinni í frágreiðingini

¹⁰ *Den Kulturelle Skolesekken* <http://denkulturelleskolesekken.no/>

¹¹ Meira kunning um musikkskúlaskipanina í Føroyum er á heimasíðuni www.musikkskulin.fo

Ein luttakari í kanningini vísti á, hvussu stóran dent landsstýrið leggur á undirvísing: “Tú mást skilja. Nógvir politikarar eru ella hava verið lærarar. So tú kanst siga, at landið verður stýrt av lærarum.”

1.6 Fíggjarlig mynstur og tilfeingi

- **Føroyska skúlaskipanin er lutfalsliga dýr, og meðan útbúgvingarútreiðslurnar áhaldandi eru øktar seinastu árin, er brotparturin av samlaðu fíggjarlógini, sum verður brúktur til undirvísing, minkaður eitt sindur**

At so nógvir smáir skúlar eru í Føroyum ger føroysku skúlaskipanina nokk so dýra. Árligu lónarútreiðslurnar til hvønn einstakan næming eru í miðal 40.422 kr. Í Føroyum gera kommunurnar munandi íløgur í útbúgving og undirvísing í list. Hetta verður gjørt við beinleiðis stuðli, serligum skipanum, ferðastuðli og samsýningum til listafólk og mentanarumboð.

Inntøkur frá pengaspølum – serliga ítróttavedding – verða eisini nýttar at stuðla barnamentan. Á leið 1,5 milliónir krónur verða nýttar úr grunni við tilsamans seks milliónum til ymisk barnatiltøk. Mentamálaráðið umsitur 15 % av samlaðu inntøkunum frá pengaspølum og letur fígging til ymisk mentanarlig tiltøk fyri børn.

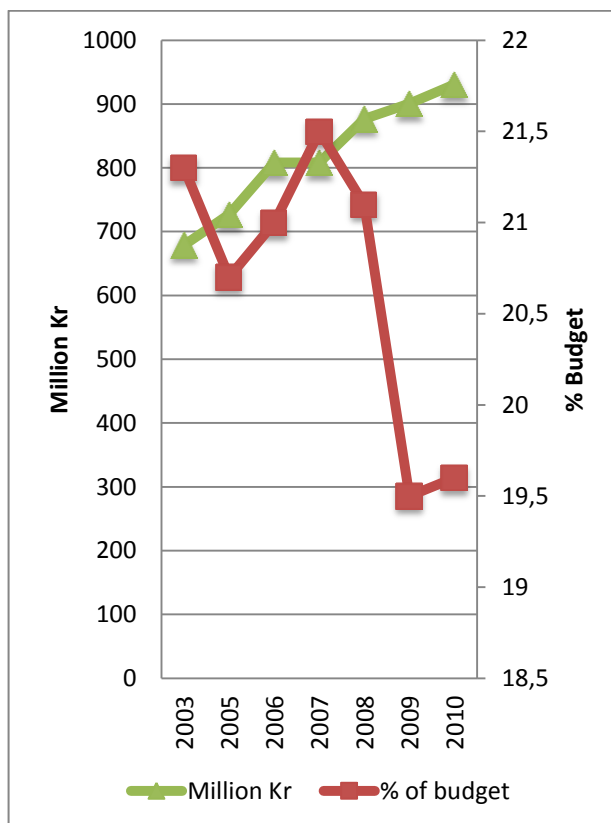
Mentamálaráðið hevur eina miðstøð fyri undirvísingartilfar, Nám¹², sum hevur nógv ymiskt tilfar, sum lærarar kunnu læna. Nógv gott tilfar er til láns, men deildin fyri list er lutfalsliga lítil. Sum ein listaserfrøðingur viðmerkti: “Tað eru ikki nógvar bøkur til íblástur, so eg brúki mítt egna tilfar ella leiti á internetinum.” Sagt var eisini, at “Skapandi lærugreinirnar verða ikki raðfestar, tá ið undirvísingartilfar skal endurnýggjast”.

Mynd 1.6.1 vísir, at meðan upphæddin í krónum til undirvísing er hækkað, er prosentparturin av samlaðu føroysku fíggjarlógini, sum verður nýttur til undirvísing, lækkaður síðani 2007.

---

¹² www.nam.fo

Mynd 1.6.1 Útreiðslumynstur innan undirvísing

1.5.2 Talva: Prosentpartar av fíggarlógini til ymisku skúlaøkini

SKÚLASKIPAN	17% (í alt)
Forskúli og fólkaskúli	8%
Miðnám	4%
Styttri hægri lestur	1%
Hægri útbúgvingar	2%
Útbúgving uttan stig	1%
Stuðulsskipanir til útbúgving	1%
Gransking	0%
Onnur útbúgving.	1%

Hav í huga, at føroysku fíggarlógarnir fyri skúlaskap eru roknaðir øðrvísi enn teir hjá øðrum londum. Fylgjandi haggtøl byggja á føroysk haggtøl¹³ og barnagarðar eru ikki íroknaðir, men mynstrið líkist.

Útbúgving og gransking, í 1000 kr.

2009: 797445

2010: 795723

2011: 847039

2012: 847939

Samlaðar útreiðslur í fíggarlógini, í 1000 kr.

2009: 4621449

2010: 4860387

2011: 4664281

2012: 4664840

¹³ Kelda: Fíggarlógini, almannakunngjørd á heimasíðuni hjá Fíggaráráðnum, www.fmr.fo

- **Skúlar og musikkskúlar eru sum heild væl fyri, tá tað snýr seg um tilfar og fysiskar karmar**
- **Flestu lærarar í fólkaskúlanum eru útbúnir á Læraraskúlanum.**
- **Læraraskúlin er fyri stuttum vorðin partur av Fróðskaparsetrinum, og lærarar fáa í dag Bachelor-prógvi og Diploma**
- **Lærarar í musikkskúlum og miðnámskúlum eru sum heild væl útbúnir við minst einum prógvi, ofta Master-prógvi. Teir flestu eru útbúnir í Danmark ella øðrum útlandi**
- **Fólkaskúlalærarar mangla sum heild nøktandi útbúgving til at bjóða dygdargóða læring í list og skapandi læring**
- **Nóg nógvir lærarar eru til at mæta eftirspurningum, men tað er truplari at finna lærarar til fjarskotnar skúlar og til ávís ljóðføri í musikkskúlanum**

Føroyskur skúlaskeiður er skipaður í hesi skeið: barnagarður (mest spæl), fólkaskúlin (sum heild frá 1. til 9. flokk), 10. flokkur (eitt skiftisár) og sjálvboðið miðnám (vanligt studentsprógvi, handilsligt studentsprógvi, tekniskt studentsprógvi ella onnur miðnám). Nøkur børn taka 10. flokk og/ella miðnám í Danmark.

Nógvir skúlaflokkar hava á leið 24 næmingar (hetta er talið, sum verður viðmælt), men í handverki og list eru flokkarnir ofta býttir sundur í smærri bólkar, ofta við 12 í hvørjum bólki. Nakrir skúlar hava nýhugsað floksskipanina, soleiðis at flokkar verða skipaðir í stórri heildir við fleiri lærarum, sum samstarva um undirvísingina.

Tey yngstu skúlabørnini hava rættliga stuttar dagar við skúlabyrjan klokkan á leið 8 og skúlaenda á leið klokkan 12. Skúladagurin leingist, sum næmingarnir eldast, soleiðis at tá ið næmingurin gongur í tígjunda flokki, varir skúladagurin til klokkan 14.30 ella 15.00. So leingi sum avtalaða árstímatálið verður hildið, hava skúlarnir frælsi at skipa egna vikuaetlan, tímatalvu, og hvussu drúgvir dagarnir skulu vera.

Serútbúnir lærarar við akademiskum prógvi í ávísari listagrein verða vanliga settir í starv sum lærarar í list í miðnámi. Í fólkaskúlanum eru tað sum heild fólkaskúlalærarar við lærugrein á linju ella serligum evnum ella áhuga fyri listahandverki, sum undirvísa í myndlist, handarbeiði, smíði, tónleiki og – har tað er møguligt – dansi. Í miðnámi undirvísa serútbúnir lærarar í list, listahandverki, sniðgeving og í mentanarligum lærugreinum. Serútbúnu lærararnir eru sum heild sera væl skikkaðir við antin høvuðsgrein í viðkomandi listagrein og námsfrøðiligum yvirbygningi ella læraraútbúgving við yvirbygningi í ávísari listagrein. Útboðið av listalærugreinum kann vera minni í smærri skúlum og skúlum, sum liggja avsíðis. Orsøkirnar kunnu vera, at tað er truplari at fáa skikkað starvsfólk, og/ella tí skúlarnir eru so smáir, at teir hava ikki nóg nógvar tímar til at seta lærarar í list.

Kanningin vísir, at skúlastjórar sum heild halda seg kunna fáa tey starvsfólk, sum teimum tørvar, men musikkskúlin manglar lærarar, sum eru útbúnir og tryggir í at undirvísa í ávísam ljóðførum, serliga lærarar, sum kunnu ferðast til avsíðis økir. Lærarastørvini í musikkskúlanum eru betri dámd enn lærarastørvini í fólkaskúlanum, tí undirvísingin vanliga er skipað ein til ein, og musikkskúlarnir hava betri hølisviðurskifti og meira mennandi umhvørvi fyri tónleikalærarar. Seinastu árin er lønarmunurin millum fólkaskúlalærarar og

musikkskúlalærarar minkaður, og í summum førum er inntøkan hjá musikkskúlalærarum hægri. Hetta hevur við sær, at fólkaskúlin missir skikkaðar tónleikalærarar til musikkskúlan.

Føroysk foreldur hava sum heild bjartar vónir fyri børn síni. Samanborið við nógv onnur lond eru føroysku skúlarnir væl útgjørdir og gagnliga skipaðir, hóast støðið á hentleikum er ógvuliga ymiskt millum skúlarnar. Teldur og annar tøkniligur útbúnaður er tøkur. Skúlarnir, sum vit vitjaðu, høvdu góðar hallir ella líknandi høllir, sum vóru egnað til framførslur og framsýningar. Flestu skúlar hava serstovur til handverk og list, íroknað vát øki til máling, tónleikastovur og smidlig toymisarbeisøkir. Flestu skúlar høvdu væl útgjörðar serstovur til seyning, smíð og teldutímar umframt serligar stovur til heimkunnleika og alis-, evna- og lívfrøði. Arbeisamboð sum penslar, pappír, máling og ljóðføri sóu eisini út til at vera tøk. Eingin skúli, sum vit vitjaðu, segði seg mangla útgerð at bjóða dygdargóða undirvísing í list, men onkur skúli óttaðist, at hetta fór at broytast í framtíðini. Tað undraði, at onkrir nýggir skúlar, sum vóru flott sniðgívnir, ikki høvdu nóg stórar skúlastovur og vóru í minni mun nóg smidligir til at kunna skapa rúm fyri dygdargóðari undirvísing í list. Til dømis manglaðu fleiri framsýningar- og framførsluhøllir. Hinvegin vóru ávísir lærarar í smærri bygðarskúlum førir fyri at laga skúlastovurnar soleiðis, at tær riggaðu sera væl til læring í list.

Miðnámsskúlarnir høvdu sum heild serstovur og serútgærð. Musikkskúlarnir vóru eisini væl útgjørdir við dygdargóðum høllum og amboðum.

Vit hava eina nýggja tónleikastovu og nýtt leiklistaøki, so eg ætli mær at leita eftir serútbúnum lærarum. Eg leiti altíð eftir skapandi lærarum. Tað týðningarmesta er, hvussu teir eru um børnini. (Skúlastjóri)

Hóast tað kann hava ávirkað, at kanningin var gjørd beint eftir skúlaársbyrjan, høvdu ógvuliga fáir skúlar framsýningar við listaverkum, sum næmingar høvdu gjørt, hvørki í stovunum ella felagsøkjum í skúlanum. Og tær framsýningar, sum vóru, høvdu ógvuliga ymiska dygd og úrval. Onkrir skúlar høvdu væl frámerktar, vandaliga uppsettar, livandi framsýningar við næmingaavrikum, men sum heild leggja føroyskir skúlar alt ov líttan dent á almennar framsýningar við list, sum børn hava gjørt. So løgið tað ljóðar, eru nógvir pengar brúktir til at fáa list eftir føroysk (vaksin) listafólk inn í skúlarnar. Hóast hetta gevur eitt spennandi umhvørvi at læra í og gevur børnunum móguleika at síggja verk hjá yrkislistafólki, má tað hava líka stóran - um ikki stórri - týðning, at børn síggja egin verk sýnd fram. Almennar framsýningar við verkum eru týðningarmiklar, tí gransking vísir, at næmingar eiga at verða eggjaðir at framleiða meira avgjörð, dygdargóð listaverk og framførslur til almennar sýningar. Tíðarskeiðið, sum kanningin var framd, kann hava havt týðning, og onkrir skúlar viðmerktu, at framsýningar vóru burturbeindar í ferium, men hetta tykist tó ikki at vera nøktandi frágreiðing fyri, hví list hjá næmingum ikki var sýnd fram.

Rákið seinastu árin hevur verið, at skúlahøllini verða nýtt meira smidliga. Skúlar kunnu til dømis vera innrættaðir kring stór, opin felagsøkir heldur enn at hava smærri skúlastovur. Skúlaflokkar kunnu á sama hátt vera bólkaðir, so móguleiki er fyri smidligari toymislæring. Onkrir skúlar høvdu eisini fleiri flokksstig í sama flokki. Lærarar tóktust væl nøgdir við smidleikan. Onkrir lærarar hildu, at "opnu" flokkarnir høvdu givið listini verri kor, tí lærarar, sum arbeiða í opnum høllum, vóru meira varnir, tí teir "vildu ikki órógva hinar lærararnar," og at vanlig talvurfrálæra var "lættari at stýra" enn skapandi arbeiði. Við opnum

læruumhvørvum kunnu skúlar eisini hava færri serstovur og færri støð at sýna fram næmingalist.

Nakrir nýggir skúlar eru fleirvirkin mentanarhús, sum eisini verða brúkt eftir skúlatíð. Nakrir skúlar rúma (ella liggja tætt við) musikkskúla, bókasavn, barnagarð, frítíðarskúla, ítróttarøki og aðrar samfelagstænastur. Skúlar við musikkskúlum í sama bygningi ella tætt við sóu út til at kunna rúma fleiri næmingum og nýta høli, tíð og starvsfólk smidligari. Tó vóru nakrir lærarar – serliga musikkskúlalærarar – ímóti, at musikkskúlin verður samansjóðaður við fólkaskúlan, tí hetta hevur neiliga ávirkan á serliga “hugburðin” og “kensluna” í einum atskildum musikkskúlabygningi.

Flestu foreldur í Føroyum senda børn síni í skúlan, sum er tættast við bústaðin, í øllum førum, meðan tey ganga í fólkaskúla. Í summum skúlum er eisini 10. flokkur, og í størru býunum er møguligt at velja millum skúlarnar. Hóast úrslit frá altjóða kanning (PISA)¹⁴ vísa, at samlaðu úrslitini í rokning, náttúrufrøði og lesing eru undir miðal samanbori við onnur lond (“*Tá vit sóu PISA-úrslitini, hugsaðu vit, hvussu kunnu okkara lærarar verða so vánaligir?*” – viðmerkti ein skúlastjóri), tykist tað at vera stórt nøgdsemi við lokala skúlan millum foreldur - og í bygdarsamfeløgnum sum heild. Tað skal tó sigast, at tað í veruleikanum bara eru foreldur í Tórshavnar kommunu, sum hava møguleika at velja millum skúlar.

1.8 Undirvísing í list

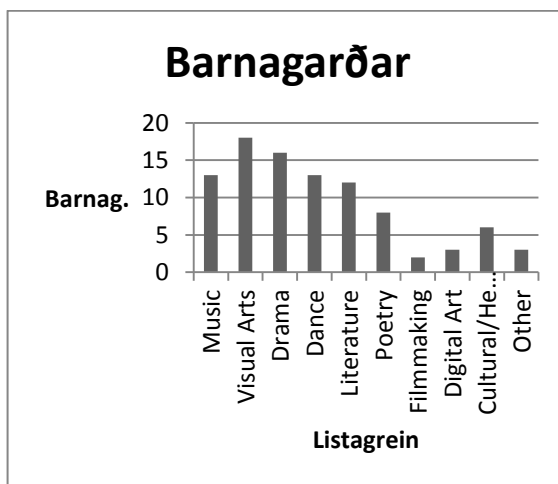
- **Á øllum flokksstigum verður stórir dentur lagdur á tónleik, myndlist og yrkingar**
- **Avmarkað fatan av læring í list ger okkum blind fyri einari røð av samtíðar virksemin, sum eisini sæst millum ung í Føroyum**

Tað er sum heild samsvar millum tað, sum fólk vanliga fata sum list, og tað, sum verður tikið við í undirvísingina sum list. Allýsingin av list er nøkulunda tann sama í teori sum í praksis, tí lærarar og næmingar kunnu lættliga nevna tað, sum teir halda skal vera við (t.d. tónleikur, myndlist, matgerð, smíð og seyming). Lýsingin gerst eitt sindur ógreiðari, tá ið tað snýr seg um dans, leiklist og samtíðarlistagreinir sum filmsframleiðslu, grafiska sniðgeving og festivalar. Næmingar hava lyndi til at lýsa list í samsvari við tað, sum tey hava upplivað í skúlatímum. Til ber til at føra fram sjónarmiðið, at hóast útgreinaðu listahugtøkini í námsætlanini geva eina greiðari lýsing av lærugreinini, útihýsir hendan avmarkandi fatan av lærugreinini viðurkenning av tí fjølbroytta virksemin, sum er millum ung í Føroyum. Tá ið næmingar í kanningini til dømis vóru bidnir um at allýsa listina, góvu tey ein rættiliga læstan lista, men tá teir síðani vóru bidnir um at lýsa, hvat listaligt virksemin, teir tókust við eftir skúlatíð, høvdu tey eina rættiliga breiða fatan av list.

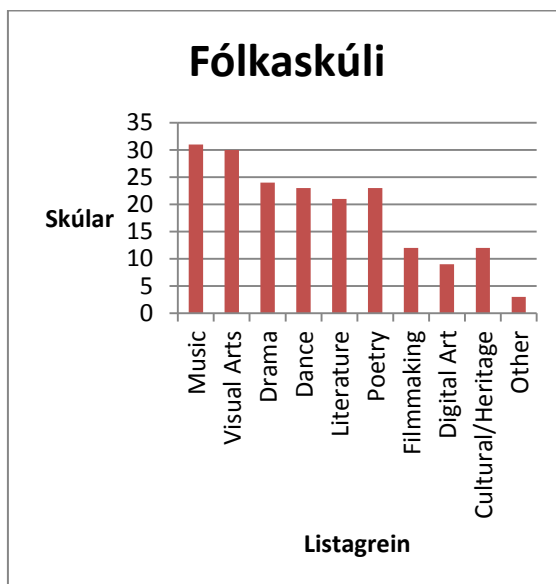
Tónleikur, myndlist og yrkingar eru tær listagreinir, sum størsti dentur verður lagdur á í øllum flokksstigum. Mynd 1.8.1 vísir býti og títtleika millum ymsar listagreinir í barnagarðinum. Mynd 1.8.2 vísir býti og títtleika millum ymsar listagreinir í fólkaskúlanum, og mynd 1.8.3 vísir býti og títtleika av ymsum listagreinunum í miðnámi.

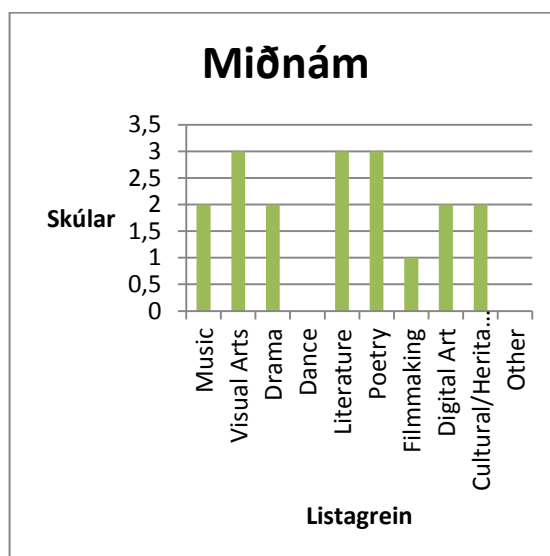
¹⁴ Finnland fekk hægstu stig í øllum lærugreinum, og Føroyar tey lægstu

Mynd 1.8.1 Býti og títtleiki millum ymsar listagreinar í barnagarðinum

Mynd 1.8.2 Býti og títtleiki millum ymsar listagreinar í fólkaskúlanum

Utтанfyri skúlan er nógv virksemi millum ung í nærumhvørunum (umframt musikkskúlar, sum verða viðgjørdir í seinni parti). Flestu býar- og bygdarsamfeløg hava ymisk tiltøk, sum hava ungdóm sum málbólk. Trúarfelagsskapir, ungdómshús, hornorkestur, “kjallaraorkestur”, kvøldskúlar, legur, summerstevnur og festivalar og fleiri onnur lokal tilboð geva ungdóminum fjølbroyttar mentanarmøguleikar. Hóast ítróttin hevur sterkastu atdráttarmegina, eru fleiri tilboð, stýrd av ungdómi, sum geva ungum møguleikar at vera skapandi. Átøk, sum tey ungu sjálv hava tikið stig til, eru serliga væl dámd og eru væl útgjörd við hentleikum gjørdir til endamálið og góðum arbeidsamboðum (sum t.d. upptøktólum, prentútgerð og teldum). Tað er ikki greitt frá innsavnaðu upplýsingunum, hvussu stórir prosentpartur brúkar hentleikarnar.

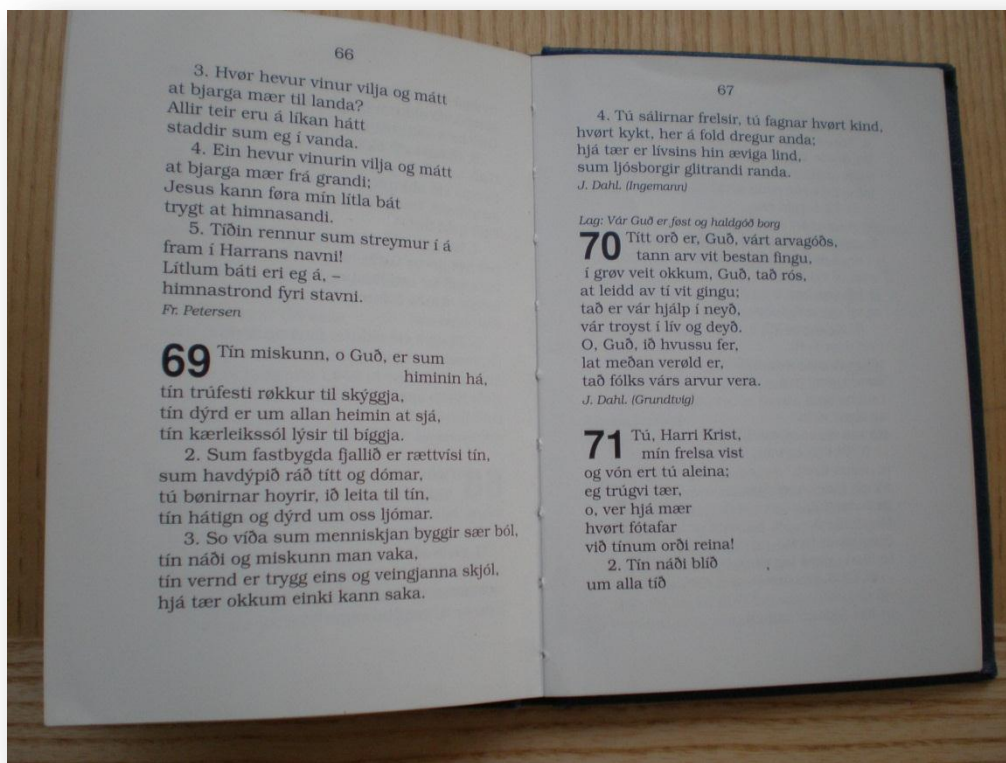
Listagreinar, sum eru knýttar at skapandi vinnunum (sum t.d. móti, filmsframleiðsla og animation) og býarkendar listagreinar (sum rapptónleikur, beat box og hip hop) eru ikki vanligar í føroyska fólkaskúlanum, hóast tær onkuntíð verða tiknar við til serlig tiltøk og skúlavitjanir. Alternativu listagreinar eru vanligari í ungdómshúsum ella í tiltøkum, sum einstøk børn ella ungdómsbólkar hava fyriskipað.

1.9 Undirvísing í list og mentanararvi og skapandi læring

- **Tað verður ikki gjørdur munur á undirvísing í list, skapandi læring og undirvísing í mentan**
- **Størri dentur verður lagdur á undirvísing í list og føroyskari mentan enn á skapandi læring**

Mentan verður ofta nýtt sum yvirskipað heiti at lýsa samleikan hjá fólki íroknað mál, list, sambond, fólk og mat. Søguliga var føroysk mentan partvís kúgað, og tí verður í dag stórir dentur lagdur á føroyska mentan í føroysku námsætlanunum. Stórar upphæddir verða brúktar at týða bøkur til føroyskt og geva barnabøkur út og gera barnasjónvarp á føroyskum. Føroyskur dansur verður lærdur í skúlunum, og børnini læra nógvar føroyskar

sangir. Nógvir skúlar, sum vit vitjaðu, byrjaðu dagin við at syngja føroyskar sangir. Bláa sangbókin (Songbók Føroya fólks) verður framvegis nógv brúkt.

Mynd og søga 1.9.1 Lærarin syngur, og næmingarnir endurtaka

Lærarin syngur linjurnar, og næmingarnir (8 ára gamlir) endurtaka síðani somu linjur. Hinir lærararnir kenna sangirnar og syngja ídnir við. Genturnar í flokkinum tíma væl at syngja við, men dreingirnir syngja ikki og hava hug at órógva og skemta um sangin. Sangurin er eftir Jensinu Olsen, ein kendan føroyskan tónleikara, sum ger sangir og tekstir til børn (kend frá útvarpi og sjónvarpi). Børnini lærdu sangin í gjár. Lærarin spælir undir á gittar. Sangurin er á føroyskum. Bara ein triðingur av flokkinum syngur við, hóast lærararnir syngja væl við. Dreingirnir syngja ikki.

Høvuðsendamálið við undirvísing í list fevnir sambært altjóða niðurstøðum um mentanarflutning, menning av listaligum dugnaskapi (sum sæst aftur persónligt, sosialt og mentanarlíga). Nakrir ungir tannáringar, sum vóru við í kanningini, søgdu, at teir allir dugdu føroyskan dans, og tvey dugdu at binda. Ein lærði seg at spæla ljóðfæri (klaver, sjálv lært). Eingin teirra hevði framført ella spælt sjónleik.

Vit duga øll føroyskan dans, tí fólk dansa til brúdleyp og sovordíð.

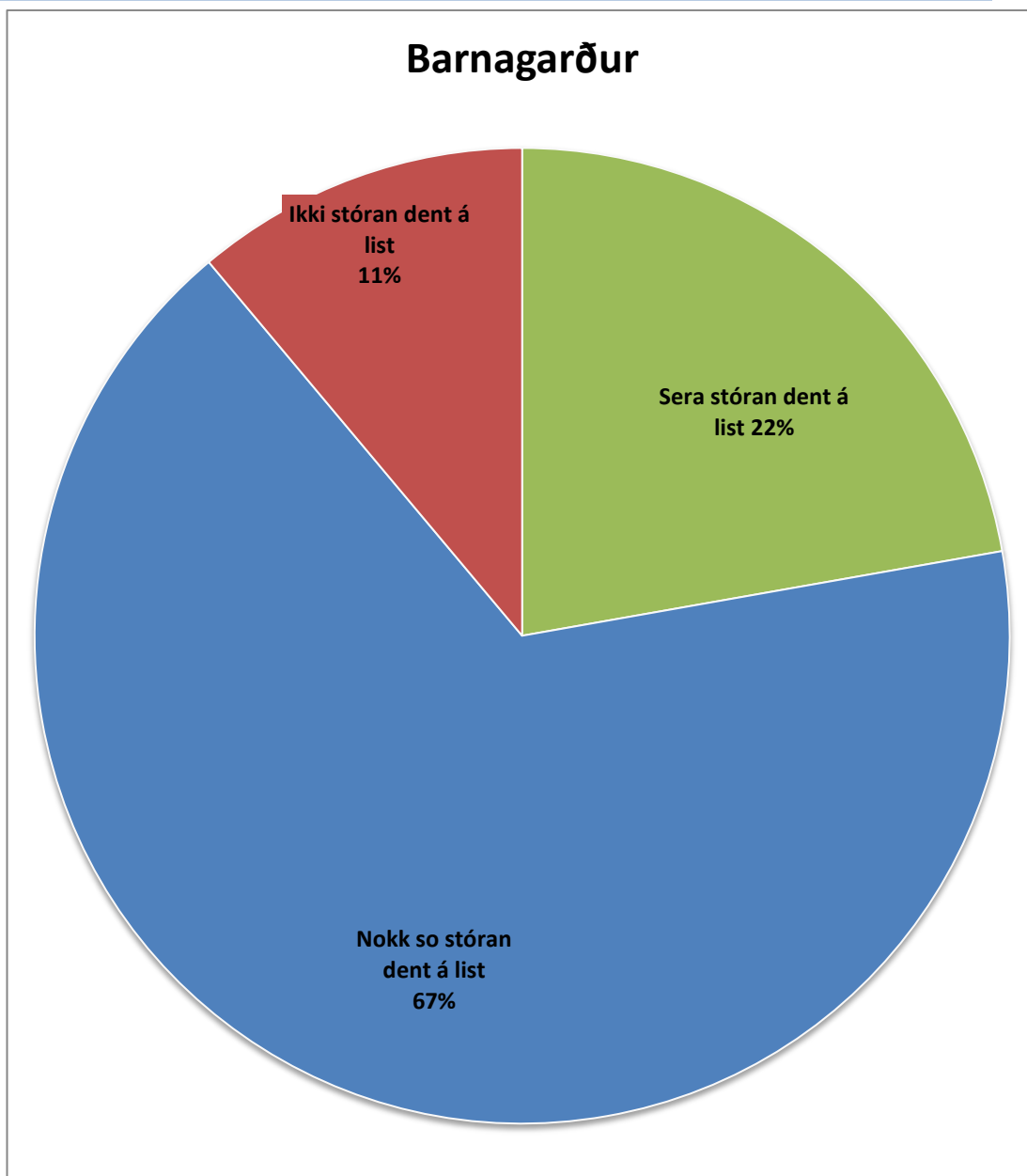
1.10 List í skúlanum

- **Tað er ikki samljóð millum høgu málini fyri undirvísing í list, sum koma til orðanna í politiskum skjølum og kunngerðum og tær avmarkaðu mannagongdir, sum eyðkenna undirvísing í list í skúlanum.**
- **Regluligu tímarnir, sum eru settir av til list, eru so fáir, at tað ber ikki til at náa nøkur mál**
- **Málini, sum eru staðfest í námsætlanum, samsvara ikki við tað, sum lærarar og næmingar halda**

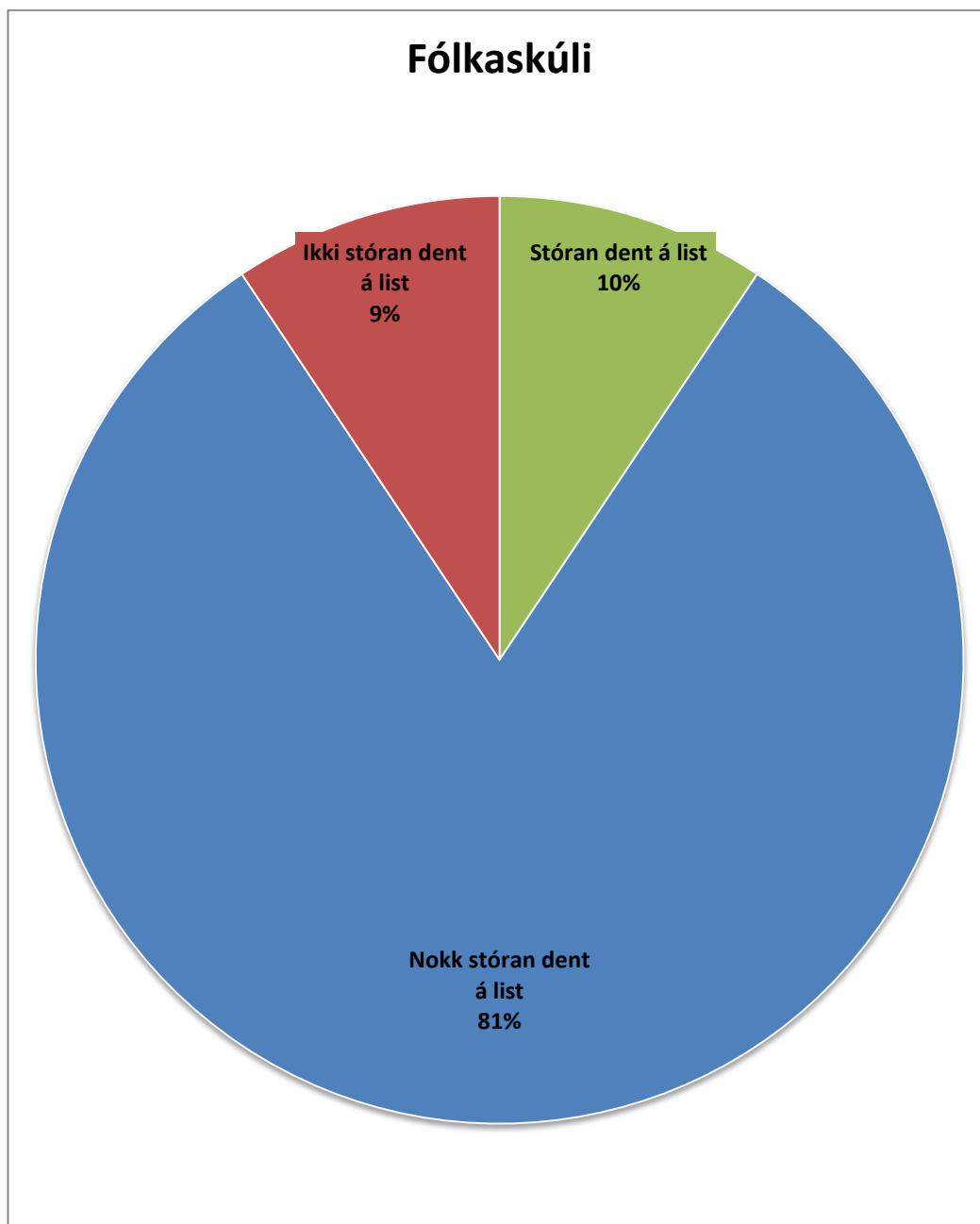
Námsætlanirnar fyri fólkaskúlan útgreina málini og tíðina, sum skal verða nýtt til list í skúlanum. Námsætalin staðfestir, at á leið fýra tímar um vikuna skulu verða nýttir til list í flestu flokksstigum í fólkaskúlanum, men teir fýra tímarnir eru bara kravdir í fimm av sjev árum. Hetta merkir, at í veruleikanum bjóða flestu skúlar bara list til og við fimta flokk. Sambært UNESCO-hagtølum fyri undirvísing í list í grundskúlanum, er heimsmiðaltalið 2 tímar og 40 minuttir um vikuna, so tað ber til at siga, at froyriskir næmingar fáa yvir miðal, tey árin, sum teir hava list. Men um tíðin verður roknað sum miðal fyri øll árin í fólkaskúlanum (tí list eigur at verða lærd áhaldandi øll árin), hava Froyar undir miðal av tímum, sum eru settir av til list, tí froyski fólkaskúlin hevur í miðal minni enn 114 minuttir um vikuna, ella 1 tíma og 54 minuttir (næstan ein tíma minni enn altjóða miðaltalið). Hendan uppperð telur ikki miðnám við. Hevði miðnám verið talt við, høvdu tølini verið enn verri. Um vit samanbera tíðina til list við samlaða tímatali, eru tølini eisini lág. Hendan útrokning vísir, at list fær minni enn 2 % av skemaløgdu tíðini, samanborið við at ítrótt til dømis fær 8 prosent og kristni 7,5 % av tíðini. Tølini verða enn meira ørkymlandi, um havt verður í huga, at heimkunnleiki telur við sum undirvísing í list. Um heimkunnleiki ikki varð roknaður við, høvdu børn fingið 25 % minni undirvísing í list. Sambært kanningarúrslitunum halda flestu skúlar, at teir leggja “hampiliga stóran dent” á list (Myndirnar 1.10.1 til 1.10.3).

Mynd 1.10.1 Heldur tú, at tykkara stovnur sum heild leggur dent á list
(Barnagarður)

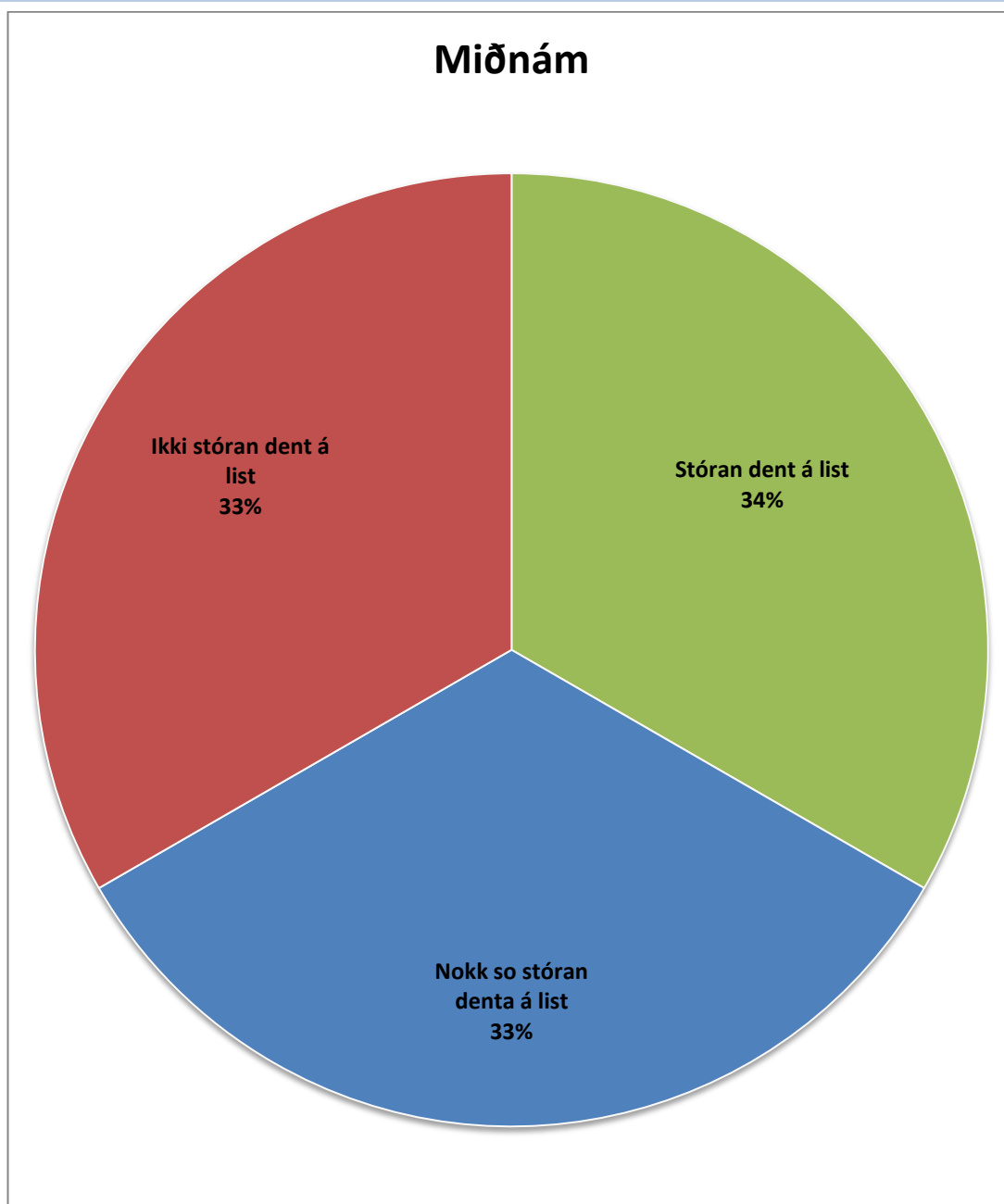

Mynd 1.10.2 Heldur tú, at tykkara skúli sum heild leggur dent á list (Fólkaskúlin)

Mynd 1.10.3 Heldur tú, at tykkara skúli sum heild leggur dent á list (Miðnám)

Næmingarnir, sum vóru spurdir, hildu ikki, at teirra skúlar lögdu hampiliga stóran dent á list. Flestu hildu, at lítil dentur var lagdur á list. Børn og ung, sum vit høvdu samrøður við, ynsktu eisini bæði **meira** list og **størri valmøguleikar** innan tær listagreinar, sum tey høvdu í boði í skúlanum, sum hesi sitatini vísa:

Eg hevði viljað, at vit høvdu meira list. Eg tekni heima. Vit hava onkuntíð eitt sindur av tónleiki í skúlanum, men bara í seks vikur. Eg havi lært eitt sindur klaver.

Eg minnst, at vit hava havt eitt sindur av tónleiki. Vit lurtaðu eftir nøkrum sangum. Onkuntíð syngja vit. Eg hevði viljað, at vit kundu spælt tónleik í skúlanum, men eg haldi, at so skal mann duga nokk so væl áðrenn.

Vit lærdu einki í tónleiki í skúlanum. Vit lurtaðu bara eftir tónleiki. Eg havi sjálvur lært meg at spæla klaver og gittar á netinum. Eg havi eisini lært meg at skriva lög í einum orkestri.

Skúlin er ok. Mær dámar lærararnar, og vit hava ikki nógvar royndir. Men eg hevði viljað, at vit kundu verið meira skapandi.

Eg elski list, men vit hava als ikki nóg nógva list í skúlanum. Eg hevði viljað, at vit teknaðu meira.

Meira tónleik. Meira drama. Vit høvdu jólakonsert, og tað var gott, men tað er bara einuferð um árið.

Eg vil fegin hava meira drama. Vit spæla ongantíð sjónleik. Vit hava ongar framsýningar og ongar framførslur.

Ítrótt er betri, tí har er nógv at velja ímillum. Í list kanst tú ongantíð gera tað, sum tú hevur hug til.

Tað eru tveir hættir at bøta um vantandi undirvísingina í list. Annar er at leingja skúladagin. Føroyski skúladagurin er ógvuliga stuttur. Hann kundi verið longdur, so at fleiri undirvísingartímar vóru til børnini, ella Føroyar kundu fingið sær eina skipan – sum tey hava í Hollandi, Kina, Týsklandi og nógvum øðrum londum – við “breiðum” skúlum, sum veita dygdargóð frítíðartilboð í list til **øll børn** eftir vanligu skúlatíð. Hin møguleikin er at hyggja at tímabýtinum millum ymisku lærugreinirnar og endurskoða tað, soleiðis at tað speglar altjóða rák og kjarnuførleikar (matematikk, mál, vísind, samfelagsgreining, ítrótt og estetiskar lærugreinir).

Hóast tímatalið til list als ikki er nøktandi, eru málini í námsætlanini ógvuliga ambitiøs. Málini eru greitt býtt upp í flokksstig: frá barnagarði til annan flokk, triði og fjórði flokkur, fimti og sætti flokkur, og frá sjeypda til níggjunda flokk. Fyri tíggjunda flokk eru málini lýst sum antin tónleikur ella myndlist. Aðrar listagreininir sum dansur, leiklist og nýggir miðlar standa ógreiðari.

Málini fyri tónleik fevna um samtíðar tónleik, siðbundnan tónleik og klassiskan tónleik. Lagt verður upp til, at serligur dentur verður lagdur á føroyskan tónleik. Í miðnámi leggur námsætlanin upp til, at tónleikaástøði og tónleikagreining skal fáa góða rúmd, meðan fólkaskúlin skal varpa meira ljós á samfelagsliga leiklutin hjá tónleiki. Undirvísing í tónleiki skal viðgera hesi øki: tónleikaíðkan, tónleikaástøði og tónleikafatan.

Málini í tónleiki eru skipað í trýggjar bólkar: tónleikaíðkan, tónleikaástøði og tónleikafatan. Allir trýggir tættirnir eru við í øllum flokksstigum, men menningin gongur frá, at stórir dentur verður lagdur á íðkan tey fyrstu árin, til meira ástøði og fatan tey seinastu árin. Innihaldið er greitt útgreinað, og tað er ringt at síggja, hvussu rúm er at tillaga hesi eftir tørvunum hjá einstaka næminginum. Hvussu kann ein lærari í tónleiki til dømis seta onnur mál fyri næmingin, sum spælir nógvan tónleik eftir skúlatíð, enn til næmingin, sum als ikki spælir tónleik eftir skúlatíð?

Mál og avrik í lærugreinini tónleiki fevna millum annað um:

- At duga at syngja sangir og sálmar (duga á leið 50 sangir), íroknað kanon og fleirradaðan sang
- At kenna útvald føyroysk skjaldur
- At kvøða føyroysk kvæði
- At duga stev
- At spæla rútmuljóðfóri
- At spæla slagljóðfóri
- At lesa nótar (íroknað at kenna mun á dur- og moll-skala umframt pentatona-skalan, aðrar skalar og grundintervall)
- At duga partiturar og lög, íroknað styrkisávísingar
- At kenna nøvnini á ljóðfórurum í einum orkestri
- At skyna á ljóðstyrki, tónahædd og ljómliti
- At duga at spæla eitt útvalt ljóðfóri
- At duga skriftmálið í tónleiki
- At luttaka í samanspæli
- At skriva tónleik og tónaverk
- At skyna á og lýsa tónleikastílar og tónleikasløg
- At vita um seriøsan tónleik og sölutónleik
- At læra seg lög við hjálp av nótum og besiffringum
- At standa á palli framman fyri áhoyrarafjöld
- At duga at greiða frá um fortekin og munin á dur og moll
- At duga at greiða frá ungdómstónleikamentan og seta hana í samband við samfelag og heimin annars
- At duga at arbeiða sjálvstøðugt við evnum og spurdómum innan tónleik

Um eitt barn íalt fær færri enn 200 tímar í tónleiki alla sína kravdu skúlagongd, er tað torført at ímynda sær, at miðal næmingurin skal røkka høggu málunum.

Sama mynd sæst í myndlistini, hóast málini eru eitt sindur meira realistisk og møgulig at náa. Námsætlanin javnvigar listaframleiðslu og listafatan og staðfestir, at børn skulu hava eitt stórt úrval av listamiðlum og listaupplivingum. Námsætlanin lýsir list við stóði í bæði formellum eginleikum og samtalandi dygdum, har byrjað verður við samtalandi listini tey fyrstu árinu fyri síðani at flyta seg til meira formella fatan í eldru flokkunum. Eisini her eru høg mál sett fyri, hvat næmingurin skal fáa burturúr teimum færri enn 200 tímum í myndlist, sum hann hevur tilsamans øll kravdu skúlaárinu:

- Framleiða myndir út frá kenslum, ímynding og forteljing
- Nýta egnar sansaupplivingar frá nærumhvørvinum í myndaarbeiði
- Nýta grundleggjandi kunnleika í teknikkum, hættum og tilfari í tekning, málningi, kollasju, grafikki
- Arbeiða við 3D og rúmligum modellum
- Framleiða teldugrafikk
- Greiða frá um skap, litir og samanseting
- Duga at bólka list hjá øðrum eftir motivøki og myndaslagi

- Kenna ymiskar myndamiðlar sum teknirþóðir, digitalir miðlar, heimasíður og annað
- Skilja visuelt samskipti
- Nýta myndir til persónligt samskipti
- Seta saman tekst og myndir
- Seta upp framsýning við egnum verkum
- Arbeiða við ljósi, skugga, rørslu og dýpd í myndum
- Arbeiða við rúmligum modellum, har næmingurin leggur dent á eitt ávíst formmál
- Arbeiða við linjum, flatu, skapum, samanseting, rútmu, spenningi og rørslu
- Eksperimentera við teknikkum, tilfari og amboðum
- Finna íblástur frá framsýningum, filmum, sǫvnum og ymiskum sosialum umhvǫrvum
- At kenna og brúka fakligu hugtøkini innan myndlistagreining
- Greina, bólka og meta um egnar myndir og myndir hjá øðrum
- Bólka motiv, økir og myndasløg
- Nýta teldu til myndaframleiðslu
- Nýta og seta saman ymiska tøkni og myndasløg í tekningum, málningum, kollasju, grafikki, digitalari myndatøku og redigering
- Nýta litir at skapa kontrastir, dýpdir og huglag í myndum
- Kenna ymisk tíðarskeið í listasøguni
- Velja millum og nýta ymiskar visuellar framløgu- og framsýningarformar, og at nýta ymiskar visuellar miðlar í sambandi við samskipti
- Á myndamáli at bera fram eygleiðingar, hugflog, kenslur og meiningar úr gerandislívi, persónligum lívi, sosialrealismu, samfelags-/alheimsrákum, og utopium
- Metingarsamt at velja ímillum tilfar, hættir og teknikk sum íkast og stuðul til frambering av tí evni/tema, sum arbeitt verður við
- Samansjóða stillar og livandi myndir, tekstir og ljóð og sjálvstøðugt at taka upp, redigera og framleiða smáar videoupptøkur
- Arbeiða við ávísu tilgongdum um byggilist og sniðgávu
- Síggja, at list kann avmynda samfelagsrák/paradigmur
- Vera tilvitaður um, hvussu máttmikið myndir kunnu samskipta, har undir hvørja jaliga og neiliga ávirkan myndir kunna hava sum samskiptismiðil
- Vísa innlit í grundleggjandi ástøði um visuelt samskipti, her undir at seta upp eina framsýning, har fagurfrøðiligar meginreglur verða brúktar

Hóast ógvuliga høgu málini og ætlaðu úrslitini, hevur lærugreinin ongar eftirmetingarmannagongdir, sum kunnu gera av, um nøkur av málunum veruliga eru nádd. Í veruleikanum merkir ósamanhangandi tíðin, sum lærugreinin hevur, at dentur ikki verður lagdur á at náa málunum, og at lærugreinin í staðin er merkt av einari røð av smærri verkætlanum, hvørs endamál fyrst og fremst er at fáa næmingarnar at “dáma” lærugreinina og skapa okkurt avrik. Lærarar og næmingar tykjast at hava heilt aðra fatan av endamálinum við lærugreinini enn henni, sum er orðað í skrivliga skjalinum.

Samrøður við næmingar og lærarar í kanninginini vísa greitt, at teir ikki síggja lærugreinina á sama hátt, sum hon er lýst í námsætlanini. Lærarar og næmingar leggja nógv størri dent á samtalandi list, ítriv og mentanarliga menning. Luttakarar í kanninginini søgdu til dømis at list skal:

- Byggja hugflog
- Gera börn fræls at nýta sínar færleikar
- Loyva börnum at spæla
- Eggja börnum at vera sjálvstöðug
- Menna tað heila barnið
- Geva barninum høvi at hava eina góða uppliving
- Byggja samanald og samstarv
- Hjálpa börnum at hugsavna seg
- Byggja samfelagsligan samanhang
- Skapa sambond við umhvørvi
- Skapa stoltleika um umhvørvi
- Tryggja at börnini kunnu stuttleika sær
- Eggja börnum at siga frá
- Læra ábyrgd

Í andsøgn við námsætlanina, sum leggur dent á at menna listaligar færleikar, vitan og dugnaskap, halda lærarar ikki, at lærugreinin kann náa málunum, sum hetta sitatið er eitt dømi um:

Tað snýr seg ikki um at vera listafólk. Tey eru lukkulig, tá ið tey gera okkurt, sum tey kunnu geva mammu síni. Tað er eitt avrik í sær sjálvum.

Onkrir lærarar leggja ikki so stóran dent á, hvat næmingarnir fáa burturúr, men eru meira áhugaðir í, hvat lærararnir fáa burturúr. Onkur sigur til dømis, at list “ger tað stuttligari at vera lærari”. Hugsanirnar vórðu eisini orðaðar í øðrum viðmerkingunum frá lærarum:

Skapandi lærugreinir geva næmingum nýggjar upplivingar. Tær lata eyguni upp fyri øðrum tingum og øðrum hættum at hyggja at tingum. Listin arbeiðir saman. Tað er týðningarmikið, at börn kenna sína egnu mentan og siðaarv. Vit mugu kenna okkara samfelag, og hvat tað er bygt á. Tað snýr seg um at menna vitan og virðir. Vit læra börnini um stevnur og høgtíðir. Vit taka tey við til søgulig stöð. Vit lesa bókur fyri teimum um færoyska mentan og læra tey kvæði, sangir og dansir. Vit vilja hava, at tey kenna lokala økið og søguna her.

Mentamálaráðið hevur síðani 2008 arbeitt við at gera nýggjar, dagfórdar námsætlanir fyri øll flokksstig. Nýggju námsætlanirnar vóru settar í verk í Fólkskúlanum í 2011 og fáa virknað fyri miðnám í 2013. Kravt verður, at allar lærugreinir í skúlanum hava eina námsætlan. Hóast grundarlagið framvegis er, at undirvísingin tekur stöði í einstaka næminginum og lagar seg til lokalu umstøðurnar, verður eisini kravt, at ávísar mannagongdir verða fylgdar, og at ávís mál verða nádd. Námsætlanin fyri list staðfestir, at lærugreinin skal kveikja “kognitivu, skapandi og sosialu menningina hjá øllum börnum.” Kjarnufærleikarnir í námsætlanunum eru “at virða, at samskifta, at kanna og at skapa”. Sagt verður, at kjarnufærleikarnir skulu verða mentir í øllum lærugreinum. Harumframt verður staðfest, at øll börn hava “rætt til at vita, hví ein lærari velur ein ávísan læruhátt”. Lærarar og næmingar skulu “samskifta og semjast um, hvat er best at gera og hví.” Á sama hátt

skulu bæði lærarar og næmingar verða fær fyrri týðiliga at seta orð á, hvørji lærumál ætlanin er at náa. Námsætlanirnar eru allar skipaðar á sama hátt og hava sama yvirskipaða málsliga bygnað, so at læringin er greið fyrri øll. Lærarar skulu fylgja nýggju námsætlanunum, sum staðfesta, at allar lærugreinir hava ávís endamál, ásettar tímar, lærumál, kjarnuførleikar og fakligar førleikar. Tímarnir mugu verða týðiliga skipaðir, og eftirmeting útgreinað. Eftirmetingin kann vera ársmet ella próvtøka. Eftirmetingin eigur at spegla yvirskipaðu lærumálini hjá lærugreinini. Havast skal í huga, at kjarnuførleikarnir eiga at síggjast aftur í øllum lærugreinum.

Í 2011 hendi ein týðningarmikil broyting við nýggjum námsætlanum til allan fólkaskúlan. Hendan broyting átti at verið sjónlig í øllum skúlum, men okkara kanningarúrslit vísa, at í roynd og veru hava bara nakrir fáir skúlar sett nýggju námsætlanirnar í verk. Tey flestu eru av tí áskoðan, at tað tekur tíð at fremja nýggju ætlanirnar, og flestu skúlar eru ikki komnir longur enn til at lesa nýggju skjøluni. Nýggja kravda námsætlanin leggur dent á eina snýrilskaða (spiral) menning og eggjar til, at lærugreinir samstarva. Slíkt samstarv sóu vit bara í einum skúla, sum vit vitjaðu (ein lítill bygdaskúli). Námsætlanin skjýtur upp, at eitt læraratoymi starvar saman um eitt samkervi av lærugreinum skipað við støði í kjarnuførleikunum. Higartil hava flestu skúlarnir, sum vit vitjaðu, ikki sett nýggju námsætlanina í verk, sum hesi sitat eru dømi um:

Eg kenni ikki rættiliga námsætlanina. Eg havi ikki roynt nakað úr henni enn. Vit mugu arbeiða, sum vit plaga. Vit hava havt ein fund um námsætlanina, men eg veit í roynd og veru ikki nógv um hana.

Eg haldi, at støðan hjá list er eitt sindur tvíþýtt. Á ein hátt er námsætlanin breiðari, so vit kunnu gera nógv ymiskt, men vit hava mist nakrar av førleikunum og serkunnleikunum, sum vit høvdu fyrr.

Eg havi hugt at nýggju námsætlanini, og eg haldi, at hon fer at gera mínar tímar meira skipaðar. Eg læri meg ein nýggjan hátt, har vit altíð byrja við tekstinum.

Vit kopiera bara frá dønum, og vit kopiera eisini mistøkini.

Eg haldi ikki, at tað er ein so stór broyting. Mínir tímar eru eitt sindur meira skipaðir. Men vit hava ikki rættiliga sett nýggju ætlanina í verk, tað er upp til leiðsluna. Eg haldi vit skulu hava eitt tríggjar-dagar-drúgt skeið um arbeiðshættir.

Vit eru byrjað at hyggja at nýggju námsætlanini. Lærararnir mugu vera betri skipaðir. Og størri dentur vera lagdur á eftirmeting. Lærararnir skilja tað. Teir arbeiða saman og fyrireika seg. Formurin er ikki trupulleikin. Tað er eingin trupulleiki. Alt má broytast. Einku er fullkomið. Eg haldi at fyrireikingin til nýggju námsætlanirnar var nágreinilig.

Eg veit ikki um nýggju námsætlanina. Á pappírinum sær hon gott út. Spurningurin er, um vit hava nóg nógva tíð. Eg kundi hugsað mær meira tíð, men einki prátt hevur verið um longri skúladagar.

Nei, eg kenni ekki nýggju námsætlanina. Eg haldi, hon fer at vera í lagi, men øll mugu vera við. Tað ber ikki til at gera alt uppá eitt ár. Tað tekur tíð at seta nýggjar námsætlanir í verk.

1.11 List eftir skúlatíð

- **Av tí at bæði foreldrini arbeiða í flestu húsarhaldum, er stórus eftirspurningur eftir frítíðartilboðum og virksemi**
- **Kommunalir frítíðarskúlar eru tøkir fyri børn millum seks og átta ára aldur**
- **Kommunalt figgjað ungdómshús eru í onkrum býum og bygðum, og tey bjóða nógv ymiskt virksemi fyri tannáringar og ung**
- **Sjálvbodni geirin, sum fevnir um ítrótt, trúarfelagsskapir, fimleik, skótar, lokal orkestrur og onnur, sum bjóða ymisk tiltøk eftir skúlatíð, rúmar ofta list, ítriv og uttandura virksemi**
- **Ungdómar vísa stórt framtaksemi í at menna egið virksemi, har einki er, og tey brúka netið og onnur tilfeingi at læra seg sjálvi, har skipað tilboð ikki eru tøk**

Tað eru tvey sløg av listatilboðum eftir skúlatíð: Óformelli/sjálvbodni geirin og formelli musikkskúlin (sí part 1.12). ‘Óformelli geirin’¹⁵ er eitt samlað heiti fyri eina ørgrynna av ymiskum tænastrum og tilboðum, sum eru skipað í trúarfelagsskapum, ungdómsbólum, orkestrum og kommunum. Ungdómshús við ókeypis atgongd eru fyri børn, sum eru 12 ár og eldri. Tey yngri koma seinnapartar, og tey eldri koma um kvøldið. Sum ein kommunupolitikari segði: “Vit hava nógva sjálvbodna hjálp fyri neyðini til at seta børnini í gongd ... skótar, trúarfelagsskapir, ítróttarfeløg. Mær dámar væl býirnar í Svøríki, har nógv sjálvbodni taka sær av einari rúgvu av samfelagstiltøkum. Tað er ein góð fyrmynd.”

Innan óformellu listatilboðini eru nøkur áhugaverd átøk, sum ung sjálf hava sett í verk, og tiltøk, sum verða stýrd av lokalum sjálvbodnum. Tey ungu fólkini, sum vit høvdu samrøður við, tóku lut í rættliga nógvum listavirksemi, sum tey sjálvi høvdu verið við til at sett í verk, ofta við hjálp frá netinum. Niðanfyrirstandandi sitat er ein góð mynd av nógvum av teimum ungu, sum vit prátaðu við: “Eg eri altíð á netinum. Facebook, spøl, eg geri spøl. Eg havi lært meg sjálfvan eina kodu.” Tey ungu, sum vit tosaðu við, brúktu í miðal fýra tímar um dagin á netinum, meðan nøkur viðgingu, at tey vóru altíð “online”. Filmar eru væl dámdir, men tað eru mest enskir filmar, sum teimum dámar. Hetta sitat vísir, hvussu nógv tey ungu eru á netinum:

Internetsambandið er skjótt og effektivt, og tey ungu eru sera virkin í spølum á netinum, sosialum miðlum og í menning av spølum og heimasíðum.

Mær dámar at spæla á netinum. Vit hava 'linking'. Vit taka okkara teldur heim við til hvønn annan og so linka vit, vit spæla saman á netinum.

Føroyar eru nokk so keðiligar. Eg veit ikki, hví vit ikki gevast við øllum hasum grindadrápinum, og so høvdu fleiri fólk dámað okkum. Eg livi mítt lív á netinum. Eg havi vinir um allan heim. Eg geri spøl og deili tey. Sjálvt í Japan og sovordíð.

---

¹⁵ Eisini nevndur “óvanligi” ella sjálvbodni listageirin

Kundu vit havt skiftisskipanir fyri listafólk? Tað eru nógv føroysk børn, sum gera áhugaverd ting á netinum, við you-tube og líknandi. Tað hevði verið kul, um vit kundu gjørt hetta ordiligt.

Umframt hetta sjálv-íverksetta virksemi eru netverk við privatum útbjóðarum, sum skipa fyri ymiskum tiltøkum. Ung í Føroyum-tiltakið fer fram annað hvørt ár. Hetta er ein listastevna fyri ung, sum verður hildin í Norðurlandahúsinum og er samskipað saman við ungum fólkum.¹⁶ Á leið 60 ung eru við (120 sækja um upptøku). Tíverri eru færri enn ein triðingur av luttakarunum dreingir. Ung í Føroyum gevur ungum ein móguleika veruliga at “vísa hvat tey duga”. Tey hava framførslur og framsýningar. Skráin er málrættað 13 til 18 ára gomlum. Nógv orkestur eru “uppdagað” í tí sambandi. Tey ungu, sum vit høvdu samrøður við, saknaðu valmóguleikar bæði í skúla og í skipaðum tilboðum eftir skúlatíð (sum t.d. musikkskúlin).

Eg hevði viljað, at vit høvdu fleiri valmóguleikar. Serliga innan list. Tað er gott, at vit sleppa at royna nógv ymiskt, meðan vit eru ung, men vit burdu eisini kunna valt at gjørt tað, sum vit hava áhuga fyri.

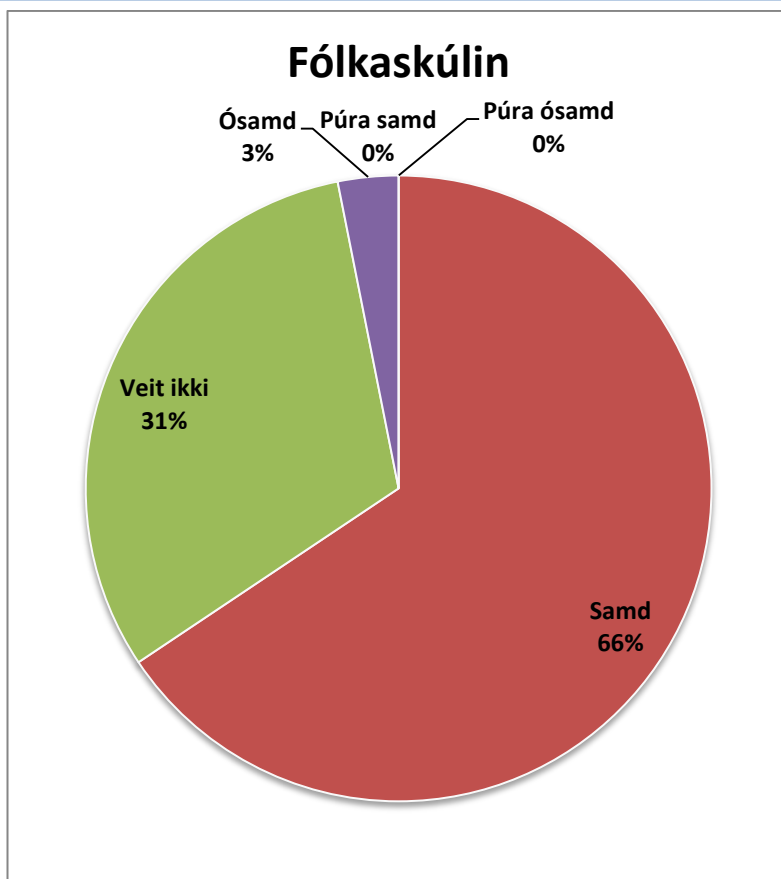
Eg hevði viljað, vit høvdu fleiri val.

Tað er áhugavert, at meðan tey ungu eftirlýstu størri valmóguleikum og ávirkan á, hvat tey lærdu, so hildu skúlaleiðarar, sum vit spurdu í kanningini, at tey ungu høvdu nógv at siga og vóru við at taka avgerðir. Tó skal sigast, at mongu “veit ikki”-svarini, sum vit fingur um hetta mál, kundu bent á, at hetta er eitt evni, sum ikki hevur verið nógv viðgjørt.

---

¹⁶ Norðurlandahúsið veitir karmarnar og mennir innihaldið í samstarvi við ungdómsleiðarar, onnur ung og luttakarar.

Mynd 1.11.1 Áskoðanirnar hjá næmingum verða **hoyrðar** í undirvísing í list í okkara skúla

Tey allarflestu ungu søgdu, at tey kundu hugsað sær nógv meira skapandi læring í skúlanum.

Eg hevði virkuliga viljað, at vit høvdu meira sang og dans. Ting sum mann kann gera við kroppi og høvdi. Í okkara skúla góvust vit við øllum skapandi í fimta flokki. Eg keði meg øgiliga nógv nú. Vit hava brúk fyri tí skapandi. Ikki stjala skapanarhugin frá okkum! Vit hava brúk fyri meira skapandi tingum. Vit hava einki at gera. Vit sita bara øll framman fyri telduna. Lærararnir kundu roynt at nátt okkum. Vit hava brúk fyri drama.

Eg hevði viljað spælt ein leik. Eg hevði viljað gjørt meir av sovorðnum

Í nøkrum áhugaverdum førum, var vantandi listin í skúlanum endað við, at tey ungu skaptu egna listalæring antin í samband við skúlan ella eftir skúlatíð.

Vit hava eitt næmingaráð, og næmingar práta saman um tiltøk sum konsertir og studentaveitslur. Næmingarnir eru valdir, og vit skipa fyri.

Tað er í roynd og veru upp til lærararnar. Onkrir skúlar eru sera góðir. Á okkara skúla hevur eingin framfærsla verið, men eg skipi sjálv fyri einari. Eg má gera alt sjálv.

Her var einki á skúlanum, so eg byrjaði ein stuttfilm-klubba.

1.12 Musikkskúlin

- **Føroyar hava eina víðfevnda skipan við kommunalt- og landsfíggjaðum musikkskúlum (eftir skúlatíð)**
- **Nøkur fá privat tilboð eru eisini tøk eftir skúlatíð, millum annað dansur í fimleiki (mest fyri gentur) og privat tónleikaundirvísing**
- **Onnur tiltøk eru skipað í nærumhvørvinum, sum t.d. áhugaleikarafeløg, orkestur og kór**
- **Tað eru lutfalsliga fá, sum ganga í musikkskúla, men eftirspurningurin er stórus**
- **Undirvísingin í musikkskúlanum er sum heild í siðbundnum klassiskum tónleiki og er skipað sum einstaklingaundirvísing**
- **Tað eru langir bíðilistar til flestu ljóðføri í musikkskúlanum**

Fyrsti skipaði musikkskúlin, sum bjóðaði rættiliga venjing í ljóðførum, var settur á stovn í 1984.

Tá ið fyrstu musikkskúlarnir byrjaðu, vóru fá ljóðføri. Ein eingilskmaður, Hugh Watkins, slóðaði fyrri, at fyrsti musikkskúlin byrjaði í 1985. Watkins savnaði øll ljóðføri, sum hann kundi finna og setti fólk í gongd við at spæla saman í bólkum. Hann hevði stóra ávirkan og flestu næmingar hansara spæla framvegis. (Tónleikari).

Mentamálaráðið, kommunur og foreldur fíggja musikkskúlarnar. Samlaða fíggjarætlanin hjá musikkskúlunum er 20.000.000 kr. Mentamálaráðið rindar 11.000.000 og kommunurnar 9.000.000 kr. Foreldrini gjalda til kommunurnar. Í miðal gjalda foreldur á leið 1.600 kr. um árið í Tórshavn og eitt sindur minni aðrastaðni landinum. Summi foreldur mugu keypa tilfar og ljóðføri, men í summum førum ber til at leiga ljóðføri.

Sambært fokusbólki, sum var mannaður við musikkskúlalærarum, eru høvuðsendamálini hjá musikkskúlunum:

- At bjarga heiminum við tónleiki
- At síggja og menna talentini
- At bøta um lívsgóðskuna
- At deila gleðina við tónleiki
- At duga at frambera tónleik
- Tónlista- og ljóðførleiki
- At duga at greina tónleik
- At seta tónleikafrálæru í søguligt, sosialt og mentanarligt høpi

Tað eru 2397 skrásetingar og 1622 einstakir “næmingar” (tað kemst av, at einstakir næmingar kunnu ganga til meira enn eitt ljóðføri). Hetta merkir, at hvør skráseting kostar 8343,76 kr., og hvør næmingur kostar í miðal 12.500 kr., so í lýtuni gjalda foreldrini 13%, og tað almenna fíggjar 87% (ella meira). Flestu næmingar eru millum 8 og 16 ára gamlir, og tí kunnu vit staðfesta, at á leið 22% av føroyingum millum 8 og 16 ára aldur ganga í musikkskúla.

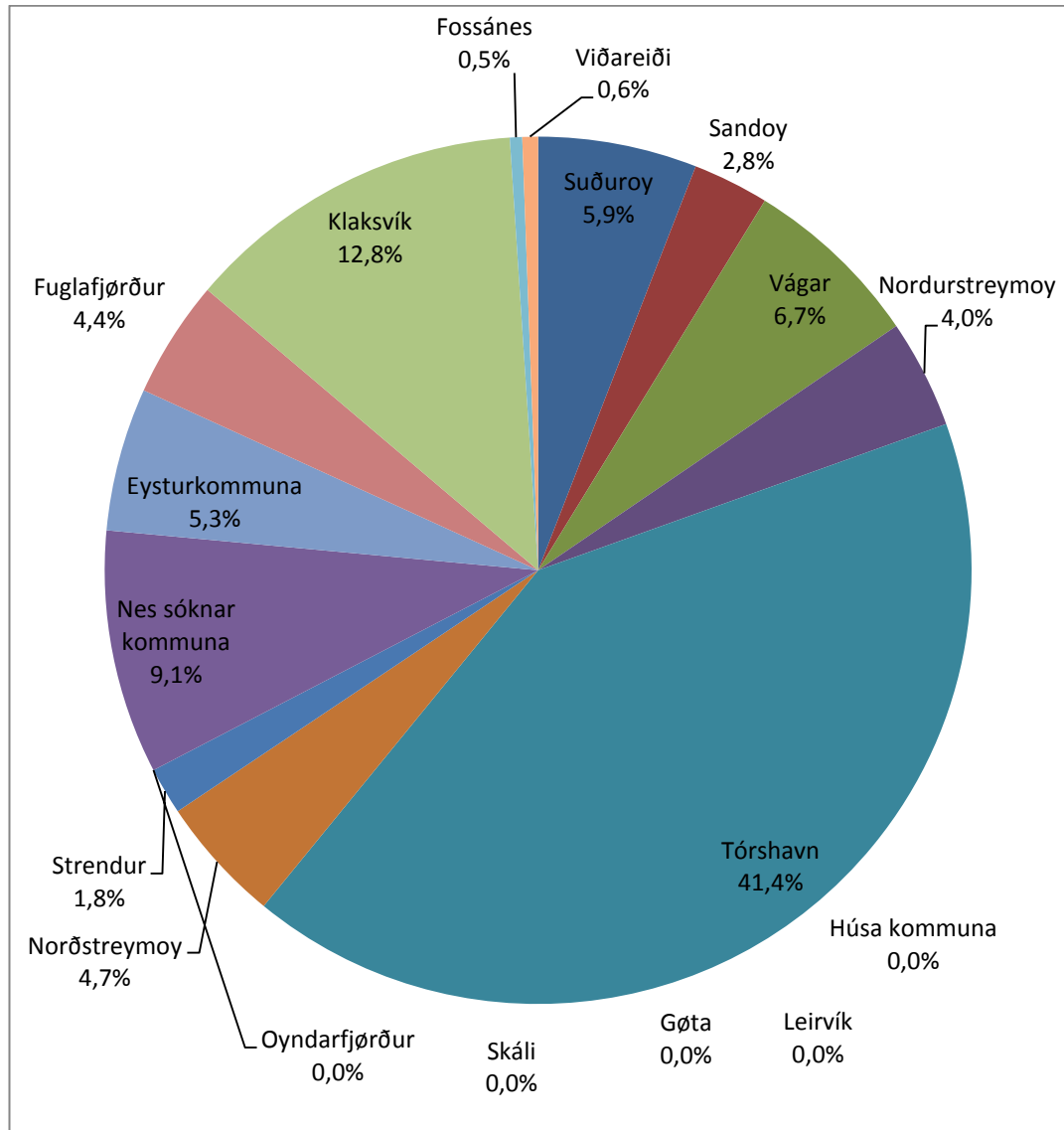
Tað eru 48,5 fulltíðar lærarastørv í musikkskúlanum og 63 lærarar. Mentamálaráðið rindar 50% av læraralønini, og (sambært lóg frá 1984) rinda kommunurnar hini 50%.

Lønirnar í musikkskúlanum vóru fyrr lægri enn lønin hjá fólkkaskúlalærarum, men í dag eru tær 10% hægri. Foreldur hjá børnum í musikkskúlanum gjalda í miðal 200 kr. um mánaðin.

Flestu tímarnir eru skipaðir við einum lærara og einum næmingi, men 60% av næmingunum ganga eisini til samanspæl. Høvuðsendamálini við læringini eru at menna tónleikagleði og tónleikaførleika. Bara á leið 130 næmingar vóru til tónleikapróvtøkur í fjør (færri enn 8% av næmingunum). Summi hava funnist at hesum, og hildið verður, at ov fá koma víðari til hægri tónleikalig avrik, sum hendan viðmerking úr einum musikkskúla vísir: *“Vit gera okkara besta. Tað verður funnist at okkum, tí børnini læra ikki nóg nógv.”*

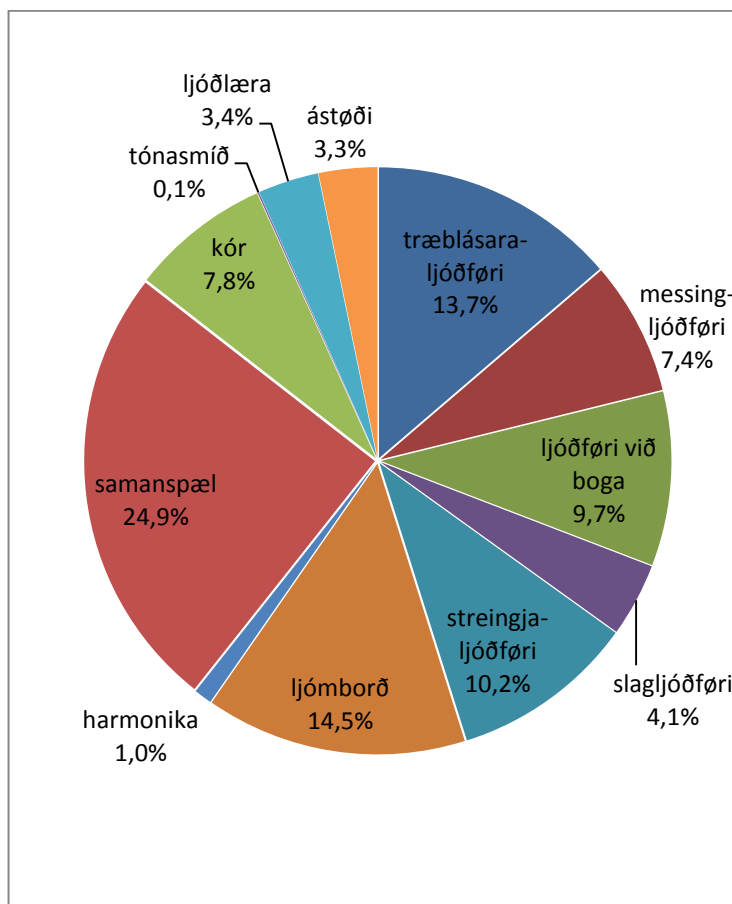
Føroyar hava eina víðfevnda skipan við musikkskúlum. Teir eru um alt landið, og børn í smærri bygdum og oyggjum hava vanliga atgongd til musikkskúlarnar. Mynd 1.12.1 vísir, hvussu musikkskúlarnir í %-um eru býttir millum kommunar.

Mynd 1.12.1 Musikkskúlar í Føroyum - prosentbýttir

Høvuðsendamálið við musikkskúlanum er, at barnið lærir at spæla eitt ljóðføri. Tey kunnu eisini læra tónleikafrøði og tónleikaástøði. Verður samanspæl ikki roknað við, tykjast tey best umtóktu ljóðføri at vera klaver/orgul, træblási- og streingjaljóðføri (gittari), men hetta er ymiskt millum skúlarnar.

Mynd 1.12.1 Prosentbýti millum ymisku ljóðfórini í musikkúlanum

Í flestu þorum fara börn í musikkúla, tá ið tey eru á leið 8 ára gomul. Men av tí at nógvir musikkúlar hava langar bíðilistar, sleppa summi börn ikki inn, fyrr enn tey eru um 10-12 ára gomul. Nógv börn geva upp at sleppa inn. Í staðin læra tey seg sjálvi at spæla okkurt ljóðfóri. Tey læra ljóðfóri í orkestri á staðnum, taka skeið í kvøldskúla, spæla í átrúnaðarligum felagsskapum ella fáa privatundirvísing frá lærara ella onkrum, sum tey kenna. Eitt, sum ofta varð nevnt í kanningi, mest í skemti, var, at tað fyrsta, sum mamman ger, tá ið hon hefur sett eitt barn í verðina, er at seta lýsing í bløðini. Tað næsta, hon ger, er at skriva barnið upp til musikkúlan. Bíðilistarnir eru ein trupulleiki, tí nógv börn ikki sleppa at læra tað ljóðfóri, sum tey hava hug til. Samstundis halda summi börn á at ganga í musikkúlanum, hóast tey ikki tíma, tí foreldrini vita, hvussu torført tað er at sleppa inn aftur. Hóast bíðilistarnir eru langir, er lítið gjørt fyri at bøta um støðuna. Nakrar loysnir, sum kundu verið royndar, eru bólkaundirvísing tey fyrstu árin, ella at lærarar undirvísa bæði í og uttanfyri skúlatíð. Nøkur fá dømi eru um, at hesi og onnur hugskot hava verið roynd fyri at loyva fleiri framat.

Tað vanligu er, at börn ganga til 1x30 minuttir einstaklingaundirvísing eina ferð um vikuna. Börn verða eisini eggjað at spæla í bólkum. Tónleikurin, sum verður lærdur, er í høvuðsheitum evropeiskur tónleikur, serliga siðbundin klassiskur tónleikur. Seinastu árin hevur eisini verið undirvíst eitt sindur í jazz og fólkatónleiki í nøkrum musikkúlum. Børnini læra mest tey siðbundnu ljóðfórini sum klaver, violin ella onnur streingja-, messing- ella træblásiljóðfóri. Gittari og slagverk eru eisini væl dámd. Møguleikin at velja ávís ljóðfóri er tengdur at, hvussu nógvir næmingar vilja spæla hetta ljóðfóri, og hvussu nógvir lærarar

eru tøkir. Undirvísingin er merkt av meistarlæru, har lærarin hevur ein næming ísenn. Lærararnir í musikkskúlunum hava stóran serkunnleika, og teir verða eggjaðir at halda fast í eina yrkistónleikaraleið. Hóast lærarastarvið hjá teimum flestu er høvudsinnntøkukelda, spæla nógvi eisini í áhuga- og yrkistónleikatiltøkum sum t.d. samkomukórum, urguspæli, ljómliðum, orkestrum í nærumhvørvinum, Føroya symfoniorkestri og konsertum í nærumhvørvinum, festivalum, o.ø.

Søguliga hava musikkskúlarnir havt lítið samband við fólkaskúlan, men hetta er í ferð við at broytast. Nakrir fáir samstarva við fólkaskúlan, og næmingar hava móguleika at hava tímar í musikkskúlanum í vanligu skúlatíðini. Musikkskúlalærarar undirvísa eisini í fyrireikandi ljóðføristímum í fólkaskúlanum. Hetta verður serliga gjørt í yngstu flokkunum.

Nakrir fáir musikkskúlar liggja í sama bygningi sum fólkaskúlin ella tætt við. Nakrir musikkskúlar hava undirvísing allan dagin, og næmingar kunnu frítt skifta millum fólkaskúlan og musikkskúlan. Sum heild hava øll verið glað fyri skipanina, men nakrir musikkskúlalærarar hava í kanningini sagt, at teir ikki veruliga eru vorðnir partar av vanligu umhvørvinum og starvsfólkahópinum í fólkaskúlanum. Ynski er um samstarv millum fólkaskúlan og musikkskúlan og onnur frítíðartilboð, og hildið verður, at hetta er til fyrimums fyri báðar partar, men nakrir musikkskúlalærarar óttast eisini at missa serliga huglagið, um sambandið við fólkaskúlan verður ov tætt. Onkrir musikkskúlar hava gott samband við frítíðarskúlar, har næmingar kunnu fara beinleiðis frá frítíðarskúla í musikkskúla.

Nakrir myndlistaskúlar, leiklistaskúlar og dansiskúlar eru, men teir eru fáir. Dansi- og myndlistaskúlar eru antin privatir og fáa ongan beinleiðis stuðul frá landinum, ella eru teir partar av kvøldskúlaskipanini.

Eftirspurningurin eftir musikkskúlunum er ógvuliga stórur, og flestu støð og flestu ljóðføri hava langar bíðilistar. Longdin á bíðilistunum er ymisk, og longstu bíðilistarnir eru til klaver og gittara. Stytstu bíðilistarnir eru til fagott og obo. 600 børn standa á bíðilista bara í einum av skúlunum.

Eg royndi at sleppa inn í Musikkskúlan. Bíðilistin var ov langur, eg gav upp, og mamma mín fann ein privatán lærara, men tað kostar 150 krónur um tíman. (Næmingur)

Tað tekur ár at sleppa inn í Musikkskúlan. Tú mást verða skrivaður upp á listanum, tá ið tú ert heilt lítil. (Næmingur)

Bíðilistin er ein stórur trupulleiki, serliga fyri gittara og klaver og serliga í Havn. Tað er kanska skemt, men tað sigst, at fólk skriva børn síni upp til musikkskúla, so skjótt tey hava fingið navn. (Musikk lærari)

Nøkur børn hava staðið á bíðilistanum til gittara í fýra ár. Nógva geva upp og fara til okkurt annað. (Musikk lærari)

Manglandi fígging og ov fáir lærarar fáa skyldina fyri longu bíðilistarnar.

Høvdu vit pengar, sluppu vit undan bíðilistunum. Eitt annað hugskot er at endurnýggja listan á hvørjum ári. Flyta vit nakað av tónleikinum úr musikkskúlanum inn í fólkaskúlan,

*hevði tað eisini bøtt um støðuna. Politiskt vilja tey hava meira fyri minni.
(Musikkskúlaleiðari)*

*Vit hava bíðilistar, tí okkum manglar pengar og skikkaðar lærarar. 30-40% av
musikkskúlalærarunum eru útlendingar. (Musikkskúlaleiðari)*

Í eini nýhugsandi skipan og eini roynd at fáa bíðilistan styttri og næmingar at velja fleiri ymisk ljóðføri, er musikkskúlin farin í samstarv við ein fólkaskúla, har allir næmingar fáa tónleikaundirvísing í skúlatíð frá 1. til 4. flokk. Skúlin hevur skipað fyrstu árin soleiðis, at meðan hesin eini flokkurin fær serligar tónleikatímar, hava hinir flokkarnir í sama árgangi serligar tímar í myndlist.

*“Litir í leiki”-skipanin hevur fingið allar næmingarnar í flokkinum við. Mentamálaráðið
fíggjar skipanina. (Skúlastjóri)*

*Musikkskúlalærarar skuldu farið út í skúlnar. Tað eru nóg nógvir skikkaðir lærarar, og
tað hevði veruliga hjálpt, um vit kundu farið út í fólkaskúlnar. (Musikkskúlalæari)*

*Musikkskúlin riggar væl inni í skúlanum, og næstan øll læra okkurt. Tá ið hann er á
staðnum, er tað lætt fyri at børnini at fara. (Skúlastjóri)*

Næmingar funnust eisini at, at undirvísing í musikkskúlunum var ov avmarkað. Til dømis hildu musikkskúlanæmingar, at tað vóru lærararnir, sum avgjørdu hvørji stykkir, teir skuldu spæla. Nøkur spældu eitt ljóðføri, sum tey sjálvi høvdu valt, men onnur spældu eitt ljóðføri, sum foreldrini høvdu valt ella eitt, har pláss vóru tøk. Næmingarnir søgdu, at teir vandu millum 10-60 minuttir um dagin. Hóast flestu tímarnir vóru einatímar, dámdi næmingunum best undirvísingarbólkar við 4-8 næmingum. Tey kundu eisini hugsað sær at spælt saman uttan fyri vanliga skúlatíman.

*Musikkskúlin hevur avmarkað tilboð. Eg kundi hugsað mær at gingið til hiphop dans.
Men her var ongastaðni, eg kundi gera tað. Eg var noydd at fáa privatlærara og ferðast
til Havnar. Men tað kostaði ov nógv, og eg mátti gevast.*

Hóast musikkskúlin hevur frælsi at velja teir arbeiðshættir, teimum hóvar, og bæði næmingar og skúlar heldur vilja hava bólkaundirvísing, halda musikkskúlalærarar og musikkskúlaleiðarar ikki, at bólkaundirvísing er nóg munadygg.

*Eg haldi ikki, at dygdin er nóg góð í bólkatímum. Hevur tú 10 næmingar og tveir
lærarar, verður støðið ov vánaligt. Vit vilja hava musikalskan skapanarhug, ikki bara
kopiering.*

*Vit hava umhugað bólkaundirvísing, men vit hava ikki sett tað í verk orsakað av
konservatismu. Eg haldi, vit kundu arbeitt meira fyri somu pengar, men vit mugu hava
størri kunnleika til bólkaundirvísing. Vit hava sera lítið fráfall, men eg meti, at av tí at
tað er so ringt at sleppa inn, loyva mammurnar teimum ikki at gevast.*

Onkur helt eisini, at fyri at fáa enn størri dugnaskap, skuldu smærri børn fingið møguleikan at fáa undirvísing í tónleiki.

Tað ideella hevði verið, at vit tóku fleiri heilt smá børn inn. Tað er týðningarmikið, at tey fáa eina ordiliga góða byrjan í tónleikinum.

1.13 Søvun og mentanarstovnar

- **Mentanarstovnar og søvn hava tilboð til børn**
- **Góð dømi eru í savns- og listasavnsundirvísing**
- **Hetta verður ofta undirmett borið saman við aðrar uppgávur hjá søvnunum**
- **Tað skuldi verið umhugsað, antin at givið avbyrgdum skúlum ferðastuðul at vitja mentanarstovnar ella at givið mentanarstovnum stuðul til at ferðast við pørtum av framsýningunum**
- **Útbúgvingarskráir í søvnum eiga at verða endurskoðaðar og endurnýggjaðar regluliga, tí børn hava lyndi til at koma aftur**
- **Lærarar hava tørv á at verða lærdir, hvussu teir kunnu brúka savnsskráir í undirvísingini, soleiðis at størri samhangur er millum námsætlanir og skráirnar hjá søvnunum**
- **Nøkur smærri bygdasøvn eru væl umtókt millum børn, tí tey hava serligt útvaldar framsýningar, og savnsvørðurin gongur høgt upp í heimligu søguna**

Søvn í Føroyum fáa fígging frá landinum. Børn undir 16 ára aldur hava ókeypis atgongd til søvnini, eisini skúlabólkar. Tey, sum eru eldri enn 16 ár, skulu gjalda 30 kr. fyri atgongumerki, og fyri bólkar við minst 20, kostar tað 20 kr. fyri hvønn. Prísirnir eru galdandi fyri Listasavnið, Fornminnissavnið og Náttúrugripasavnið. Tað er lutfalsliga bíligt at sleppa inn í søvnini, men tað kann vera ógvuliga dýrt at koma til og frá savninum. Ferðakostnaðurin minkar um hugin hjá skúlanum at vitja.

Vit fara í Norðurlandahúsið og í Listasavnið. Tey bjóða ókeypis teknitímar. Undirvísingin er ókeypis, men ferðingin kostar nógv. Vit royndu at eggja børnum at fara til Savnsfagnaðin í heystfrítíðini, tá ið øll søvnini eru ókeypis, men nøkur foreldur fara ikki. (Skúlastjóri í útoyggj)

Nakrir avbyrgdir skúlar hava ment nýhugsandi hættir at fáa “savnupplivingina” til børnini, tí tað kostar ov nógv at sleppa til søvnini.

Vit eru ógvuliga avbyrgd her, men vit taka børnini til søvn og listasøvn. Men hetta er bara eina ferð um árið, men vit gera eisini okkara egnu søvn og listasøvn. Vit seta eitt borð upp, sum so er okkara savn. Á borðið seta vit serligar lutir. Vit seta eisini eitt listasavn upp og sýna list hjá børnunum fram saman við prentum av kendum listaverkum. Vit kunnu ikki fara til framfærslur, so eisini har gera vit okkara egnu. Lærararnir lata seg í búnar og spæla sjónleik, og børnini elska tað. Vit gera eisini dukkusjónleik, og vit gera dukkurnar úr endurnýttum tilfari. Vit eru vorðin sera skapandi, tí tað eru ikki aðrir møguleikar.

Samstundis eru nðkur bygðasövn væl umtókt millum börn, tí tey hava serligt útvaldar framsýningar, og savnsvørðurin gongur høgt upp í lokalu søguna. Tað skuldi verið umhugsað at givið avbyrgdum skúlum ferðastuðul at vitja mentanarstovnar ella at givið mentanarstovnum stuðul til at ferðast við þørtum av sýningunum.

Stóru sövnini hava bæði fastar framsýningar og eina røð av framsýningum, sum eru í styttri tíðarskeið. Fýra tey stóru sövnini hava útvirksemi, sum røkkur út til bæði skúlar og samfelagið sum heild. Í tí sambandi eiga sövnini at brúka størri orku til at góðskutryggja skráirnar inni í sövnum, tí roknast kann við, at tey ungu vitja aftur, og sövnini eiga at bjóða okkurt nýtt og spennandi hvørja ferð. Næmingar, eisini úr fjarlægðum støðum, vitja sövnini minst eina ferð um árið, men næmingarnir, sum vit tosaðu við (sí sitat) hildu ikki nógv um skráirnar, sum sövnini høvdu at bjóða.

Vit plagdu at vitja eitt savn á hvørjum ári. Tað var keðiligt, men mær dámdi at fara, tí vit fóru eisini í Burger King og í biograf. Trupulleikin var, at savnið var altíð tað sama.

Savnið var ikki serliga kreativt. Vit gingu bara runt.

Sövnini bjóða eina røð av tænastrum at stuðla undir listaliga og mentanarliga læring, men tær eru sum heild undirmannaðar og lítið brúktar. Fýri sövnini er undirvísingarskráin nakað, sum fá starvsfólk eru knýtt at, og sum bara fær ein viðfáning av samlaðu fíggjarætlanini hjá sövnunum. Skúlarir síggja á sama hátt sövnini sum lítilsvært tilfeingi í samlaðu undirvísingini. Men vit hava eisini í okkara kanning sæð, at serliga Listasavnið hevur roynt at verða meira viðkomandi fyri skúlar og næmingar og seta barnið í miðdepilin heldur enn framsýningina.

Eg seti meg altíð fyrst í samband við skúlan. Eg royni at seta meg inn í, hvat tey ynskja, og menni eina skrá, sum passar teimum. Vit hava roynt at gera longri skráir, men skúlarir hava ikki áhuga fyri teimum, tí tað tekur ov langa tíð. Vit vilja náa hugaheimin hjá barninum. Tað hevur sera stóran týðning.

Sövnini og listasövnini skulu vera meira framsøkjandi við at veita lærarum møguleikar at menna seg, serliga vegleiðandi skeið og hugvekjandi upplivingar fyri læraralesandi og nýggjar lærarar. Savnsgeirin spælir ein týðningarmiklan leiklut at eggja lærarum – serliga læraralesandi – at síggja sövnini (og list og mentan sum heild) sum undirvísingartilfeingi. Tað eru nðkur dømi um, at sövnini hava átikið sær ein virknan leiklut í at gera undirvísingartilfar, men hetta eigur at verða ment nógv meira. Í fleiri ár hava sövnini havt eina “skúlaviku” við tiltøkum og samvirknum skráum. Savnsvikurnar eru væl umtóktar í skúlunum.

Norðurlandahúsið er eitt mentanarhús, har bæði framsýningar og framførslur verða fyriskipaðar. Norðurlenska ráðharraráðið fíggjar bróðurpartin av virkseminum hjá Norðurlandahúsinum. Húsið lat upp í 1983, og bygningurin speglar bæði siðbundnar froysskar bygningar og sermerki úr hinum norðurlondunum við smidligari sniðgeving, sum letur upp fyri, at húsið kann verða nýtt á ymiskan hátt. Norðurlandahúsið rúmar 350 sitandi gestum ella 800 standandi gestum í senn, og 50.000 koma í húsið hvørt ár. Kaffistova er í forhøllini, sum nógv nýta.

Kelda: <http://www.tripadvisor.co.uk/LocationPhotos-g190334-Streymoy.html> November 2012

Norðurlandahúsið er fíggað fyrst og fremst av norðurlenska ráðharraráðnum. Endamálið við húsinum er, at tað er ein sýnisgluggi fyri yrkislistafólk og norðurlenska list og mentan. Norðurlandahúsið skal eisini miðla føroyska list og mentan uttanlands. Filmur hevur fingið størri týdning. Nógv fólk koma til listaframsýningarnar, og høllin er full, tá ið Føroya symfoniorkestur spælir. Norðurlandahúsið hevur eisini evnisslóðandi átøk sum t.d. altjóða dansidagur, altjóða frásøgdagur og Ung í Føroyum. Norðurlandahúsið umsitir Listaleypin.

Hóast allir mentanarstovnarnir spæla ein stóran leiklut í læring í list, tykjast ikki allir stovnar at vera áhugaðir í týdningarmikla leiklutinum, sum teir hava. Kanska ber til at siga, at leikluturin sum veitari av heimligum mentanartilboðum er vorðin so stovnsfestur, at apati hevur fingið fótafesti í onkrum førum.

Kapittul 2: Altjóða støði - samanburðargrundarlag

2.1 Innleiðing

Skal læringin í list hava sjónliga, jaliga ávirkan, má undirvísingin, sum børnini fáa, verða sera dygdargóð. Altjóða kanning um læring í list bendir á, at á leið $\frac{1}{4}$ av allari undirvísing í list hevur so vánaliga góðsku, at hon hevur neiliga ávirkan á listaligu og kreativu menningina. Við hesum í huga er tað avgerandi neyðugt, at undirvísing í list í Føroyum røkkur eitt ávist dygdarstøði. Hesin kapittul lýsir, hvat eyðmerkir eina slíka dygdargóða undirvísing í list.

2.2 Altjóða støði: "Alpha" dygd í undirvísing allýst

Lærutilgongdir í list eru – akkurát sum heilsustøðan – ikki ein eintáttað atvoldargongd (mono-causal phenomenon), men treytað av mongum ymiskum tættum, sum geva eina felagsábending. Hagtalsfrøðingar hava ment ein hátt at mála hetta. Sonevndi *Cronbach's Alpha* stuðulin (Bogt, 1993) malar samsvarið millum ymsar tættir í fløktum samansetingum. Størri samsvarið er millum ymisku eginleikarnar, hægri er *Cronbach stigatalið*. Hagfrøðiliga er fult samsvar 1 og einki samsvar 0. (Bogt, 1993).

Í sambandi við læring í list vita vit, at dygdargóð undirvísing hevur fleiri ítøkilig eykenni, so sum samstarv við persónar/stovnar uttanfyri skúlan, næmingaframskrá, og hvussu arbeið verður við læring, men dygdargóð undirvísing er líka nógv ávirkað av vágafýsni, samstarvshugi, vitanardeiling og øðrum ótøkiligum hugtøkum. Saman geva tey *alpha* grundlinjuna, sum skal verða tikin við, tá ið ávirkanin skal málást.

2.3 Dygd allýst

'Dygd' verður her lýst sum tann undirvísing í list, sum alir fram virðismiklar førleikar, hugburðir og avrik. Dygdargóð undirvísing í list er eitt úrslit av samanspæli millum bygnað og mannagongdir. Havast skal í huga, at *alpha* ikki útgreinar innihaldið. Hetta er tilvitað, tí innihaldið eigur at spegla nærumhvørvi, mentan og tilfeingi. Innihald og samanhangur eru tí ikki knýtt at *alpha* dygdini. Dygdarindikatorarnir geva harumframt eina rætta mynd av bæði *undirvísing í list* og *læring í gjøgnum list*. Á báðum økjum eru dygdarindikatorarnir støðufastir og reglufastir. Dygdarindikatorarnir eru:

1. Virkið samstarv millum skúla og listafelagsskapir og millum lærarar, listafólk og nærumhvørvi
2. Felags ábyrgd fyri fyrireiking, fremjan og eftirmeting
3. Møguleikar at framfæra, sýna fram ella leggja fram alment
4. Ein fjøltáttað menning í einstøku listagreinunum (undirvísing í list) og í listaligu og skapandi mannagongdunum fyri læring (læring í gjøgnum list)
5. Rúm til at hugsa kritiskt, loysa vandamál og vera vágafúsar
6. Dentur verður lagdur á samstarv
7. Smidligar skúlaskipanir og ótøtt mørk millum skúla og nærumhvørvi
8. Atgongd til øll børn
9. Útgreinaðar ætlanir fyri, hvussu lærarin skal meta og gera frágreiðing um, hvat barnið lærir og upplivir, og hvussu tað mennist

10. Áhaldandi læring fyri lærarar, listafólk og nærumhvørvi

Frágreiðingin er skipað eftir hesum alpha indikatorum um munagóða undirvísing í list og viðger dygdina í undirvísing í list í Føroyum við støði í altjóða dygdarindikatorunum (alphas).

Kapittul 3: Svar um dygd

3.1 Innleiðing – Yvirskipaðar frásagnir um dygd

Øll børn í Føroyum fáa **onkra** undirvísing í list **nøkur** ár í skúlanum. Tey árin, sum barnið fær undirvísing í list, er tað vanligt at barnið hevur á leið tveir tímar um vikuna í list. Umframt tíðina, sum er ásett í tímatalvuni, syngur barnið morgunsang og er við í evnisvikum og skúlaframførslum. Nýta vit hesi tøl sum grundarlag, ber til at siga, at Føroyar hava meira undirvísing í list enn altjóða miðaltalið á 1 tíma og 40 minuttir um vikuna. Men tølini geva ikki eina rætta mynd av, hvat fer fram í skúlanum. Eyðsæð er, at børnini fáa ikki samanhangandi og áhaldandi upplivingar við list. Hvørki tey fyrstu árin ella tey síðstu árin í fólkaskúlanum hava flestu børn fastar tímar í list. Hetta merkir, at fáa tey list, er tað bara gløggskygni, áhuga og serkunnleika lærarans fyri at takka. Sjálvt innanfyri teir ásettu tveir tímarnar kunnu børn uppliva at vera nógv avbrotin. Tey kunnu til dømis hava nakrar fáar vikur í tónleiki, nakrar fáar vikur í kókinum, nakrar fáar vikur til smíð og so framvegis. Tá ið so at siga øll læring í list steðgar, tá ið barnið kemur í áttanda flokk ella fyrr, fáa føroysk børn í veruleikanum nógv minni undirvísing í list enn altjóða miðaltalið, og tað er ivasamt, um læringin lýkur grundleggjandi dygdarkrøv. UNESCO Road Map for Arts Education¹⁷ leggur stóran dent á, hvussu týðningarmikið tað er, at læring í list er samanhangandi og áhaldandi. Burtursæð frá nøkrum fáum undantøkum er hetta ikki so í føroyskum skúlum.

Musikkskúlaskipanin er staðfest við lóg, men sum áður sagt, er avleiðingin av, at ov fá pláss eru, og at bíðilistarnir eru langir, at bara fá prosent av føroyskum næmingum fáa hesa haldgóðu undirvísing í tónleiki. Samstundis hava børn í størri býunum nógv lættari atgongd til mentan og list. Hetta hóast royndir hava verið gjørdar at tryggja javnari útboð kring landið. Børn við serligum tørvi og menningartarni hava heldur ikki altíð møguleika at fáa hóskandi undirvísing í tónleiki.

Fólkaskúlalærarar, sum hava fingið eina breiða útbúgving men ikki fakkunnleika, undirvísa í list í fólkaskúlanum. Onkur teirra hevur havt list á linju, tá ið tey gingu í læraraskúla, men onnur hava bara tíð á tímatalvuni og verða tí lærarar í handaverki og list. Í barnagørðunum eru tað námsfrøðingar, sum miðla listina. Í miðnámi eru tað vanligar serútbúnir lærarar, sum undirvísa. Listalærarar hava høvuðsfak (vanliga tónleik, myndlist ella leiklist) umframt námsfrøðiliga eftirútbúgving.

Flestu skúlar hava væl útgjørdar serstovur til list, íroknað stovur til smíð, seyming, tónleik, teldu, leir, myndlist, upptøkuhøli og sjónleikapall. Allir skúlar, sum vit vitjaðu, høvdu nóg stórar stovur og nóg mikið av amboðum til at undirvísa í list, og eingin helt, at manglandi tilfeingi var tað, sum forðaði fyri góðari læring í list.

3.2. Virkið samstarv

- **Tað eru fá dømi um skipað samstarv millum listafólk og skúlar í Føroyum**
- **Ymisku stovnarir og listafelagsskapirnir eiga, saman við skúlanum, at skipa fyri samstarvi**
- **Varandi samstørv eiga at vera staðfest í bæði kunngerðum og mannagongdum**

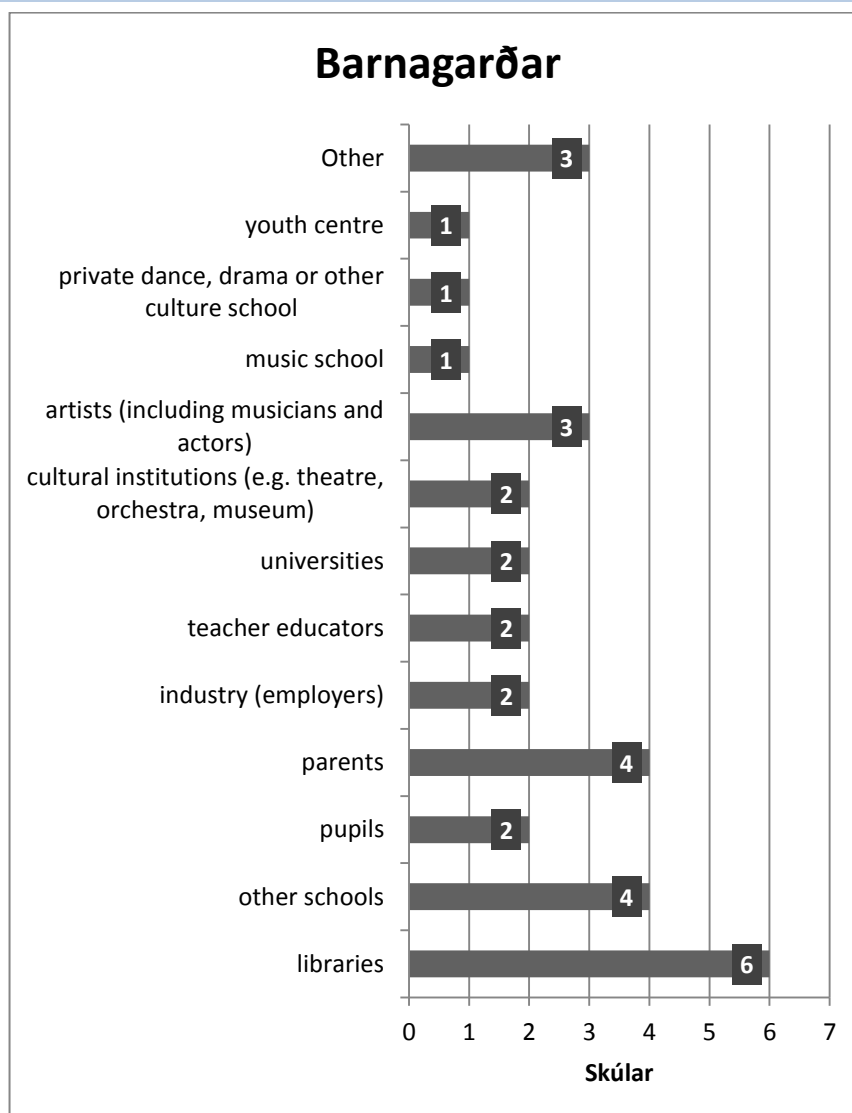
¹⁷

http://www.unesco.org/pv_obj_cache/pv_obj_id_C91049AAAF6FFE04A47C31E022B50803BC6630300/filename/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf

- **Tað tekur tíð, vitanardeiling og figging at byggja langtíðar samstørv upp**
- **Umhugsað eigur at verða, at gera samstarv millum skúla og kreativa ídnaðin og tað breiða skapandi nærumhvørvið, tí kreativa vinnan er við til at styrkja føroyskan búskaparvøkstur, samleika og atráttarmegi**

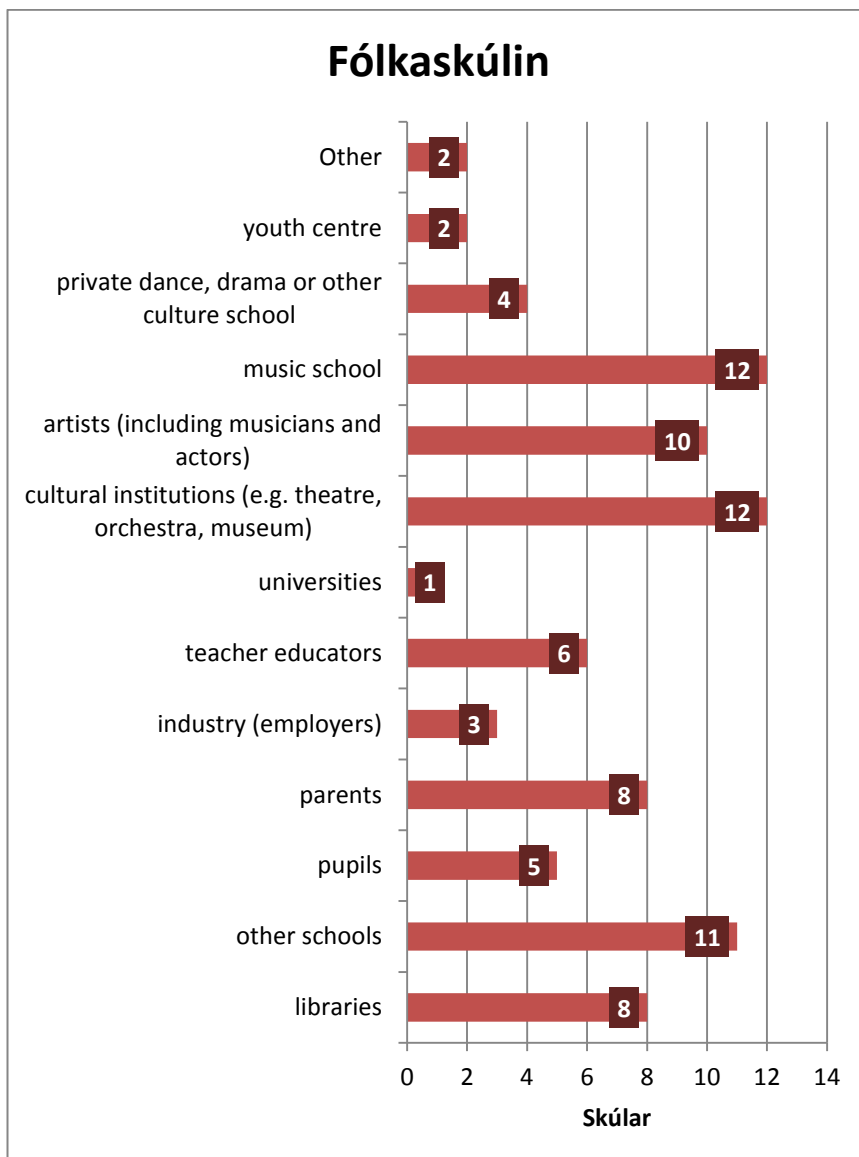
Virkið samstarv merkir, at mentanar- og listastovnar og felagsskapir saman fyrireika og fremja undirvísingarskipanir í list. Munadyggastu átøkini av slíkum slag hava skapt burðardygg, langtíðar samstørv millum skúlar og mentanarstovnar og kreativar vinnur, sum báðir partar hava fingið nakað burturúr. Virkin samstørv fevna um felags ábyrgd fyri at fyrireika, fremja og eftirmeta eina skrá. Í barnagarðinum, var bókasavnið ein týðningarmikil samstarvskelda. (Mynd 3.2.1)

Mynd 3.2.1 Samstørv í barnagørðum

Í Fólkaskúlanum (Mynd 3.2.2) eru samstørv við aðrar skúlar, musikkskúlar, listafólk og mentanarstovnar tað mest vanliga.

Mynd 3.2.2 Samstørv í Fólkaskúlanum

Í miðnámi undraði tað, at eingin skúli nevndi samstarv við vinnu, Fróðskaparsetrið ella Musikkskúlan.

3.2.1 Listaleyapurin

Altjóða kanningar benda á, at samstørv, sum eydnast, halda og byggja á felags ábyrgd fyri fyrireiking og eftirmeting. Hetta er ikki vanligt í Føroyum, tí yrkislistafólk arbeiða sjáldan – um nakrantíð – í skúlanum, og sjálvt í verandi skipanum við listafólkavitjanum í skúlunum er vanliga talan um stuttar framfærslur ella verkskeið. Tilboðini leggja serligan dent á framfærslur við leiklist og tónleiki sum tær mest vanligu listagreinirnar. Vitjanirnar, sum eru skipaðar undir Listaleypinum, eru sum oftast einsinnishendingar, har ein listabólkur hevur eina framfærslu í skúlanum og fer síðani avstað aftur. Endamálið við listaleypinum er at geva næmingum í Fólkaskúlanum og børnum í barnagørðum móguleika at uppliva eitt fjølbroytt úrval av góðari yrkislist. Dentur verður lagdur á at náa ymsum aldursbólum og at spjaða

sýningarnar um alt landið. Tær listafólkavitjanir og framsýningar, ið Listaleyppurin bjóðar, eru ókeypis hjá skúlunum í kommunum, sum luttaka í verkætlanini. Listafólk søkja um upptøku í verkætlanini. Listaliga úrvalsnevndin, sett av skúlamyndugleikum og listafólkafeløgum, metir um dygdina og viðmælir málbólk. Hildið var, at hendan tilgongd saman við, at skúlarnir sjálvir velja, góðskutryggjaði skrána.

Skúlarnir velja, hvørji tilboð úr Listaleyppinum, tey ynskja sær. Dámar teimum ikki okkurt, verður tað ikki valt. (Listafólk)

Vit valdu yrkisfólk, sum vita, hvat tey gera. Tey skulu duga at skapa samband við børnini. (Fyriskipari)

Onkuntíð vita vit, at okkurt er gott, tí vit hava hoyrt um tað. Føroyar eru eitt lítið stað

Vit vilja helst hava eitt breitt úrval av listagreinum. Eftirspurningurin er stórur, og vit mugu hugsa um ymisku aldursbólkar. Tað hevur stóran týdning, at listafólkið veruliga "sær" barnið. Kann listafólkið arbeiða saman við børnunum? (Fyriskipari)

Vit skulu hava bæði listaliga dygd og undirvísingarluga dygd, ella við øðrum orðum, "fangar skúlin framfærsluna, og kunnu tey føra hana víðari." (Listafólk)

Síðani Listaleyppurin byrjaði sítt virksemi í 2008, hava fleiri enn 52 ymiskar framfærslur/verkstovur verið á skúlunum (344 skúlavitjanir í alt. Av teimum hava 39% verið innan tónleik, 25% innan myndlist, 13% innan sjónleik og dans, 8% rithøvundar og skrivning 2% filmur/fjølmiðlar. Skúlarnir fáa hvørt ár millum 12 og 13 tilboð at velja í millum. Hetta talið er eitt sindur meira enn fyrsta árið, men hevur verið rættiliga støðugt tey seinastu árin. Sum heild halda skúlarnir, at Listaleyppurin er góður

Tað var í lagi. Børnini sóu út til at dáma tað.

Tað er ein stór gáva til skúlnar. Børn sleppa at uppliva okkurt professionelt. Tað er kvalitetur, men børnini sleppa bara til eina ella tvær framfærslur um árið. Onkrir skúlar velja einki úr Listaleyppinum. Teir vilja ikki hava slíkar vitjanir. Teir halda ikki, at tað er viðkomandi.

Skúlarnir kunnu velja tað, sum teimum hóvar úr einari skrá við tilboðum. Góðskutryggingin fer fram, bæði tá ið serfrøðingabólkurin hittist eina ferð um árið at velja, hvørjar umsóknir skulu sleppa við í skrána og síðani meira beinleiðis, tá ið skúlarnir velja.

Skúlin kann velja. Tey kunnu velja tað, sum tey vilja hava úr skránni. Vit á okkara skúla hava dámt tónleikin og dukkurnar best.

Vit taka av tilboðunum trýggjar ella fyra ferðir um árið. Vit hyggja at listanum og velja tað, sum vit halda verða gott, og sum vit ikki longu hava sæð. Tað er ógvuliga lætt.

Vit taka alt, sum tey hava at bjóða. Alt, sum passar til okkara aldursbólkar. Vit royna eisini at finna ymiskt í nærumhvørvinum. Vit gera leir.

Fyritreytirnar fyri, at tiltakið eydnast í skúlanum, eru, at skúlarnir fyrireika seg og fylgja tí upp aftaná. Í flestu førum siga listafólkini, at skúlarnir ikki høvdu fyrireikað seg, hóast listafólkini sendu teimum tilfar undan vitjanini. Í øðrum førum kann tað vera ov lítið samskipti millum listafólk og skúlar, sum hendan viðmerking vísir:

Tað gongur ikki altíð so væl. Onkuntíð eru trupulleikar við arbeiðinum. Samskiptið við skúlan og við næmingarnar er ikki altíð so gott. (Skúlastjóri)

Eg tosaði við eina gentu, sum segði, at hini í flokkinum ikki hildu tað vera áhugavert, men hon helt tað vera spennandi. Kanska tí hon kendi meira til list enn hini í flokkinum? (Listafólk)

Eg minnst ikki, at nakar hevur vitjað skúlan. Ájú, vit høvdu ein politist og ein frisør. Eg haldi ikki, at nakar leikari hevur vitjað skúlan. (Næmingur)

Lærarin ger av, um framfærslan eydnast. Summir eru sera ídnir, teir fyrireika væl og fylgja eisini upp, men aðrir gera als einki. Teir halda framfærsluna vera løgna ella vánaliga. Tú veitst, nær tað hendir, tí har verður tú ikki biðin aftur. (Listafólk)

Tað sama søgdu onnur listafólk, sum høvdu verið við í verkætlanini. Tey hildu, at tað hevði kanska verið betri, um tilboðini vóru færri, og størri dentur varð lagdur á at fáa eitt djúpari og longri samstarv í lag við skúlarnar.

Eg haldi, at tað er ein verulig avbjóðing at avmarka tað, sum vit gera, men gera tað djúpari. (Listafólk)

Vit kundu hugsað okkum longri tíð í skúlanum og eina drúgvari verkætlan (tvær ella tríggjar vikur høvdu verið passandi). Vit royna at samstarva við skúlan. Vit senda teimum tilfar og geva teimum hugskot til, hvat tey kunnu gera. Eg royni veruliga at fáa samband við lærararnar, áðrenn vit vitja. Eg sendi teldupostar. Men fyri onkrar lærarar er hetta ein púra fremmandur leiklutur, og teir ána ikki, hvat teir skulu gera. (Listafólk)

Onkrir skúlar og øki taka ikki av nøkrum tilboði hjá Listaleypinum. Hesir skúlar og onnur í nærumhvørvinum halda vanliga, at teir duga betur sjálvir at skipa eina viðkomandi skrá ella áhugin í skúlanum er ov lítil.

Vit høvdu skúlasekkin, men tað var so nógv sum hendi, og vit hildu skrána hjá Listaleypinum var ov avmarkað. Skúlaleiðslan kann sjálv ráðleggja. Vit kunnu ikki tvinga tær til tað. (Kommunalpolitikari)

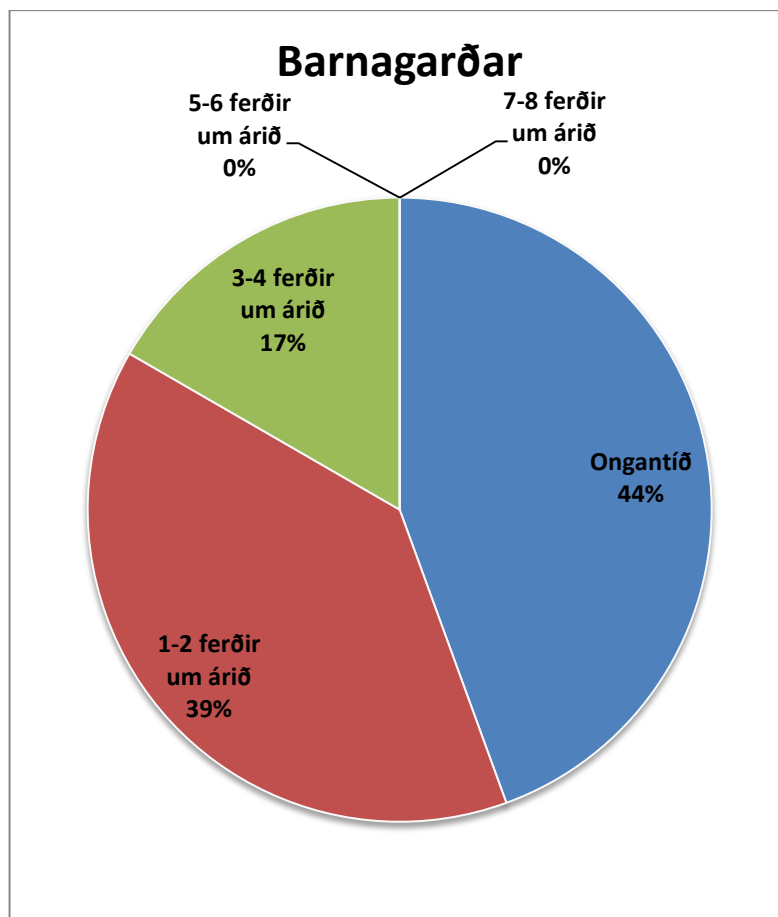
*Eg vil ikki hava tað. Eg vil hava, at vit gera tingini sjálvi og velja tað, sum vit hava hug til. Í Listaleypinum ert tú noyddur at velja úr eini skrá. Eg vil eisini hava børnini at skapa meira sjálvi. Mær dámar at taka tey við til ymiskt. Tey fáa eina aðra uppliving, um tey **ganga** til sjónleik. Tilboðið frá Listaleypinum er ókeypis, men bussurin kostar á leið 3-*

4.000 kr. fyri ein flokk. Annaðhvørt ár seta vit ein stóran sangleik upp. Tá hava vit ikki vanligan skúla, men arbeiða øll saman. (Skúlastjóri)

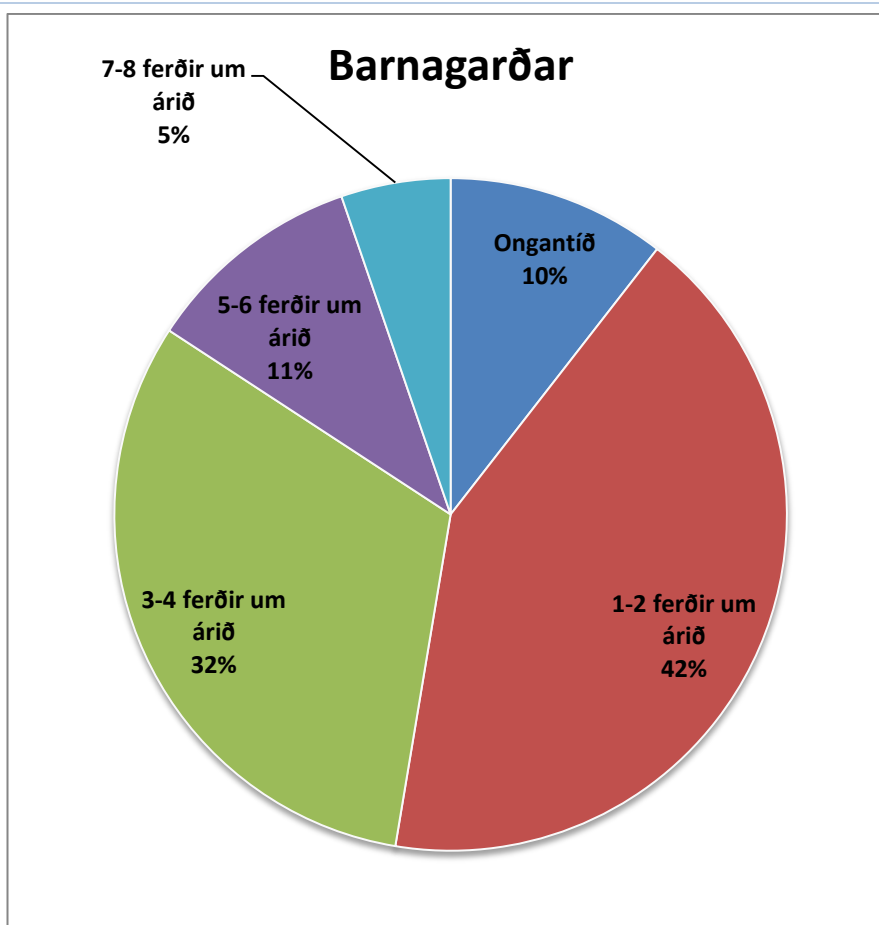
Ein kom við tí atfinning móti Listaleypinum, at hóast listafólkini gjørdu sítt besta við at senda fyrireikandi tilfar og uppfylgjandi uppgávur, høvdu tiltøkini hjá Listaleypinum sum heild ikki samband við vanligu skúlagongdina. Listafólkini hava ofta skipað skráirnar við ongum sambandi við aðra læring hjá barninum og tørv skúlans (ella ætlanir lærarans) annars. Kreativa vinnan og listafólk, sum høvdu arbeitt tætt saman við skúlum, funnstu at, at lærarar vóru ikki førir fyri at fyrireika seg nóg væl og seta seg inn í, fara undir, og seinni eftirmeta, hvørja ávirkan listavitjanirnar høvdu. Viðmerkingar frá listafólkum vísa á ta manglandi vitan um list og mentan, sum lærarar hava.

Barnagarðar fáa sjáldan listafólk ella leikarar á vitjan (Mynd 3.2.1.1) og børnini verða sjáldan tikin við til sýning og framsýningar (Mynd 3.2.1.2). 44% av barnagørðunum hava tó ongantíð listafólk á vitjan, og 10% høvdu ongantíð verið til eina framsýning ella framførslu.

Mynd 3.2.1.1 Hvussu ofta vitja listafólk (t.d. tónleikarar, dansarar, málálar, rithøvundar og aðrir) (Barnagarðar)

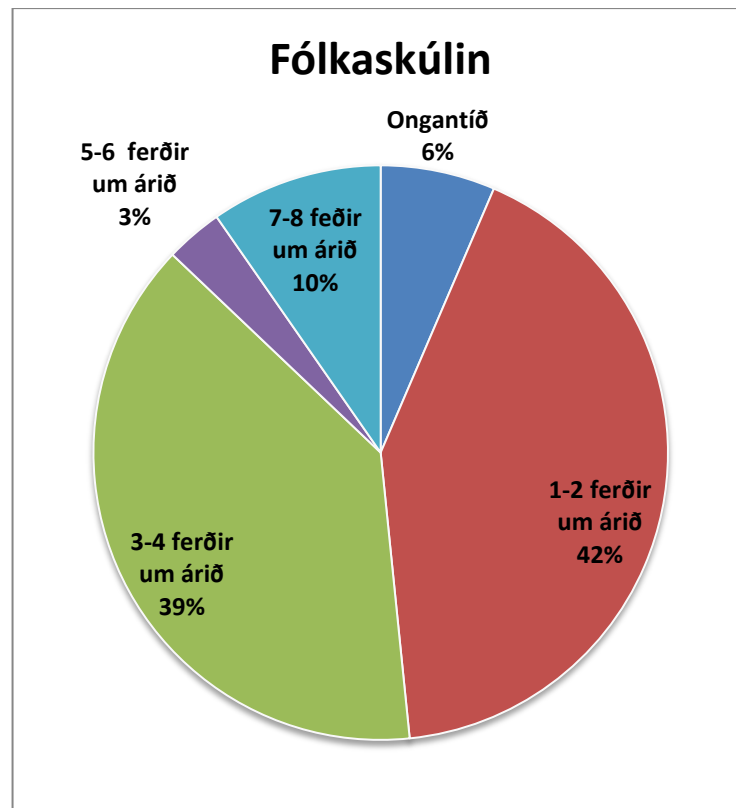
Mynd 3.2.1.2 Hvussu ofta vitja børnini søvn, framfjørslur ella framsýningar?
(Barnagarðar)

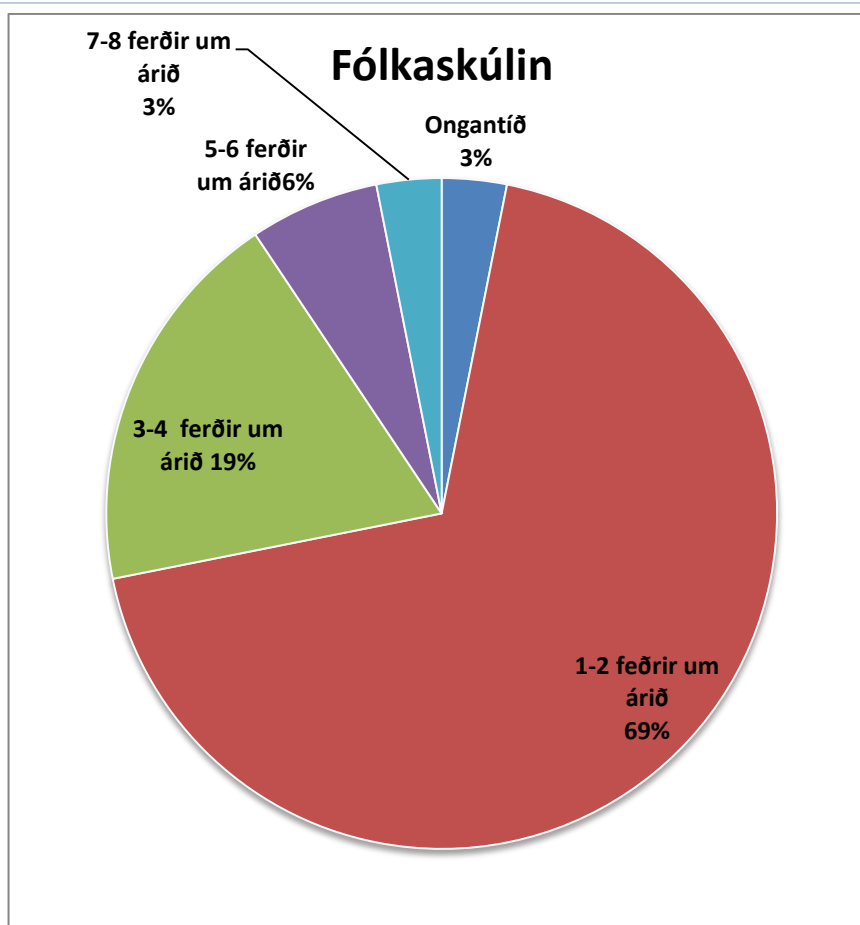
Støðan er eitt sindur betri í fólkaskúlanum, har bara 6% av skúlunum ongantið hava havt listafólk á vitjan (Mynd 3.2.1.3), men 42% hava bara havt vitjan eina til tvær ferðir um árið. Talið á næmingum, sum ongantið hava vitjað framsýningar ella søvn, er eisini lítið, 3%, men 69% av teimum, sum vitjaðu søvn og sýningar, gjørdu tað bara eina ella tvær ferðir um árið. (Mynd 3.2.1.4). Á leið 7-10% av skúlunum hava føst samstørv við listafólk ella mentanarútbjóðarar við minst sjev tiltøkum um árið. Tølini kundu bent á áhaldandi týdningin av skipaðum skráum sum Listaleyppinum, sum eggjar skúlum at geva næmingunum møguleika at uppliva yrkislistafólk.

Mynd 3.2.1.3 Hvussu ofta vitja **listafólk** (t.d. tónleikarar, dansarar, málárar, rithøvundar)? (Fólkaskúlin)

Mynd 3.2.1.4 Hvussu ofta vitja næmingarnir søvn, framsýningar og framfærslur?
(Fólkkaskúlin)

Ein fokusbólkur við listafólkkum skeyt í kanningini upp, at betri samband millum skúlar og mentanarstovnar kundi eggjað til betri samstarvsskipanir. Lond, sum hava munadygga undirvísing í list, hava aloftast virkin samstørv millum vinnugeirar, listagreinar og felagsskapir, og samstørvini fevna um allar partar av bæði fyrireiking og úttíning. Bestu dømini um hetta fáa til vegar burðardygg, varandi sínammillum sambond. Varandi sambondini byggja á felags ábyrgd fyri at fyrireika, fremja og eftirmeta skráir og ætlanir.

Tað eru ógvuliga fá dømi um samstarv millum vinnu og skúla í Føroyum. LISA – Listafólkasamband Føroya¹⁸ kundi til dømis samskipað skúlavitjanir fyri yrkisfólk innan byggilist, móta, sniðgeving, húsbúnasmíð og aðrar kreativar vinnur. LISA kundi spælt ein týðningarmiklan leiklut í at varpa ljós á móguleikarnar fyri kreativum yrkisleiðum, tí lærarar og næmingar vita sum heild lítið um hetta.

Nakrir av skúlunum, sum vit vitjaðu, eru óførir at vitja søvn og framfærslur og framsýningar. Teir skúlar, har hetta eydnaðist best, samstarvaðu tætt við lokalar lista- og mentanarútbjóðarar. Teir virknastu skúlarnir á økinum lógu tætt við stóru mentanarstovnararnar, men tað vóru eisini dømi um, at børn, sum gingu í fjarløgðum skúlum, vitjaðu søvn og framsýningar/franfærslur regluliga. Næmingunum dámdi sum heild upplivingar, ofta tí tey vóru hugtikin av eldri og yngri eldsálum úr nærumhvørvinum, sum

¹⁸ <http://www.lisa.fo/>

livandi greiddu teimum frá um savnið og framsýningina. Børnini voru glað fyrri sögurnar, sum tey eldru høvdu sagt teimum.

Í øðrum skúlum var lítið og einki virksemi knýtt at søvnum, framsýningum og leikum. Skúlar vitjaðu kanska onkra framsýning, høvdu onkra verksmiðju ella voru til onkran leik, men hetta var mett sum einstakar hendingar og ikki partur av dagligu skúlagongdini. Lærararnir (og umboðini fyrri mentanarstovnarnar) gjørdur lítið við at fyrireika næmingar til upplivingina ella at hugsa og eftirmeta.

Næmingar voru meira jaligir um Sjósavnið og Listasavnið og minni jaligir um Fornminnisavnið og Náttúrugripasavnið. Næmingunum dámdi betur, um teir kundu vera virknir, og tá ið okkurt nýtt var við í framsýningini (fleiri næmingar greiddu frá, at teir vitjaðu søvnini á hvørjum ári við skúlanum, men upplivdu tað sama hvørja ferð).

Savnsvitjanir og framfærslur voru stuttar og høvdu lítið og einki samband við vanligu undirvísingina í list í skúlanum ella við aðrar lærugreinir í skúlanum. Í miðnámi tykist tað, sum at savnsvitjanir og mentanarsýningar eru effektivt samskipaðar við aðra læring í skúlanum, men í Fólkkaskúlanum søgdu bæði lærarar og næmingar, at tað var torført at fáa samband millum vitjanir og læringina í skúlanum. Meðan flestu skúlar skipaðu undirvísingina rættiliga siðbundið og eins, kundi verið sagt, at søvnini og mentanarstovnar í sínum lagi eru líka siðbundin í sínum uppsøkjandi virksemi mótvegis skúlunum.

Hóast manglandi samband, hildu bæði næmingar og lærarar tó, at vitjanirnar hava virði, serliga fyrri børn í fjarløgðum støðum, sum annars ikki sjálvi høvdu upplivað hesar mentanarveitingar.

3.3 Smidligar skipanir og ótøtt mørk

- **Skúlar og mentanarstovnar hava lyndi til at hava ógvuliga siðbundnan hugburð til læring og førleikamál**
- **Einstakir skúlar og lærarar eru sera smidligir í sínum arbeiði**
- **Smærri skúlar eru smidligari**
- **Av tí at skúladagurin er lutfalsliga stuttur, er stórt rásarúm at nýta skúlabygningarnar til nógv mentanartilboð eftir skúlatíð**

List og mentanartiltøk voru sum heild hildin at geva børnum virðismiklar møguleikar at flyta seg úr sínum kendu umhvørvum, vera meira skapandi og víðka sjónarringin. Fólk tóku undir við hesum í orðum, men tað er torført at fáa eyga á, at hetta verður virt í verki.

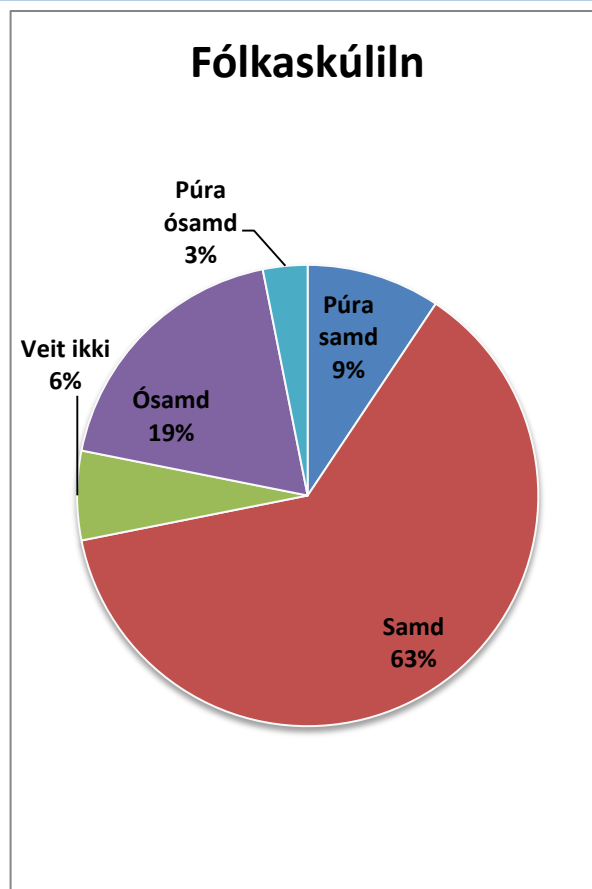
Hildið var eisini, at næmingar (og møguliga eisini lærararnir) í fólkkaskúlanum manglaðu "listaligt" mál til veruliga at flyta seg og náa eitt støði, har tey tora at váða. Hildið var, at høvdu skúlarnir havt listafólk inni í skúlanum, voru betri líkindi fyrri nýhugsandi listavirksemi í skúlunum. Eisini var hildið, at nærumhvørvið sum heild hevði verið ríkari og meira spennandi, voru foreldur og onnur virknari í skúlalívunum.

Fritíðarskúli er fyrri 7-8 ára gomul. Tað kostar á leið 1,060 kr. um mánaðin fyrri foreldrini, og á leið 70% av børnunum í aldursbólkinum ganga í fritíðarskúla. Flestu børn ganga hvønn

gerandisdag. Fritíðarskúlar syrgja eisini fyri, at børnini fara til tað ítrótta- og listavirksemi, sum tey ganga til. Fritíðarskúlin gevur sum heild børnum betri møguleika at vera skapandi, men av tí at fritíðarskúlin bara er fyri tey yngstu skúlabørnini, gevast tey beint um somu tíð, sum listaliga virkni teirra kann verða eggjað, ment og víðkað. Tað tykist at vera eitt tómrúm, tá ið børnini eru millum 8 og 13 ára gomul, tí tey hava fritíðarskúla, til tey eru á leið 8 ára gomul, og síðani eru ymisk ungdómstiltøk, tá ið tey verða 13.

Í svarunum til spurnarblaðið søgdu 72% seg vera samd ella heilt samd í, at føroyski fólkaskúlin er sera smidligur í sínari skipan (Mynd 3.3.1)

Mynd 3.3.1 Skúladagurin hevur eina smidliga tímatalvu

Dygdargóð, skipað undirvísing blómar í umhvørvum við smidligum skipanum, og føroyski skúlin letur upp fyri stórum smidleika, sum hetta sitatið vísir: “Tað er eingin trupulleiki inni í skipanini, tí vit kunnu vera so smidlig, sum vit hava hug til.” Flestu skúlar í Føroyum eru almennir skúlar, men nakrir “frískúlar” eru, sum foreldrini kunnu velja. Hetta sitatið frá einum frískúla vísir, hvussu ein smidligur hugburður til ársætlanir kann síggja út í verki:

Vit hava blandaðar flokkar við fleiri aldursbólum, sum eru skipaðir eftir førleikunum hjá børnunum. Tað eru nøkur krøv, sum vit skulu uppfylla, fyri at verða góðkend sum skúli. Vit hava longri skúladagar (frá 8 til 15), og foreldur gjalda umframt stuðulin, sum vit fáa frá landinum. Lærarar fáa somu løn, men hava longri arbeiðsdag. Fritíðarvirksemi er ikki

fyri seg, men er partur av vanligu skúlatíðini. Dagurin er samskipaður sum ein heild við skapandi list í miðdeplinum. Tónleikur verður til dømis brúktur í flokksstýringini. Børnini gera mat saman, sum tey síðani eta, og tey spæla ella læra úti í náttúruni minst ein tíma um dagin. Listafólk koma í skúlan og arbeiða saman við børnunum. Tað eru bara trýggir frískúlar í Føroyum, og tað eru langir bíðilistar at sleppa inn í onkran frískúla. Skúlin arbeiðir við einari virknari læring við næminginum í miðdeplinum. Dentur verður lagdur á at læra børnini at læra. Frískúlar hava bara verið í Føroyum síðani 2001, tá ið lógin varð broytt. Landið rindar 85% av lønarútreiðslunum, og kommunan rindar 80% av útreiðslunum til tilfar. Foreldrini gjalda restina, tey gjalda 1700 kr. um mánaðin fyri hvørt barn. Frískúlar gjalda MVG, tað gera aðrir skúlar ikki.

Verða mørkini millum lista-, mentanar- og útbúgvingarstovnar liðiligari, fáa allir partar fyrimun av tí. Bæði skúla og lista- og mentanarstovnar verða noyddir at lata mørk – og dyr – upp fyri ávirkan úr nærumhvørvinum, sum tey eru partur av. Smidligar skipanir og liðilig mørk økja um læringina.

Tað er rætt, at føroyskir skúlar hava eitt ávíst rásarúm at skipa sína undirvísing. Skúlar hava móguleika at vera rættiliga sjálvstýrandi og sermerktir í sínum tilboðum. Men flestu skúlar skipa seg rættiliga siðbundið, har næmingar sita í røðum og læra eina avmarkaða lærugrein innanfyri eitt avmarkað tíðarskeið. Undirvísingin er eisini rættiliga siðbundin. Teir tímar, sum vit eyggleiddu, vóru skipaðir við lærarafamløgum og lurtandi børnum. Samvirknar talvur eru vanligar í skúlastovunum, men eisini tær verða nýttar at styrkja lærarafamløgurnar, ikki at gera næmingarnar meira virknar í læringini.

Men nakrir skúlar hava sera smidliga skipan og royna nýhugsandi undirvísingargongdir. Sum heild senda foreldur børn síni til nærmasta skúla, og tá ið nógvar bygdur bara hava ein skúla, er hetta eisini einasti veruligi móguleiki. Í størri býunum kunnu foreldrini velja tann skúla, sum tey helst vilja til børn síni, men best umtóktu skúlarnir eru truplast at sleppa inn í.

Skúlarnir kunnu bjóða undirvísing fram til 7. flokk, 9. flokk ella 10. flokk (nám X er ein 10. flokks skipan fyri seg), og so eru tað ymisku miðnámsskúlarnir. Onkra staðni hava skúlarnir nýhugsandi ársætlanir, sum spegla nærumhvørvi við til dømis skeiðum um fisk, sjóvinnu, landbúnað og uttandura læring. Onkrir 10. flokkar leggja stóran dent á list. Í Havn eru til dømis 170 næmingar í Nám X, 20 teirra hava myndlist, 30 tónleik, 16 leiklist og 27 hava fjølmiðlar. Harumframt er ein handverksbreyt, men hon fyrireikar næmingar at fara í handverkslæru.

Sum heild eru føroyskir skúla sera opnir. Børn síggja út til at hava stórt frælsi, og bygningur og stað eru opin fyri bæði foreldrum og øðrum úr nærumhvørvinum. Sum granskaratoymi høvdu vit lutfalsliga lætt við at koma inn í skúlar, og vit vóru altíð hjartaliga móttiknar og sluppu inn í lærarastovur og skúlastovur. Tað sá út til, at foreldur eisini sum heild vóru vælkomnir í skúlan.

Tað verður funnist at musikkskúlunum, at hóast undirvísing hevði frálíka dygd, vóru musikkskúlarnir skipaðir, sum teir altíð høvdu verið, og ov lítið virksemi úti í fólkskúlunum. Serliga var funnist at, at musikkskúlin ikki hevði roynt at gera tímarnar meira nýhugsandi og smidligari, so bíðilistarnir minkaðu, og børn, sum ynskja at læra fleiri ljóðføri, fáa móguleika

fyrir tí. Sum heild kann sigast, at samanborið við hini norðurlondini, er føroyski musikkskúlin framvegis ein “musikkskúli” og hevur ikki roynt at ment seg til ein “mentanarskúla,” sum bjóðar aðrar listagreinir sum leiklist, dans og myndlist. Hesin móguleiki tykist heldur ikki at vera væl dámdur í Føroyum. Sagt varð, at musikkskúlin hevði eina søgu, sum bygdi á tónleik, ikki smidleika. Men sum samfelagið og skúlaverkið broytist, má musikkskúlin umhugsa, hvussu broytingarnar skulu síggjast aftur í musikkskúlanum.

Ein serligur vinkul til spurningin um list og læring er, hvussu tey rúma fólki við øðrvísi bakgrund. Næsti partur (3.4) kannar, hvussu atkomilig undirvísing í list er í Føroyum.

3.4. Atkomilig fyrir øll

- **Føroyar hava fá børn við útlenskum uppruna, og børn við serligum tørvi fáa undirvísing í vanligu skúlaskipanini**
- **Næmingar í onkrum bygðum og avbygðum økjum hava verri atgongd til list, og kemst hetta av ferðakostnaði og tíðini, sum tað tekur at koma til og frá framfærslum/framsýningum, men mentanartiltøk eru eisini á teimum meira avbygdu støðunum**
- **Onkrastaðni sæst sosial og mentanarlig mótstøða ímóti, at dreingir gera ymiskt listahandverk, men roynt verður miðvíst at bróta niður slíkar fastlæstar hugmyndir.**
- **Undirvísing í list eftir skúlatíð er ikki líka atkomilig fyrir veikar og illa staddar næmingar, hóast bæði lógir og endamálsorðingar siga nakað annað.**

Í fólkaskúlanum (serliga í 4. til 7. flokki) er tað vanligt, at næmingar fáa tveir tímar í list um vikuna. Í miðnámi er ógvuliga ymiskt, hvussu nógva list næmingarnar hava. Tá ið tað snýr seg um atgongd fyrir øll, leggur skipanin í øllum førum upp til, at undirvísing í list er atkomilig fyrir øll, inntil tey eru á leið 14 ára gomul. Undirvísing í list, sum er dygdargóð, er eisini undirvísing, sum er atkomilig fyrir øll. Allir næmingar eiga at fáa undirvísing í dygdarlist í øllum listagreinum og við fleiri ymiskum skapandi og listaligum mannagongdum.

Spurningar um mentanarligt margfeldi eru ikki so átrokandi í Føroyum, tí tað eru fá børn av útlenskum uppruna, og tey eru lættliga integrerað í skúlunum. Samanborið við onnur lond eru Føroyar eitt rættiliga einmentað samfelag. Sambært tølum frá 2009 eru 91,7% føroyingar, 5,8% danir, 0,4% íslendingar, 0,2% norðmenn og 0,2% póllendingar. Sagt kundi verið, at etniskt margfeldi tí ikki er eitt týðningarmikið mál í føroyska samfelagnum.

Tá ið tað snýr seg um atgongd, eru tað nakrir bólkar í føroyska skúlaverkinum, sum vit skula geva gætur. Hetta eru børn við serligum undirvísingartørvi, børn við atferðartrupulleikum, gentur og dreingir, og børn í fjarskotnum støðum.

Onkrastaðni sæst sosial og mentanarlig mótstøða ímóti, at dreingir gera ymiskt listahandverk, men roynt verður miðvíst at bróta niður slíkar fastlæstar hugmyndir.

Ein drongur segði, at hann vildi ikki seyma, tí pápin og abbin høvdu sagt, at “dreingir seyma ikki.” Eg segði honum, at kendir sniðgevar eru menn. Tað løgna er, at genturnar

hava einki ímóti at smíða, men dreingjunum dámar ekki at hava handarbeiði. (Kvinnuligur lærari í handaverk og list)

Eg hevði trupulleikar við dreingjum, sum ikki vildu hava handarbeiði. Páparnir vildu ikki hava teir at gera handarbeiði. So vísti eg á, at fjarleikarnir eisini verða brúktir umborð á skipum. Eg segði teimum eisini, at "Eg eri skipari á hesum skipinum, og eg sigi, at allir dreingirnir skulu gera hetta." Og nú er tað eingin trupulleiki (Mannligur skúlastjóri)

Eg eri ógvuliga strangur, tí eg krevji, at bólkarnir í handaverk og list altíð eru blandaðir við bæði gentum og dreingjum. Eg gevi ikki næmingum møguleika at velja, og dreingirnir duga í veruleikan sera væl at gera handarbeiði. (Mannligur skúlastjóri)

Í miðnámi eru flest gentur (62% gentur og 38% dreingir).

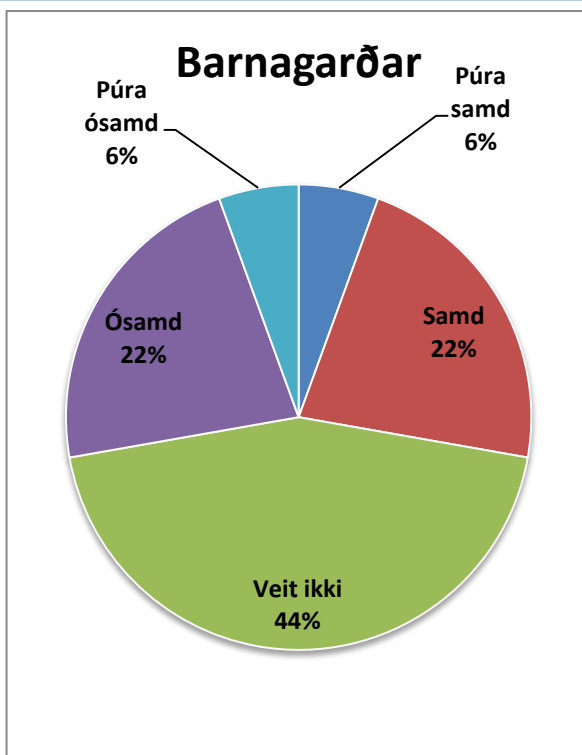
Fyri børn við serligum undirvísingartørvi, eru atkomumøguleikarnir til undirvísing í list í skúlanum ógvuliga ymiskir millum skúlarnar. Hóast skúlin er fyri øll, eru fá tilboð um serliga læring í list fyri børn við serligum tørvi. Sagt verður, at musikkskúlin er serliga illa fyri, tá tað snýr seg um serligar venjingarmøguleikar.

Eg haldi, at allir lærarar skuldu lært at undirvíst børnum við serligum undirvísingartørvi, men í veruleikanum hava vit eingi sertilboð. (Musikkskúlalærari)

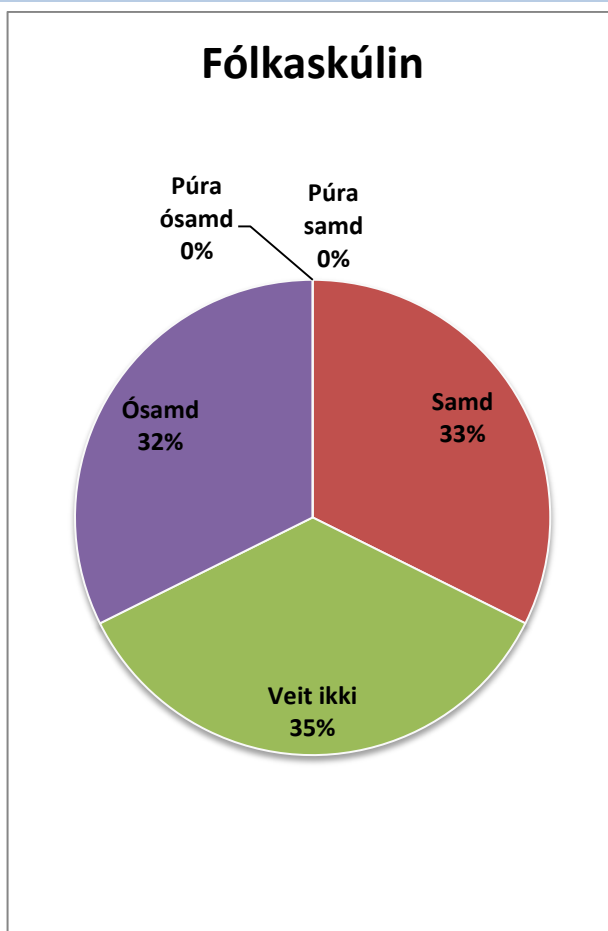
Musikkskúlar eiga at vera atkomiligir fyri øll, og um teir ikki eru tað, eiga lærararnir at fáa eftirútbúgving. (Kommunalpolitikari)

Bara ein triðingur av skúlunum helt, at teir høvdu nóg góð tilboð í undirvísing í list til næmingar við serligum undirvísingartørvi. Fleiri skúlar vistu ikki, um næmingar við serligum tørvi fingtu tað, sum teir høvdu tørv á, aðrir hildu at serligu tørvirnir vóru ikki nøktaðir. (Myndir 3.4.1 og 3.4.2).

Mynd 3.4.1 Undirvísing í list nøktar tørvin hjá børnum við serligum tørvi (Barnagarðar)

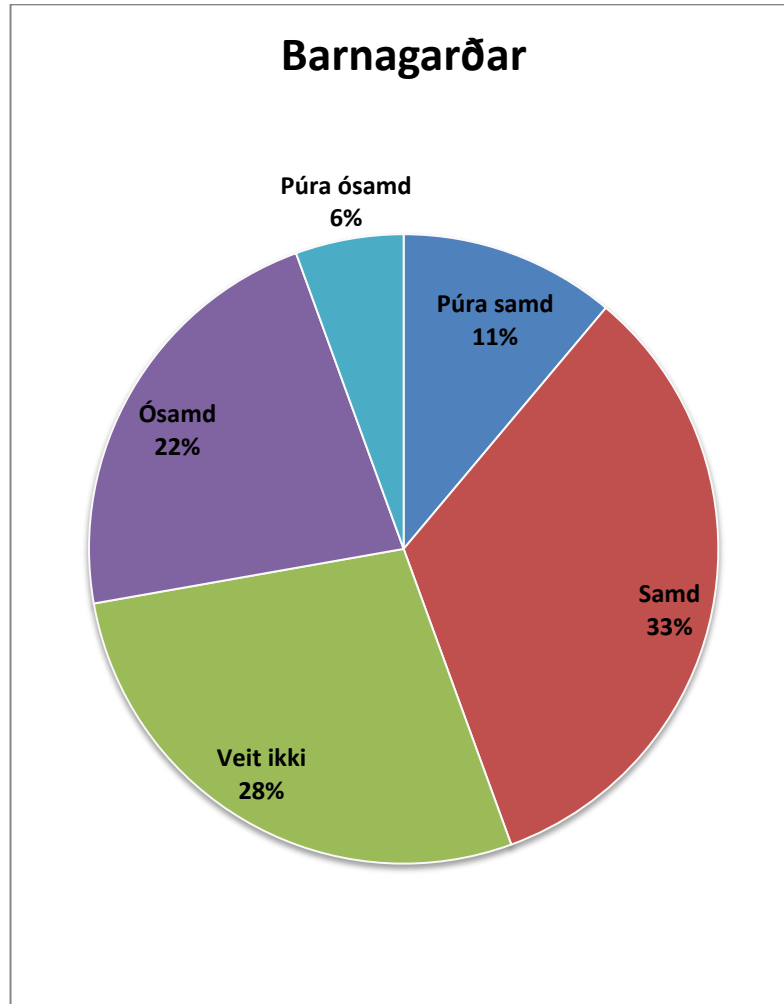

Mynd 3.4.3 Undirvísing í list nøktar tørvin hjá børnum við serligum tørvi (Fólkaskúlin)

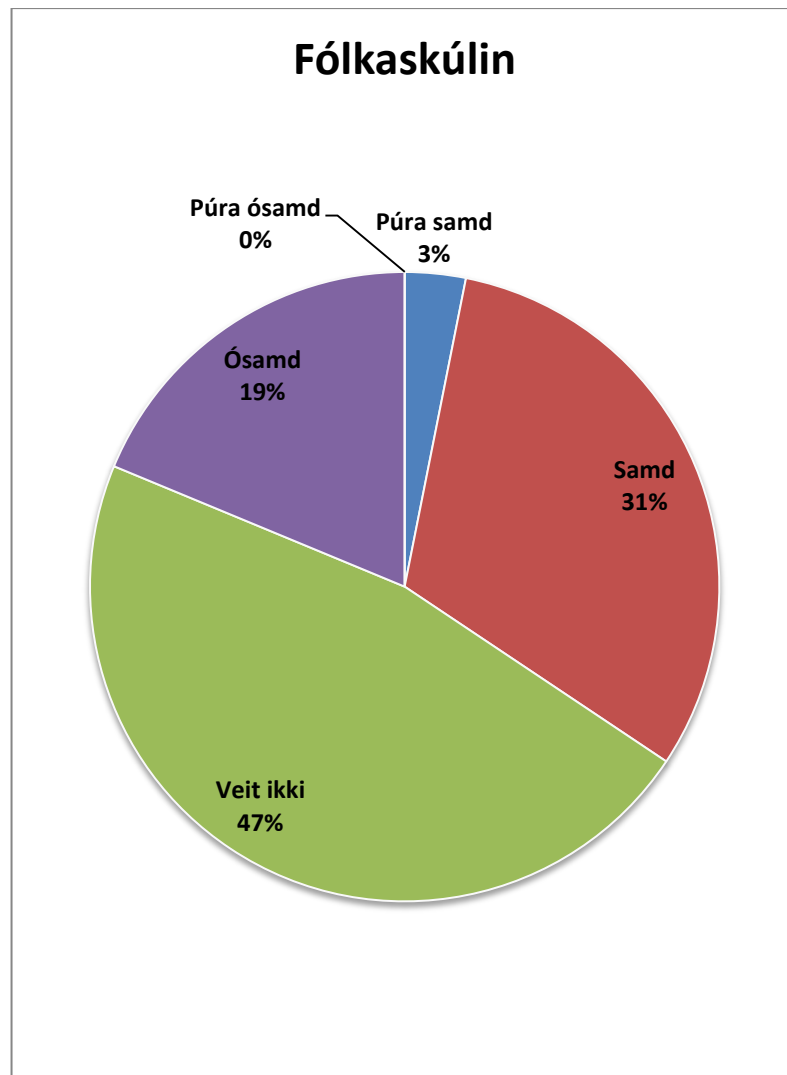

Sum Myndir 3.4.3 og 3.4.4 vísa, halda fleiri av teimum spurdu, at børn við skerdum førleikum í list fáa ikki nógv góða undirvísing. Serliga órógvandi er tað, at so nógv svára, at tey ikki vita, um tørvurin hjá tí einstaka verður nøktaður.

Mynd 3.4.3 Undirvísing í list nøktar tørvin hjá børnum við skerdum førleikum (Barnagarðar)

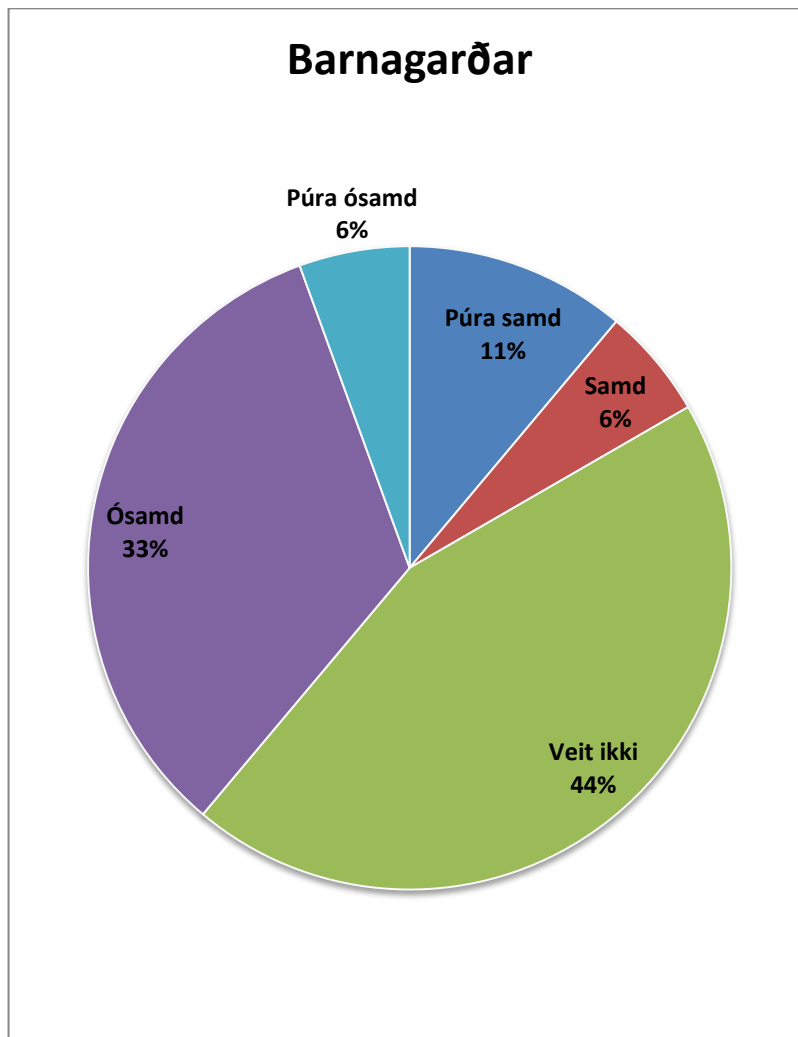

Mynd 3.4.4 Undirvísing í list nøktar tøvvin hjá børnum við skerdum førleikum í list (Fólkaskúlin)

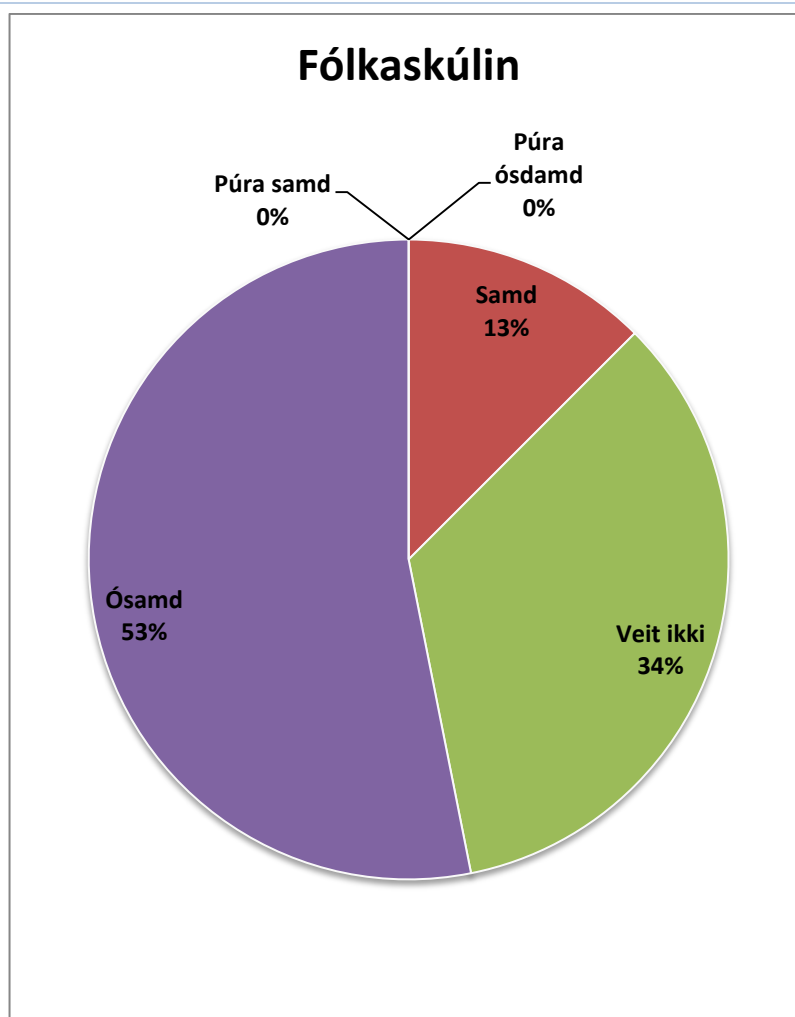

Meðan veikir næmingar ekki síggja út til at fáa ta undirvísing, sum passar til teirra menningarstig, er trupulleikin enn størri fyri tey við góðum førleikum í list, tí undirvísingin næstan ongantið nøktar tørvin hjá teimum sterku næmingunum (Mynd 3.4.5 og 3.4.6).

Mynd 3.4.5 Undirvísing í list nøktar tørvin hjá børnum við góðum førleikum í list. (Barnagarðar)

Mynd 3.4.6 Undirvísing í list nøktar tøvvin hjá børnum við góðum førleikum í list. (Fólkaskúlin)

Landafrøðilig avbyrging er eitt viðkomandi evni í Føroyum. Avbyrgingin kann vera bæði ein styrki og ein forðing. Fyri at byrja við tí jalgiga, hevur avbyrgingin eggjað til fleiri sambond í nærumhvørvinum og gjørt listina sterka, sermerkta og dragandi. Listaligt virksemt í nærumhvørvinum er sterkt og sum heild tætt knýtt at, hvussu vit fata heimstað og siðaarv.

Tað er týðningarmikið at búgva í oyggjasamfelagi. Her eru nógvar siðvenjur og eitt vakurt umhvørvi. Vit mugu halda fast í okkara siðaarv. Vit kunnu vera í 2012 og framvegis halda fast í okkara siðaarv. Til dømis er veiða framvegis partur av lívinum her, og teimum førleikunum skulu vit halda fast í. Vit taka barnagarðsbørn við í slaktið. Vit brúka ullina, hornini og beinini. Vit veva. Vit brúka alt. Vit gera lutir úr skinninum. Hetta er okkara siðaarvur.

Sum nevnt í parti 1.12, hevur avbyrging ta avleiðing fyri nakrar skúlar, at tað er dýrt at ferðast til ókeypissøvn og aðrar mentanarstovnar, og tí er tað minni sannlíkt, at hesi børn uppliva yrkislist og yrkisleik. Hetta er serliga galdandi fyri børn í smáum skúlum.

Vit eru ein lítill skúli, og vit royna at síggja minst trýggjar framfærslur um árið. Bussurin er tað dýra. Vit royna at fáa foreldrini at koyra, so at tað verður biligari. Vit hava nóg, sum vit kundu hugsað okkum, men vit kunnu ikki alt. (Skúlastjóri)

Flutningur er ein trupulleiki hjá okkara børnum. Vit hava ongar ókeypis bussar, og tað er dýrt at koyra í buss. (Lærari)

3.5 Áhaldandi læring fyri lærarar

- **Sjálvsálit og fakkunneiki hjá lærarum í undirvísing í list eru ikki góð, serliga ikki í fólkaskúlanum**
- **Fleiri eftirútbúgvingarmøguleikar eru fyri lærarar, men teir snúgva seg um at læra ávíst listahandverk heldur enn at menna førleikan í undirvísing í list sum heild**
- **Lærarar í fulltíðarstarvi hava ikki nógvar móguleikar at lesa víðari. Ynskir ein lærari at taka eftirútbúgving í listalæring, má hann flyta uttanlands**
- **Tørvur er á betri sambandi millum tey, sum bjóða førleikamenning (kvøldskúlin íroknaður)**

Lærutilgongdir í list í fólkaskúlanum og í barnagørðunum verða skipaðar og framdar av lærarum/námsfrøðingum við fýra ára útbúgving. Í miðnámi eru tað serútbúnir lærarar við minst fýra ára lestri, sum undirvísa í list (mest tónleiki og myndlist). Mentan verður - í teimum førum hon yvirhvur verður tað – tikin við í lærugreinunum føroyskum, átrúnaði og/ella enskum. Eitt sindur av dansi verður lært í lærugreinini ítrótti.

Undirvísing í handaverki og list er ein kravdur partur av lærarastarvinum sambært námsætlanini. Kortini sæst eitt mynstur, har lærarar kenna seg meira og meira ótryggar við at undirvísa í lærugreinini, og nógva siga seg mangla evnini, royndirnar og serfrøðina at undirvísa í list. Námsfrøðingar og fólkaskúlalærarar skulu hava ávísar royndir at undirvísa í listagreinunum myndlist, tónleiki, handaverk, leiklist og rørslu/dansi. Seinnu árinu eru nakrar broytingar farnar fram á Læraraskúlanum, so útbúgvingin samsvarar betur við Bologna skipanina¹⁹ fyri Bachelor prógv. Ein fokusbólkur viðmerkti, at eitt úrslit av broytingunum er, at tað eru nógva færri tímar í handaverki og list í útbúgvingini. Flestu læraralesandi eru bara á skeiði í trýggjar vikur tilsamans í øllum listagreinunum. Fólkaskúlalærarar hava tí eina avmarkaða fatan og avmarkaðar førleikar í undirvísing í list, og teir hava avmarkað innlit í endamál, visjónir og skipan fyri undirvísing í list.

At so lítil dentur verður lagdur á list í útbúgvingini hevur við sær, at lærarar mangla sjálvsálit til veruliga at skipa munagóða læring í list, og eftirspurningurin eftir eftirútbúgvingarmøguleikum er stórrur. Námsfrøðingur á leið 25 skeið um árið. Av teimum eru skúlaárið 2012/13 33% um mál og lesing, 21% um kristni og etikk, 12.5 % um námsfrøði og list. Eftirmetingin av skeiðunum í list vísir, at tey eru væl umtókt, og av tí sama sleppa ikki øll, sum sækja, inn.

Eg ætlaði at sleppa á eftirútbúgvingarskeið, men eg var ov sein. Tú mást vera skjótur, um tú skalt sleppa inn til tey góðu skeiðini. (Lærari)

---

¹⁹ Endamálið við Bologna tilgongdini er at skapa eina skipan við akademiskum próvstøði og góðskutryggingarstøði, sum er meira samsvarandi og sambæriligt í øllum Evropa. Tilgongdin byrjaði í 1999, og er síðani Berlin-fundin í 2003 sett á stovn kring alt Evropa. Fyri Føroyar kravdi tilgongdin eina kanning av próvtøkuskipanini, so hon var meira í samljóði við evropeiskt støði.

Skeið eru tann besti máttin at læra, men vit hava ov fá av teimum. (Lærari)

Í miðal eru lærarar 1-2 dagar á skeið um árið. Onkuntíð eru tað tiltøk fyri allan skúlan, men sum oftast kunnu lærararnir sjálvir velja úr skeiðsfaldaranum, sum verður sendur út til allar skúlar. Skúlararnir hava vikartímar, so lærarar kunnu fara á skeið. Mentamálaráðið hevur serliga játtað í figgjárlógini, sum Nám fær part av at figgja skeið. Lærarar vóru væl nøgdir við skeiðini, og skeið í list eru serliga væl dámd (tó orsøkin til hetta er ofta meira persónliga upplivingin, enn hvussu skeiðið kann bøta um læringina.) Sum heild stuðlaðu skúlastjórnarnir, sum vit tosaðu við, lærarum í at fara á skeið, og lærararnir sjálvir søgdu, at skeiðini eru teimum til gagns.

Vit hava brúkt tað, sum vit hava lært, men tað var ikki so nógv. (Lærari)

Vit geva lærarum møguleika at eftirútbúgva seg, vilja teir tað. Vit hava eina upphædd, og tey kunnu søkja. Síðsta ár var lærarin í myndlist á skeiði um grafikk, og lærarin í tónleiki var á skeiði um tónleikatøkni (Skúlastjóri)

Vit royndu at senda so nógv, sum vit kunnu. Eg royndi altíð at siga ja. Eg sendi altíð tveir lærarar saman, tí so kunnu teir tosa saman um tað og deila tað við hinar starvsfelagarnar aftaná. (Skúlastjóri)

Fleiri lærarar, sum vit tosaðu við, kundu hugsað sær at brúkt list meira sum amboð í undirvísingini, serliga leiklistina, men manglandi førleikar og sjálvsálit forðaðu teimum at royndu hetta.

Eg kundi hugsað mær at havt meira drama við børnunum, men mær manglar sjálvsálit. Hevði eg bara havt eitt lítið sindur av útbúgving, hevði eg kent meg tryggari. Kanska kundu sjónleikafeløg skipað fyri slíkum skeiðum? (Lærari)

Eg vil fegin brúka drama í málundirvísingini, men tað er ikki so lætt, tá eg ikki havi førleikarnar. Eg havi ikki ordiliga álit á mær sjálvum. Kanska kundi eg fingið eitt sindur av undirvísing? (Lærari)

Øll sløgini av eftirútbúgvingum, sum lærarar lýstu í kanninginini, vóru stutt skeið (ein ella tveir dagar), og tey høvdu sum endamál at gera læraran meira vandan við listina. Onkur, sum var við til at skipa skeiðini, segði, at fyri lærararnar snúði tað seg ofta meira um at menna egin skaparaevnir og minni um at fáa hugskot til næmingarnar. Viðmerkingar sum: “Eg havi tikið onkur eftirútbúgvingarskeið fyri lærarar, men tey eru meira um kreativiteten hjá læraranum enn um kreativiteten hjá børnunum” varpa ljós á, at nógvir lærarar fara á eftirútbúgvingarskeið við lítlum ella ongum royndum í list. Nógva tosaðu um, at lærarar mangla grundleggjandi fatan av listaligu tilgongdini og innlit í ágóðarnar við listaligari undirvísing. Hesir veikleikar vísa á tørvin fyri umfatandi eftirútbúgving. Eftirútbúgvingin hevur alstóran týðning, tí í øðrum londum verða lærarar stuðlaðir av skipaðum samstørvum við listafólk og mentanarstovnar, men slík skipað samstørv eru óvanlig í Føroyum. Eitt listafólk segði til dømis: “Besta skeið í list er, tá ið lærarar hitta listafólk andlit

til andlits. Listaleykurin er eitt fantastiskt eftirútbúgvingaramboð, men allir lærarar síggja tað ikki soleiðis.”

Læraraskúlin bjóðar nøkur linjufak í list og skipar eisini fyri styttri verkstovum gjøgnum árið. Seinastu árin er útboðið av skeiðum nógv minkað (tónleikur undantikin), og talið av lesandi, sum velja list sum linjufak, er minkað. Hetta er eisini galdandi í mun til vantandi tilboðið av skeiðum fyri lærarar uttan listalig linjufak, sum ynskja at betra sínar førleikar í list og skapandi lærugreinum.

Førleikastøðið er ofta ógvuliga vánaligt hjá fólkskúllærarum, sjálvt hjá teimum lærarum, sum undirvísa í listaligu lærugreinunum. Teir eru kanska endaðir sum lærarar í list, tí tað passaði í tímatalvuna, ella tí áhugin (um ikki royndirnar) vóru til staðar, sum hetta sitatið vísir:

Eg eri ikki tað, sum tú kallar faklærari, men eg undirvísi nógv í tónleiki. Eg fór á kvøldskúla fyri at læra tónleik, og so royni eg at hava tónleik við børnunum. Men okkum manglar amboð. Tað eru eingin slagljóðfæri, eingin tónleikastova. Eg haldi, eg eri tann einasti lærarin í skúlanum, sum hevur áhuga fyri list. Tað er eingin leiklist og eitt lítið sindur av tekning – at tekna myndir á sangbløð og líknandi. Eg royni at brúka list í øðrum lærugreinum sum lesing og mál. Seinasti skúlin, eg arbeiddi á, var meira skapandi, men hesin skúlin arbeiddi als ikki so.

Eg dugdi ikki at spæla nakað ljóðfæri. Onkur í familjuni dugdi at spæla harmoniku, men eg lærði meg sjálfvan at spæla gittara, og mær dámar at syngja og spæla saman við børnunum.

Lærutilgongdir eru ikki nógv mentar innan frítíðarvirksemi fyri ung. Tey, sum arbeiða við ungdómi, áttu at fingið bjóðað skeið, sum gav teimum fatan og førleikar í undirvísing í list. Men samstundis eru tað tó nógv dømi um fólk, sum arbeiða á økinum, sum eru sjávlærd í list og hava so góð sambond við yrkislistafólk, at tey eru før fyri at bjóða teimum ungu bæði góðar fyrimyndir og munagóð skeið.

3.6 Eftirmetingar

- **Hóast flestu skúlar geva próvtal fyri handaverk og list, er lítil og eingin vegleiðing um, hvussu lærugreinin skal verða eftirmett**
- **Førleikamenning er neyðug, skulu lærarar vera førir fyri at fylgja næmingunum og meta um, hvussu nógv teir læra, og tryggja dygd í undirvísingini**

Formellar og óformellar eftirmetingarmannagongdir eggja fólki at hyggja kritiskt og metandi at egnum arbeiði. Í Føroyum hevur tað ikki verið vanligt við fráboðanum og eftirmetingum. Ein PISA-kanning, sum kannaði útbúgvingarskipanina í Føroyum, kom til ta niðurstøðu, at ov lítil dentur verður lagdur á eftirmeting. Hetta er galdandi fyri alla skúlskipanina, men manglandi eftirmeting er serliga eyðsýnd á listaøkinum, sum hesi sitat sipa til:

Eg eri foreldur, og eg havi ongantíð fingið nðkur boð um stöðumet. Onkrir lærarar brúka Facebook ella senda okkum boð um teldupost. (Foreldur)

Eg gevi eingi stöðumet í list. Eg leggi dent á einstaka barnið og royni at geva teimum nakrar royndir. (Lærari)

Okkara stöðumet snýr seg bara um, um barnið kann seta orð á tað, sum tað hevur sæð. (Skúlastjóri)

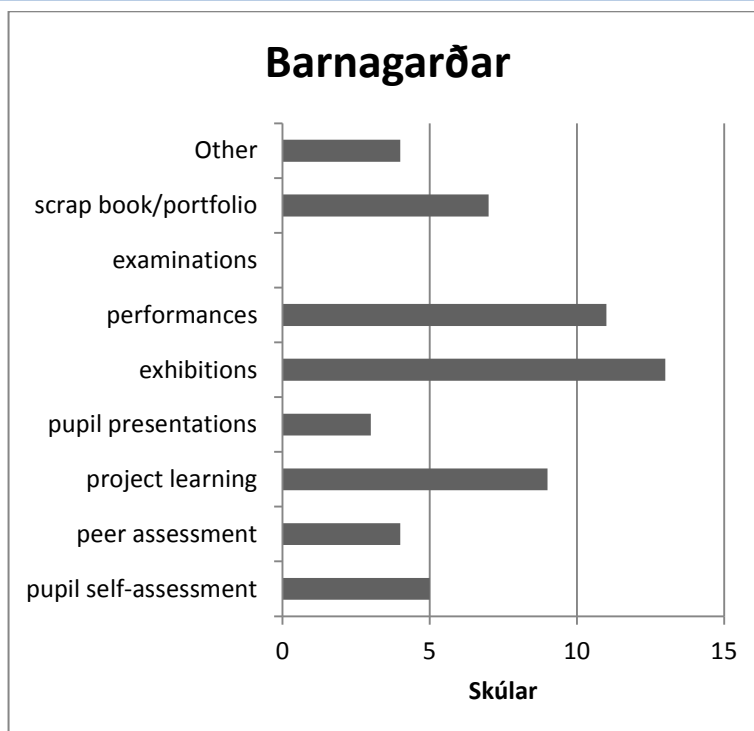
Í onkrum skúlum eru mannagongdir til stöðumet, men tær eru avmarkaðar. Foreldur fáa fráboðan um, hvussu barnið klárar seg í list í 66% prosent av skúlunum. Hetta verður vanligi gjørt við onkrum luti, sum børnini hava gjørt í skúlanum (20%) ella skrivligari viðmerking (28%). Foreldur síggja út til at vera fegin um at fáa at vita, hvussu børnini mennast í list.

Vit geva stöðumet, og vit hava samrøður við foreldur. Foreldrini eru glað fyri at verða kunnað, so tey kunna fylgja við, hvat hendir. (Skúlastjóri)

Vit geva ikki stöðumet, fyrr enn børnini eru í 6. og 7. flokki. Eisini fyri handaverk og list. Tey fáa eitt stöðumet um árið. Harumframt tosa vit nógv um menningina hjá børnunum, bæði við foreldrini og við aðrar lærarar. (Skúlastjóri)

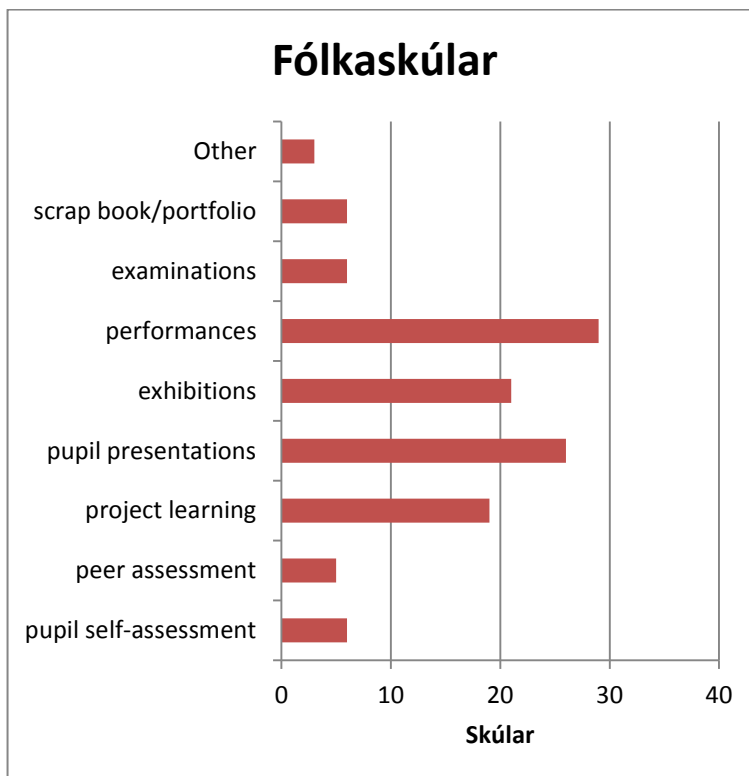
Sambært svarum í kanningini eru mannagongdir (mynd 3.6.1) at gera stöðumet, men tá ið vit vitjaðu barnagarðar, vísti tað seg, at bara ein barnagarður hevði eftirmetingar- og avriksmappur.

Mynd 3.6.1 Metingarmannagongdir í barnagørðum

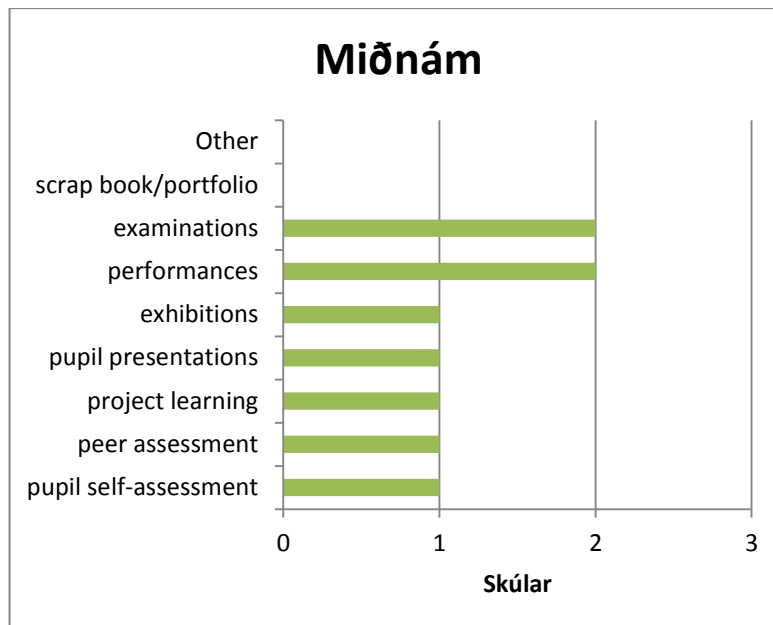
Á sama hátt sögdu fólkaskúlarnir, at framsýningar og framfærslur vóru mest nýtt metingargrundarlag, men tað var ringt at finna prógv um, at hetta verður framt í verki, og fólkaskúlalærarar høvdu sum heild ikki nakra greiða fatan av, hvat endamálið og avrikini í list skuldu vera.

Mynd 3.6.2 Metingarmannagongdir í fólkaskúlanum

Í miðnámi eru metingarmannagongdirnar greiðar og munagóðar. Stöðumetini byggja á listaverk, ástøðiliga roynd, verkliga roynd, framfærslur og uttanhýsis próvdómarar geva stöðumetini. Føroyskir lærarar hava skrivað nýggju námsætlanirnar fyri miðnám.

Mynd 3.6.3 Metingarmannagongdir í miðnámi

Tað er ein avbjóðing fyri mentanargeiran at skapa tilboð, sum sameina listaliga dygd og undirvísingarlaga dygd. Yrkislistin tykist vera tilvitað um tørvin á dygd, men tilvitanin speglaðist ikki í undirvísingini í list. Skúlin hevur brúk fyri amboðum at tryggja góðskuna í undirvísingini í list í skúlunum. Slík góðskumeting skal fevna um bæði listaligu dygdina og undirvísingarlaga dygdina, tí bæði eru neyðug og mugu vera í javnvág. Í løtuni tykist tað sum, at lærarar mangla førleikan og royndirnar at gera eftirmetingar av læring í list og at fylgja við, hvussu barnið skapar og mennist.

3.7 Virkin skapan og egin avrik í miðdepilin

- **Tað er týðningarmikið, at øll læring, men serliga læring í list, endar við dygdargóðum framløgum**
- **Tilgongd og úrslit eiga at hanga týðiliga saman**
- **Óvirkin læring í list (sum til dømis at síggja eina framsýning) hevur virði, men eigur ikki at verða nýtt í staðin fyri skapandi tilgongdir og møguleikar hjá børnum at vera úttinnandi listafólk**

At børn skapa og framfæra kveikir eina serliga læring og serlig avrik, sum eru grundað á virkni. Ágóðarnir av framfærslum og framsýningum eru eyðsýndir í dygdargóðari, skipaðari undirvísing í list. Framsýningar og framfærslur geva børnunum heiður og áskoðarunum møguleika at síggja (og skilja) ágóðan av list.

Fleiri skúlar sögdu, at teir høvdu framsýningar/framfærslur í sambandi við serlig tiltøk í nærumhvørvinum (til dømis stevnur), høgtíðir (serliga jól) ella serlig skúlatiltøk (sum ommu- og abbadagar). Men tað týðningarmesta er í roynd og veru, at framsýningar og framfærslur eru úrslit av (og hámark fyri) miðvísari læring. Henda mannagongd var fylgd í nøkrum fáum skúlum.

Vit hava ein fráfarnan lærara, sum býr nær við. Vit hava stórar framfærslur á jólum og um várið. Vit venja sjónleik eftir skúlatíð (Skúlastjóri)

Bara í heilt fáum førum var listin hjá børnunum sýnd fram á virðiligan hátt, rammað inn og við navnaseðli, soleiðis at barnið fekk støðu sum listafólk: “Eg haldi framsýningin er ein týðningarmikil partur av tilgongdini.” Í fleiri skúlum, sum vit vitjaðu, høvdu børnini møguleika at framfæra í mentanarhúsum í nærumhvørvinum. Tá ið framfærslur og framsýningar eru partur av dygdargóðari, skipaðari undirvísing í list, mennist sjálvsálit, eldhugi, ábyrgdarkensla fyri listini, umframt at børnini fáa bjørt minni frá skúlatíðini.

Sum heild høvdu børn tó ikki møguleikar at sýna síni avrik fram. Flestu skúlar, sum vit vitjaðu, høvdu list hjá yrkislistafólkum hangandi á veggnum, men skúlarin vísu onga list hjá næmingunum (ella aðra læring) hvørki í skúlastovunum ella í felagshølum í skúlanum. Orsøkin kann partvís vera, at kanningin var gjørd, stutt eftir at skúlarin byrjaðu aftur eftir summerfrítíðina, og onkrir skúlar greiddu frá, at næmingalist var tikin burtur í summerfrítíðini. Onkrir lærarar sögdu, at nýggju skúlarin manglaðu støð, har verk hjá næmingum kundu verða sýnd fram, og tí vóru fáar framsýningar. Hóast skúlarin hava rós uppiborið fyri at sýna yrkislist, fyllir yrkislistin ofta allar almennar veggir í skúlanum, og børnini sleppa ikki sjálvi at sýna fram.

Eg stóri fyri okkara skúla. Hann er so ruddiligur. Tað skuldi verið list á øllum veggjum. Tað hevði givið børnunum ta fatan, at tað er í lagi at skapa. So høvdu tey sæð síni hugskot og sítt hugflog, og tey høvdu fingið hug at gera sítt besta, tí tey síggja tað, sum hini hava gjørt. (Skúlastjóri)

Stovan til handaverk og list hevur ongar framsýningarmøguleikar. (Lærari)

Tað einasta, sum hongur uppi, er okkurt frá í fjør. Børnini vilja ikki taka tað, sum tey hava gjørt, heim við. Vit kunnu gera okkurt og brúka trýggjar vikur til tað, og so síggja vit børnini taka tað við sær og blaka tað á sjógv. (Lærari)

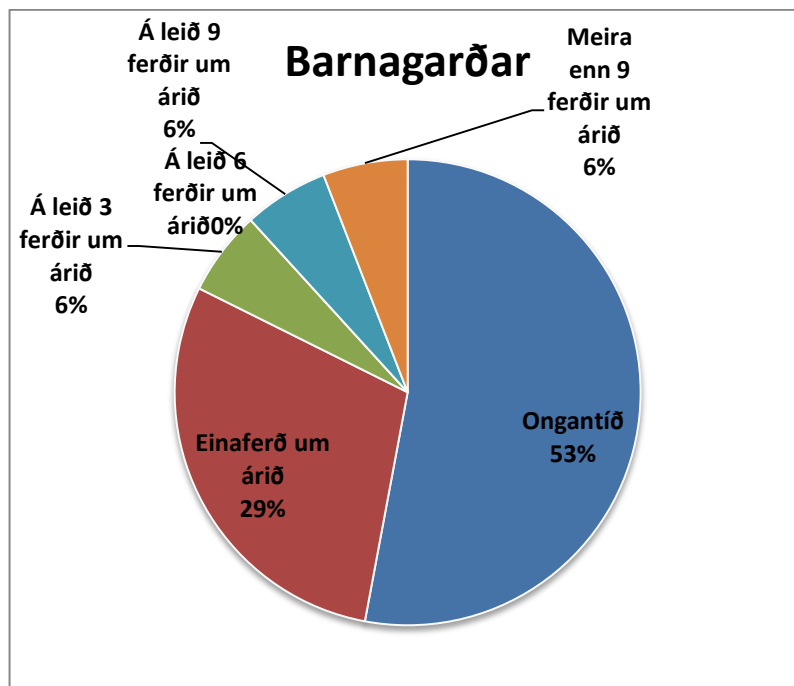
Vit plaga at siga, at tað er bara tannlæknin, sum sýnir tekningar hjá børnunum fram. Vilja tit síggja list hjá børnum, mugu tit fara til tannlæknan! (Listafólk)

Vit sýna ikki list hjá børnum fram. Kanska skuldu vit umhugsað tað. (Skúlastjóri)

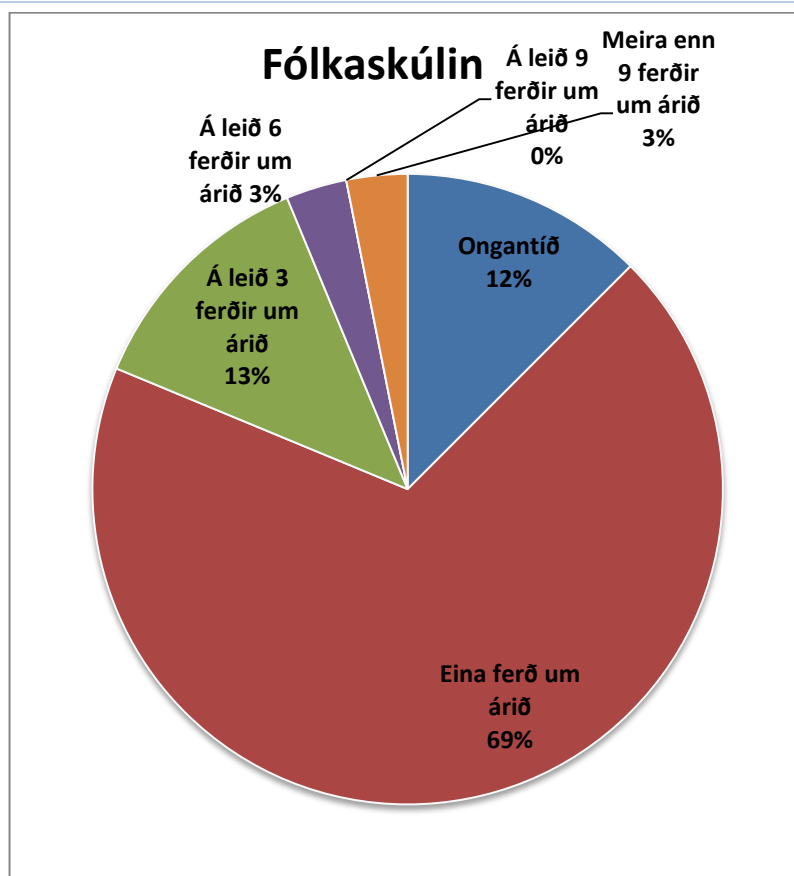
Kanningarúrslitini (Mynd 3.7.1 og 3.7.2) vísa, at næmingaavrik ikki ofta verða sýnd fram. Meira enn helvtin av barnagørðunum svaraði til dømis, at teir ongantíð høvdu framsýningar við list hjá børnunum. Í fólkaskúlanum svaraðu 81% av skúlanum, at teir antin ongantíð ella bara eina ferð um árið sýndu fram list hjá børnunum. Vit finga eisini sjón fyri søgn, tá ið vit

vitjaðu skólarnar. Í nógvum skólum sóu vit einki prógv um, at list hjá børnum verður sýnd fram.

Mynd 3.7.1 Hvussu ofta sýna tit verk hjá børnum fram? (Barnagarðar)

Mynd 3.7.2 Hvussu ofta sýna tit verk hjá børnum fram? (Fólkaskúlin)

52% av barnagørðunum høvdu ongar ella færri enn eina framfærslu um árið. Í fólkaskúlanum høvdu 46% bara eina ella onga framfærslu. Í miðnámi, høvdu tveir skúlar nógvar framfærslur, men tveir skúlar høvdu ongar framfærslur. Flestu skúlar í Føroyum fara við næmingunum til framfærslu ella fáa sjónleik ella aðrar framfærslur á vitjan, men hetta, hóast sera týðningarmikið, eigur ikki at koma í staðin fyri virknu tilgongdina hjá barninum at skapa og sýna fram egið avrik.

Vit hava ikki nógvar framsýningar. Vit hava ikki nóg nógv pláss. Vit plagdu at fara til yrkissjónleik, men tað hava vit ikki gjørt í eina tíð. Tað er dýrt, og bussurin er eisini dýrur. (Skúlastjóri)

Í fjør høvdu vit eina framfærslu. Hon eggjaði børnunum, men hevði ikki so nógv uppá seg. (Skúlastjóri)

Umframt at hava tímar í list í skúlanum, kunnu miðnámsnæmingar hava nógv ymisk skapandi frítíðarítriv. Næmingar í størsta miðnámskúlanum kunnu til dømis annað hvørt ár vera við í stórum sangleiki, og næmingarnir kunnu í tí sambandi fáa eykatímar í list, kóri og modernaðum dansi. Leikurin er á yrkisligum støði, næmingarnir skulu til upptøkuroynd, og ein yrkisleikstjóri arbeiðir við teimum ungu fólkunum. Næmingar á tekniska skúla byggja pall, leikgripir og ljós, og teir gera eisini hár og smyrsl. Seinasti leikur bygdi á handrit, sum føroyskur rithøvundur og føroyskur tónasmiður hava skrivað. Sýningarnar eru í yrkisligum umhvørvi í Norðurlandahúsinum, og sýningarnar ganga í tvær til tríggjar vikur við 16-20 sýningum fyri fleiri enn 8.000 fólkum (á leið 17% prosent av íbúgvunum).

3.8 Listamál

- **Listin er eitt týðningarmikið mál at skilja heimin við, men tann síðan av listini er ikki eyðsýnd í Føroyum**

Tá ið fólk læra listamál, eru tey før fyri at tosa munagott um sínar listaupplivingar og at seta orð á kenslur sínar. Listin er ein sterkur samskiptismiðil. At menna málsliga førleika innan list, sær út at hava ein alstóran týðning, tá listarík undirvísing verður skipað og sett í verk. Tað eru tvey viðurskipti, sum vit skulu hava í huga her. Fyri tað fyrsta: Lærir barnið ikki at tosa listamálini ræðið – sum til dømis mál um litir, rørslu, brøgd og so framvegis – verður førleikin hjá barninum at orða seg í hesum málum álvarsliga darvaður. Hitt er, at sjálvt um barnið seinni í lívinum ikki ynskir at vera listaliga virkin, hevur tað tørv á at menna ein máta at tosa um mentan og list, sum ger tað ført fyri at vera virkið í mentanarlívinum í nærumhvørvinum og landinum. Málið ger børnini før fyri at tosa um egin listaverk og egnar framfærslur og um listaverk hjá yrkislistafólkum. Børn menna hendan málførleika, tá ið tey fáa áhugaverdar spurningar frá læraranum ella listafólki, og tá ið tey tosa saman um listaupplivingar. Samstundis gevur førleikin - at orða seg listaliga og at tosa og skriva um listaligar og mentanarligar upplivingar - barninum meira fjøltáttaðar mátar at seta orð á kenslur. Soleiðis gerst listin ein sterkur samskiptismiðil.

Listin gevur eisini samfelagnum eitt mál, sum ger tað ført fyri at føra mentanararvin víðari til unga fólk, og minst líka týðningarmikið er, at tað eisini mennir tey ungu at skapa

egið listamál og geva sítt íkast til altjóða menningina (bæði í kenslum og fatan). Listamálið ger soleiðis tey ungu til reiðar at menna okkara framtíðar mentanararv.

Listin er samskipti í myndum og mentanarlig drívmeqi. Hetta sæst skilliga í tí týðningarmikla leikluti, sum listin hevur í sosialum virkseimi, sosialari endurskapan og í leiklutinum hjá mentanini í samfelagnum. Vit mugu tí leggja áherðslu á tann tørv, sum er á skipaðari menning av listaligum málførleika. Dygdargóð, skipað undirvísing í list sameinir menning av serligum listamáli við kreativar lærutilgongdir.

Men hóast hendan staðfesta sannleika, at list er eitt mál, og at málførleikin í list er avgerandi fyri samtíðar- og framtíðarsamfelagið – ikki minst tá ið havt verður í huga skjótu broytingarnar í samskiptistøkni – eru hugtøk sum sjónførleiki, estetiskur førleiki, ljóðførleiki og so framvegis ikki greitt at síggja í Føroyum, hvørki í stýringsskjølum ella í skúlaskipanini. Hetta økið sær – eins og undirvísing í miðlasamskipti – út til at vera eitt illa ment øki í Føroyum.

Hóast nýggj tøkni og listaligt samskipti fylla lítið í almennu skipanini, eru føroysk børn tó sera tilvitað um styrkina í einari røð av tøkniligum amboðum og nýggjum listaligum samskiptismiðlum.

3.9 Váðafýsni

- **Kanningin vísir, at eftir skúlatíð eru børn og ung ógvuliga virkin í listalæring, sum tey sjálvi hava sett í verk, og tey eru í felagsskapum á netinum og í nýhugsandi virkseimi ment í nærumhvørvinum.**

Dygdargóð, skipað undirvísing í list eggjar fólki at váða og loyvur teimum at gera mistøk. “At sleppa” stýringini og hava nóg mikið av áliti til at gera mistøk er ein avgerandi partur í kreativu tilgongdini. Dygdargott listaligt virki er merkt av óvissu, og hetta eiga børn at verða eggjað til.

Kanningin vísti, at frítíðargeirin (ungdómshús íroknað) var minni bundin av tímatalvum og lærukrøvum, hevði størri serkunnleika og smærri flokkar, og var merktur av slóðbrótandi arbeiðshættum og stórum váðafýsni.

Váðafýsni tykist vera vanligast í smáum, sjálvbodnum og óheftum listageirum (festivalar íroknaðir)

3.10 Læring í og ígjøgnum list

- **Tað er munur á tí, sum vit kunnu kalla *læring í list* (til dømis undirvísing í myndlist, tónleiki, leiklist og handarbeiði) og *læring ígjøgnum list* (til dømis at brúka list og kreativitet sum námsfrøðiligt amboð í øðrum lærugreinum sum rokning, lesing og tøkni)**
- **Skúlar hava tørv á sterkari, skipaðari undirvísing í list OG at hava listaligar og kreativar læruhættir í øllum lærugreinum.**

Nýggju námsætlanirnar lata upp fyri størri samskipan.

Nýggju námsætlanirnar eru eingin trupulleiki fyri okkum, tí vit hava altíð lagt stóran dent á at samskipa og skriva alt niður. Vit fylgja eini stigvísari námsætlan.

Í einum skúla, sum vit vitjaðu, kundu tey ungu velja fjølmiðlar sum sergrein. Í samskipaðu verkætlanini mentu tey ungu heimasíður fyri veruligar kundar. Í einum serligum 10. flokki hava næmingar fleiri listaligar møguleikar, millum aðrar smíð og handverk, myndlist, tónleik, íverksetan, miðlar og mótasniðgeving. Næmingarnir høvdu upp í 10 tímar um vikuna í lærugreinunum.

Onkur dømi vóru um, at lærarar brúka læring ígjøgnum list, serliga í stuttum evnisvikum. Tá velur skúlin eitt evni og samskipar læring kring eitt evni í øllum lærugreinum, har børnini arbeiða nýhugsandi, tvørtur um lærugreinir, tvørtur um aldursmørk og við smidligari hólisnýtslu og smidligum tímatalvum. Dømi:

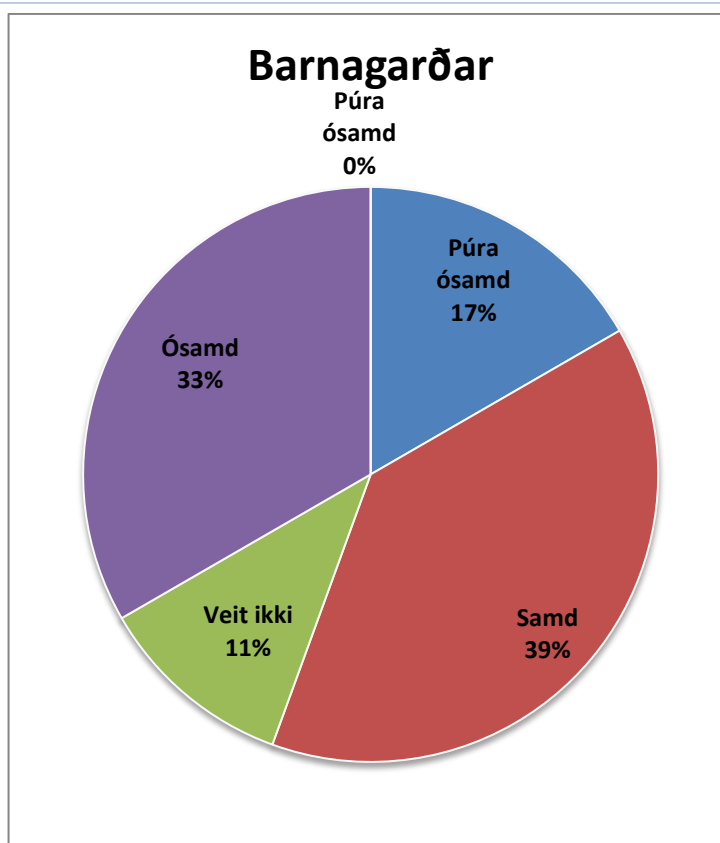
Havi eg eina evnisviku um til dømis víkingar, royni eg at draga list inn í arbeiði. (Lærari)

Vit hava toymisvikur við ongum tímatalvum. (Skúlastjóri)

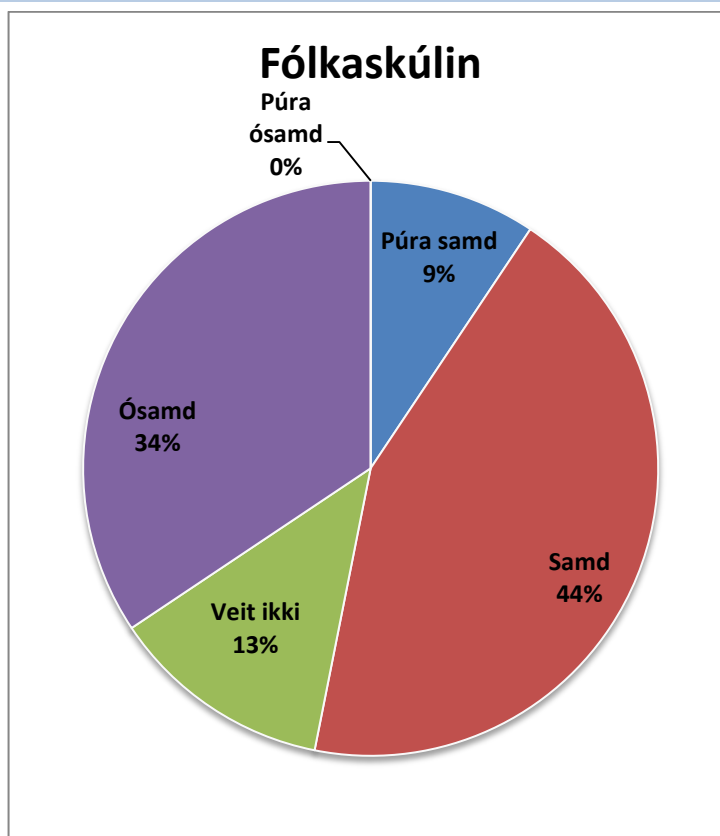
Eina ferð um árið hava vit ein dag, sum vit nevna "hugsidagurin". Vit velja eitt evni og fara heilt í dýpdina við tí. Vit arbeiða við blandaðum aldursbólum og tulka evni ígjøgnum nógvar ymiskar lærugreinir og listagreindir. (Skúlastjóri)

Kanningarúrslitini benda á, at tað er stórus munur millum skúlar, sum brúka skapandi læring og teir, sum ikki nýta hesa námsfrøði. Á leið 50% eru eitt sindur skapandi, og 50% eru ikki skapandi.

Mynd 3.10.1 Barnagarðurin fremur skapandi læring í öllum virksemi (Barnagarðar)

Mynd 3.10.2 Skúlin fremur skapandi læring í öllum lærugreinum (Fólkaskúlin)

Vitjanirnar vístu, at tað tóktist vera lættari hjá smærri skúlum at brúka smidligari og meira skapandi læruhættir. Høvuðsorsøkin til hetta tykist vera, at smærri lærarabólkar høvdu lættari við at arbeiða smidliga og høvdu lættari við at deila hugskot um meira skapandi læring

Tá ið tú ert ein lítill skúli, er tað lættari, haldi eg, at vera skapandi. Vit síggja arbeiðið hjá hvørjum øðrum og hugsa: hatta kann eg eisini gera. Vit hava ikki nógv, men vit brúka tað, sum vit hava. Vit hava skapt eina listastovu, sum kann rullast burtur. Í einum lítlum skúla, er tað so, at um onkur dugir okkurt væl, síggja hini tað og royna tað sama. Skapanarhugur verður ein partur av mentanini. Eg hevði viljað, at vit høvdu fleiri serstovur, men tað hava vit ikki, og so hava vit funnið uppá aðrar loysnir. (Lærari)

Men sum heild var skapandi læring ikki vanlig, og evnisvikur og læring yvir lærugreinamørk millum lærugreinir vóru einsinnishendingar, sum hetta sitatið rør fram undir:

Eingi listatiltøk eru samanrunnin við undirvísingina annars. Serlærari kemur inn í tíman og skipar tann partin. (Lærari)

Onkur listafólk, sum plaga at vitja skúlar, vístu eisini á, at lærarar ikki heilt skilja týðningin av skapandi tilgongdini, at tað ikki bara snýr seg um at framleiða eitt úrslit ella ein lut:

Hvussu lýsir tú skapanarhug? Skapanarhugur er ein tilgongd. Tað er ov nógv kopiering í skúlanum. (Listafólk)

Hóast nógv tos um at seta barnið í miðdepilin, vóru tímarnir, sum vit eyggleiddu, eyðkendir av ógvuliga siðbundnari undirvísing, har lærarin greiddi frá framman fyri talvuna, og børnini sótu óvirkin og lurtaðu. Bólkaarbeiði var ikki vanligt, heldur ikki virkin læring ella uppdagandi læring. Í fleiri flokkum vóru næmingarnir als ikki við og sótu bara óvirknir.

Kapittul 4: Framtíðar útlit

4.1 Innleiðing

Hendan kanning hefur víst, at tað er ósamsvar millum orðaðu hugsjónirnar í lógum, álitum og námsætlanum, og tann veruleika, har tær verða framdar í skúlastovuni. Hesin kapittul kannar týðningarmestu menningarøkini.

4.2 Samanhangur – Listalig ávirkan og læruhættir

- **Lærarar hava ikki greiða fatan av, hvat endamálið er við undirvísing í list, og hvør læring liggur í henni**
- **Undirvísingin í list er eyðkend av einari røð av verkætlanum og upplivingum, sum ikki hanga saman**
- **Sambindingin í lærugreinini er ikki týðilig fyri hvørki lærara ella næming**
- **Samhangur er altavgerandi, um læring í list skal hava nakra ávirkan**

Ein víðfevnd granskingarverkætlan, sum var gjørd í 2004 (Devos, 2004) heitti staðiliga á skúlarnar og samfelagið sum heild at byrja við læring í list tíðliga í lívinum hjá barninum og tyrggja menning av mentanarligum og listaligum førleikum alla skúlagongdina.

Børn undir skúlaaldur kunnu vera í barnagarði frá kl. 7.30 til kl. 17.00 ella kl. 17.30 hvønn gerandisdag. Tær upplivingar, sum børnini fáa við læring í list í barnagarðinum eru óregluligar og kunnu darva heldur enn fremja skapanarhugin hjá børnunum. Í fólkskúlanum uppliva børn undirvísing í list misjavnt. Næmingar, sum hava eldhugaðar lærarar, hava rímliga góðar upplivingar við list, men næmingar, sum hava lærarar, sum ongan áhuga hava fyri list, uppliva onga list ella hava vánaligar upplivingar við list. Í miðnámi hava flestu næmingar eitt sindur av tónleiki og møguliga eitt sindur av myndlist, men góðskan kann vera alt frá frálík til skelkandi. Manglandi sambæri og góðska vóru nevnd aftur og aftur bæði í fokusbólum og í samrøðum, sum hesi dømi vísa:

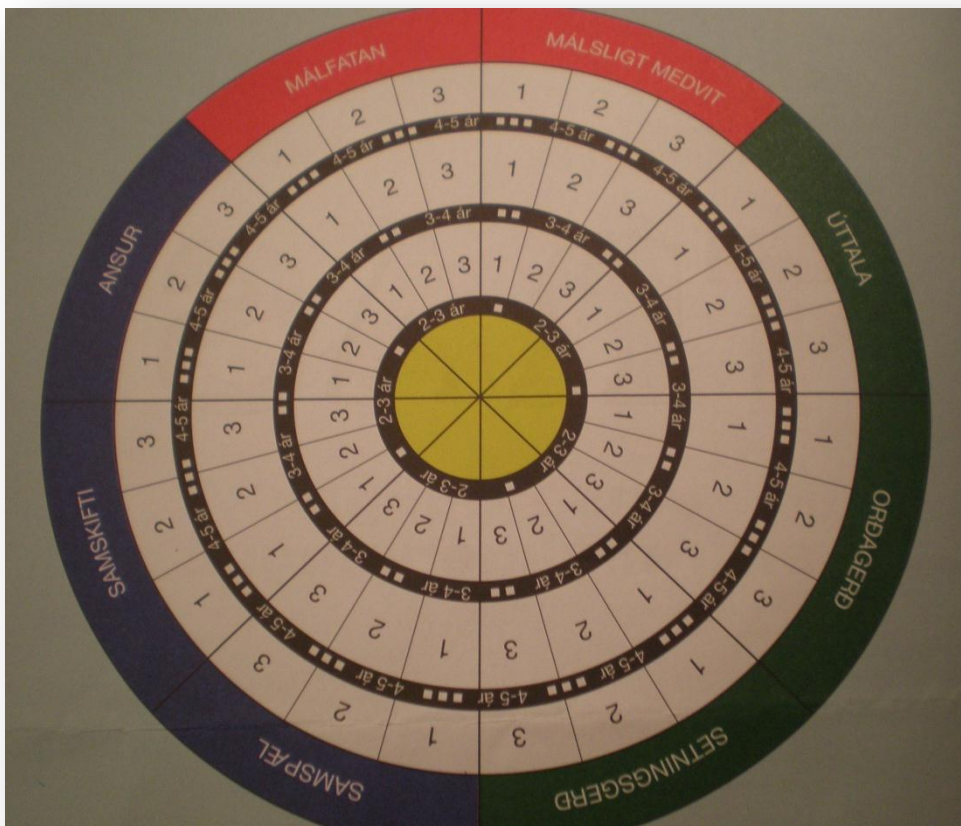
Vit royndu ikki at órógva børnini. Dreingjunum dámar væl at spæla við tok o.a. tílíkt, og gentunum dámar at spæla við dukkur. Vit mála onkuntíð, kanska tvær ferðir um vikuna. Bara um børnini hava hug til tað. Nøkur tíma ikki at blíva skitin. Børnini hava ikki atgongd til ljóðfari og tilfar. Tað er luggið, men børnini fara altíð inn á vesið at spæla við vatn. Tey finna altíð ein máta at spæla við vatn, hóast vit siga "NEI". List hevur ikki so stóran leiklut her, men vit hugsa um tað. (Námsfrøðingur, sum hevði verið í barnagarðinum í 23 ár)

Námsfrøðingurin mintist seg ikki hava tikið nakað eftirútbúgvingarskeið, og hon førði ikki logbók fyri menningina hjá børnunum á stovninum. Barnagarðurin samstarvaði ikki við nakrar aðrar stovnar ella felagsskapir. Nógvir barnagarðar, sum vit vitjaðu, høvdu somu eyðkennir: manglandi førleikamenning av starvsfólki og ongar skipaðar mannagongdir fyri, hvussu starvsfólkini skulu meta um menningina hjá einstaka barninum.

Vit hava starvsfólka fund á leið einaferð um mánaðin, og vit fáa onkran uttanífrá at hava eina framløgu. Vit hava tveir menningardagar skjótt (í oktober), men vit vita ikki enn, hvat vit skulu gera tá. (Námsfrøðingur)

Tað er meiningin, at vit skulu meta persónmensku, sosialar førleikar, siðvenjur, samskipti, skapanarevni og skapanarhug, rørslu og motoriskar førleikar hjá børnunum. Hvørt barn hevur eitt pappír, og vit royndu at arbeiða við ymiskleikunum. (Námsfrøðingur í frítíðarskúla)

Í einum barnagarði høvdu tey eitt væl ment “hjól” (TRAS) at meta um menningina hjá barninum og høvdu eisini menningarskjøl fyri hvørt einstakt barn. Barnagarðurin skipaði skapandi virksemlu við vegleiðing fyri øll børn.

Námsfrøðingar søgdu ofta “Vit eru ikki lærarar. Tað er ikki okkara uppgáva at undirvísa”. Læring í list í barnagørðum verður hildin at skula vera spontan og ikki skipað við barninum í miðdeplinum.

Tey siga, at barndómurin endar, tá ið børnini koma í fyrsta flokk. Men inntil tá, hava tey frælsi at spæla. (Foreldur)

Hóast flestu barnagarðar hava eitt ríkt og stimbrandi umhvørvi uttanfyri, er innandura umhvørvið ofta ógvuliga sterilt. “Rein” amboð sum blýantar og farvublýantar eru atkomilig hjá børnunum. Tað er eisini ríkiligt av plastikki, Disneyleikum og vánaligum skapandi tilfari at spæla við. Børn hugdu ofta í sjónvarp. Í einum barnagarði var listarúmið brúkt sum goymslurúm. Alt ov ofta var eingin list hjá børnunum at síggja. Í staðin vóru Disney plakativ á

veggjunum. Børnini høvdu ikki loyvi ella móguleika at velja tey listaamboð og tað listatilfar, sum tey høvdu hug til. Tey vaksnu í barnagarðinum kundu ikki nevna nakað námsfrøðiligt ástøði ella háttalag, sum hevði givið teimum íblástur í arbeiðnum. Børnini høvdu onga atgongd til ljóðføri ella aðrar hættir at gera tónleik.

Hóast námsætlanirnar hava ógvuliga høg mál fyri myndlist og tónleiki í fólkaskúlanum, síggjast tey ikki aftur í ítøkiligari og skipaðari undirvísing í list, og tíðin, sum er sett av til list í fólkaskúlanum, er óreglulig og ikki nøktandi. Móguleikarnir at menna haldgóðan kunnleika og førleika í list eru tí ógvuliga avmarkaðir. Tíðin, sum er sett av til undirvísing í list í froyisku skúlaskipanini, er í veruleikanum ógvuliga avmarkað og illa lýst. Harumframt er tað ógvuliga ymiskt, hvussu nógva læring froyisk børn fáa í list, tí frítíðarundirvísing eftir skúlatíð spælir so stóran leiklut. Listaligi førleikin hjá barninum er tí treytaður av bústaði, bíðilistum, og hvussu ágrýtin foreldrini eru at skriva børnini upp til ymisk listatilboð. Læring í list í frítíðini er, sum vera man, sjálvboðin og kann tí ikki verða roknað upp í tey grundleggjandi rættindini hjá børnum til læring í list.

Í nøkrum skúlum (serliga smærri skúlum) er undirvísingin væl skipað og tilrættaløgd bæði hvat viðvíkir hølisnýtslu og ársætlan. Men í flestu førum er undirvísingin merkt av einari “start og stopp” skipan við stuttum tíðarskeiðum til hvørja listagrein, og børnini vera verandi á einum lágum listaligum menningarstøði og gerast vónbrotin um, at tey ikki mennast. Tá ið børn til dømis bara hava tónleik í nakrar vikur og síðani ikki hava tónleik aftur fyrr enn eitt ár seinni, vera børnini verandi nýbyrjarar, og bæði lærarar og børn missa mótið um, at tað ber til at læra. Áhaldandi og samanhangandi undirvísing er altavgerandi, skulu børn menna listaligu mál síni til fulnar.

4.3 Royndir og Pisa

- **Føroyar hava fingið vánalig úrslit í altjóða kanningum, sum meta um førleikar hjá næmingum**
- **Dentur á høvuðslærugreinirnar sigst hava minkað um list og skapandi virksemi í froyiska skúlanum, hóast altjóða kanningar vísa, at listaríkir skúlar styrkja førleikarnar hjá næmingunum í stóddfrøði og lesing**

Tað er ikki at taka munnin ov fullan at siga, at fyrsta froyisk luttøkan í altjóða PISA-kanning í 2006, sum staðfesti, at froyiskir næmingar vóru illa fyri, loypti hvøkk á bæði froyiskar politikarar og skúlalærarar. Sum myndirnar á næstu síðum (Myndir 4.3.1-4.3.3) vísa, vóru úrslitini í Froyum tey vánaligastu í norðurlondum. Í lesiførleika vóru Føroyar verri enn Meksiko, og í stóddfrøði og náttúruvísind vóru Føroyar bara eitt pláss omanfyri Meksiko.

Mynd 4.3.1 PISA-úrslit í lesing í 2006²⁰

COUNTRY	PISA 2000	COUNTRY	PISA 2003	COUNTRY	PISA 2006
Finland	546	Finland	543	South Korea	556
Canada	534	South Korea	534	Finland	547
New Zealand	529	Canada	528	Canada	527
Australia	528	Australia	525	New Zealand	521
Ireland	527	New Zealand	522	Ireland	517
South Korea	525	Ireland	515	Australia	513
Japan	522	Sweden	514	Poland	508
Sweden	516	Belgium	507	Sweden	507
Austria	507	Norway	500	Belgium	501
Belgium	507	Switzerland	499	Switzerland	499
Iceland	507	Japan	498	Japan	498
Norway	505	Poland	497	Germany	495
France	505	France	496	Denmark	494
Denmark	497	Iceland	492	Austria	490
Germany	495	Denmark	492	France	488
Switzerland	494	Germany	491	Norway	484
Spain	493	Austria	491	Iceland	484
Czech Republic	492	Czech Republic	489	Hungary	484
Italy	487	Slovenia	482	Czech Republic	483
Hungary	480	Spain	481	Luxembourg	479
Poland	479	Luxembourg	479	Portugal	472
Greece	474	Italy	476	Italy	469
Portugal	470	Greece	472	Spain	461
Luxembourg	441	Portugal	469	Greece	460
Russia	440	Russia	442	Russia	440
Mexico	422	Mexico	422	Mexico	410
				Faroe Islands	409
Mean value	497		494		489

Lesiførleikin er sambært PISA, hvussu væl næmingar megna at skilja, brúka og meta um ein skrivaðan tekst, at menna kunnleika og møguleikar og at hava virknan lut í samfelagnum.

²⁰Tomas Matti (Ritstj.) (2009) *Northern Lights on PISA 2006: Differences and similarities in the Nordic countries*. Nordic Council of Ministers, Keymannahavn 2009, s. 28

Mynd 4.3.2 Pisa-úrslit í stöddfrøði í 2006²¹

COUNTRY	PISA2000	COUNTRY	PISA2003	COUNTRY	PISA2008
Japan	557	Finland	544	Finland	548
South Korea	547	South Korea	542	South Korea	547
New Zealand	537	Japan	534	Switzerland	530
Finland	536	Canada	532	Canada	527
Australia	533	Belgium	529	Japan	523
Canada	533	Switzerland	527	New Zealand	522
Switzerland	529	Australia	524	Australia	520
Belgium	520	New Zealand	523	Belgium	520
France	517	Czech Republic	516	Denmark	513
Austria	515	Iceland	515	Czech Republic	510
Denmark	514	Denmark	514	Iceland	506
Iceland	514	France	511	Austria	505
Sweden	510	Sweden	509	Germany	504
Ireland	503	Austria	506	Sweden	502
Norway	499	Ireland	503	Ireland	501
Czech Republic	498	Germany	503	France	496
USA	493	Norway	495	Poland	495
Germany	490	Luxembourg	493	Hungary	491
Hungary	488	Hungary	490	Norway	490
Russia	478	Poland	490	Luxembourg	490
Spain	476	Spain	485	Spain	480
Poland	470	USA	483	Russia	476
Italy	457	Russia	468	USA	474
Portugal	454	Portugal	466	Portugal	466
Greece	447	Italy	466	Italy	462
Luxembourg	446	Greece	445	Greece	459
				Faroe Islands	450
Mexico	387	Mexico	385	Mexico	406
Mean value	498		500		497

Førleikin í stöddfrøði er sambært PISA, hvussu væl næmingar megna at kenna, skilja og brúka hugtøk í stöddfrøði, og um teir eru førir fyri at meta um, hvønn leiklut stöddfrøði spælir í lívinum hjá tí einstaka sum ein jaligur, áhugaður og umhugsin borgari bæði nú og í framtíðini. Førleikin í náttúruvísind (Mynd 4.3.3) er, hvussu næmingurin megnar at brúka náttúruvísindaliga vitan at kanna spurningar og koma til niðurstøður, sum eru grundaðar á próntilfar. Niðurstøðurnar skulu nýtast at taka avgerðir um náttúru og samspæl millum menniskju og náttúru.

²¹ Ibid s. 29

Hóast úrslitini hava skelkað bæði politikarar og lærarar, eru eisini nógvar undanførslur orðaðar fyri, hví tað gekk so illa.

COUNTRY	PISA2000	COUNTRY	PISA2003	COUNTRY	PISA2008
South Korea	552	Japan	548	Finland	563
Japan	550	Finland	548	Canada	534
Finland	538	South Korea	538	Japan	531
Canada	529	Australia	525	New Zealand	530
New Zealand	528	Czech Republic	523	Australia	527
Australia	528	New Zealand	521	South Korea	522
Austria	519	Canada	519	Germany	516
Ireland	513	Switzerland	513	Czech Republic	513
Sweden	512	France	511	Switzerland	512
Czech Republic	511	Belgium	509	Austria	511
France	500	Sweden	506	Belgium	510
Norway	500	Ireland	505	Ireland	508
USA	499	Hungary	503	Hungary	504
Hungary	496	Germany	502	Sweden	503
Belgium	496	Poland	498	Poland	498
Iceland	496	Iceland	495	Denmark	496
Switzerland	496	USA	491	France	495
Spain	491	Austria	491	Iceland	491
Germany	487	Russia	489	USA	489
Poland	483	Spain	487	Spain	488
Denmark	481	Italy	486	Norway	487
Italy	478	Norway	484	Luxembourg	486
Greece	461	Luxembourg	483	Russia	479
Russia	460	Greece	481	Italy	475
Portugal	459	Denmark	475	Portugal	474
Luxembourg	443	Portugal	468	Greece	473
				Faroe Islands	417
Mexico	422	Mexico	405	Mexico	410
Mean value	497		500		498

Vit halda, at orsøkin er, at tað eru ov fáar bøkur á føroyskum, og alt, sum børnini fáast við, er á fleiri málum. Tað er heldur ikki vanligt at hava royndir í føroyska skúlanum, so børnini eru ikki von við yvirhøvur at vera til roynd, og tey tóku hana als ikki í álvara. Royndir eru ikki partur av okkara mentan, og vit trúgva ikki uppá tær. (Skúlastjóri)

Málsligu orðingarnar í royndini fingur eisini skyldina fyri at ørkymla føroysku næmingarnar.

Síðani PISA-úrslitini í 2009 hava vit tosað um týdningin, at skúlarir taka kanningin í álvara. Málið er eisini ein ivaspurningur. (Mentamálaráðið)

²² Ibid s. 30

Eg haldi, at hetta hefur verið ógvuliga óheppið. Vit mugu vera so sera varin, hvussu vit tulka úrslitini. Vit síggja onga framtíð í okkara skúlum samanborið við teir í Finnlandi (Lærari)

Eftir ógvuliga vánaligu úrslitini í føroyska fólkaskúlanum í PISA-kanningini, eru landsroyndir í 4. og 6. flokki skipaðar. Úrslitini frá royndunum verða upplýst fyri hvønn skúla sær, men verða ikki almannakunngjörd. At størri dentur hefur verið lagdur á royndir og høvuðslærugreinirnar støddfrøði, lesing og náttúruvísindi hefur sambært onkrum havt neiliga ávirkan á list og skapanarhug í skúlanum.

Støðan hjá listini í skúlanum er verri enn nakrantíð. Tað eru færri og færri tímar. Handaverk og list er skorið so nógv niður. Og tað er eitt støðugt trýst á at hava meira lesing og støddfrøði, og hetta elvir til strongd. PISA hefur gjørt, at undirvísingin er komin undir størri trýst (Lærari)

Vit hava færri tímar til skapandi virkseml, tí vit mugu hava meira føroyskt og støddfrøði. (Lærari)

Støðan er versnað. Tað eru færri og færri tímar til skapandi lærugreinirnar. Alt snýr seg um at lesa og rokna. Hetta er síðani PISA úrslitini. Tað er meira trýst á undirvísingina. (Skúlastjóri)

PISA er ein avbjóðing. Kanningin er ógvuliga vitanargrunað, og tí er skapanarhugurin við sviðið soð (Skúlastjóri)

Men altjóða gransking²³ hefur harafturímóti staðfest, at skúlar, sum hava listaríka undirvísing, klára seg betri í høvuðslærugreinunum lesing, støddfrøði og náttúruvísind. OECD hefur eisini lagt dent á, at skúlar við nógvum ymiskum lærugreinum klára seg betur í PISA-kanningunum. Bara í einum skúla, sum vit vitjaðu, var onkur varur við hetta beinleiðis samband.

Eg haldi, at børn læra betur, um tey skapa list. Eg kann ikki prógva hetta, men eg haldi tað, og eg upplivi tað. Tað er betri samljóð í skúlanum, og tú fært eitt øðrvísi samband við børnini. (Lærari)

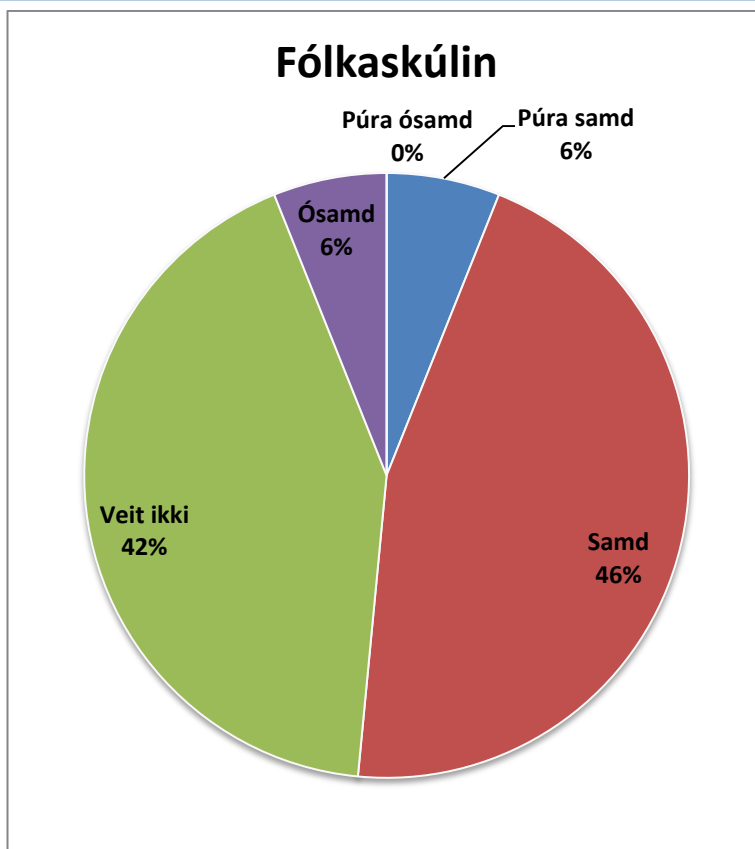
Svarini, frá teimum, sum vit høvdu sent skrivlig spurnarskjøl, søgdu eisini, at list hevði týdning fyri kognitivu førleikarnar (sí Mynd 4.3.4). Tey, sum svaraðu, hildu eisini, at mentan og list í skúlanum bøtti um atferðina hjá næmingum (Mynd 4.3.5).²⁴

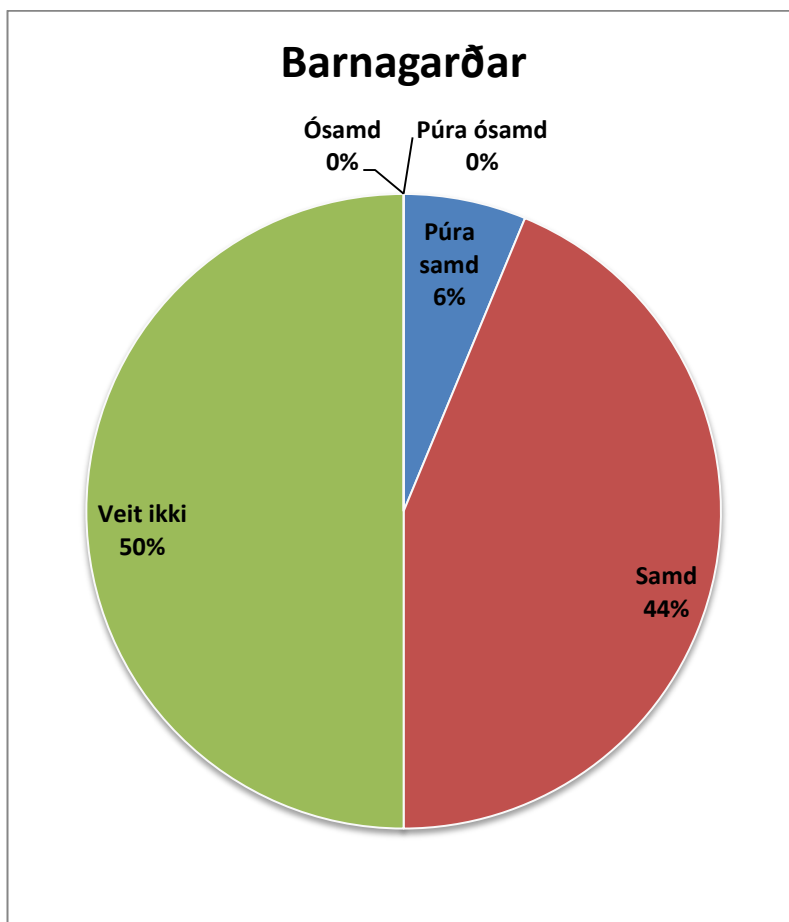
---

²³ Bamford 2005, Catterall 2009

²⁴ Viðmerking: Hesin parturin leggur dent á úrslitini frá fólkaskúlanum, tí hesin aldursbólkur eisini verður kannaður í PISA-royndunum, men mynstrið, sum er eyðsýnt í fólkaskúlanum, var eisini sjónligt í barnagørðunum og í miðnámi.

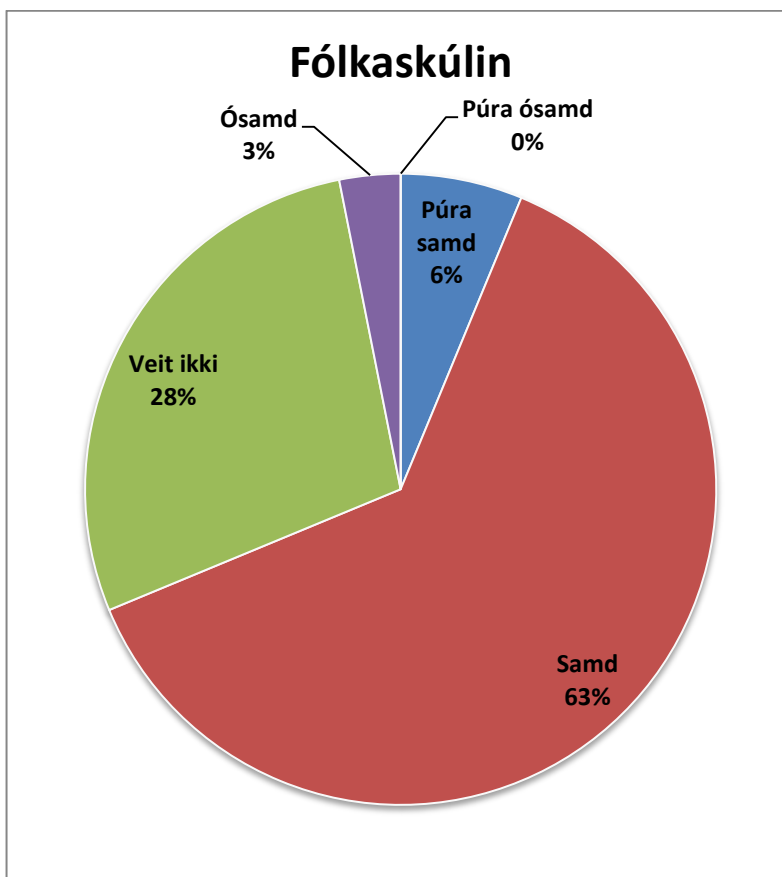
Mynd 4.3.4 Undirvísing í list hefur bœtt um akademisku færleikarnar hjá næmingunum

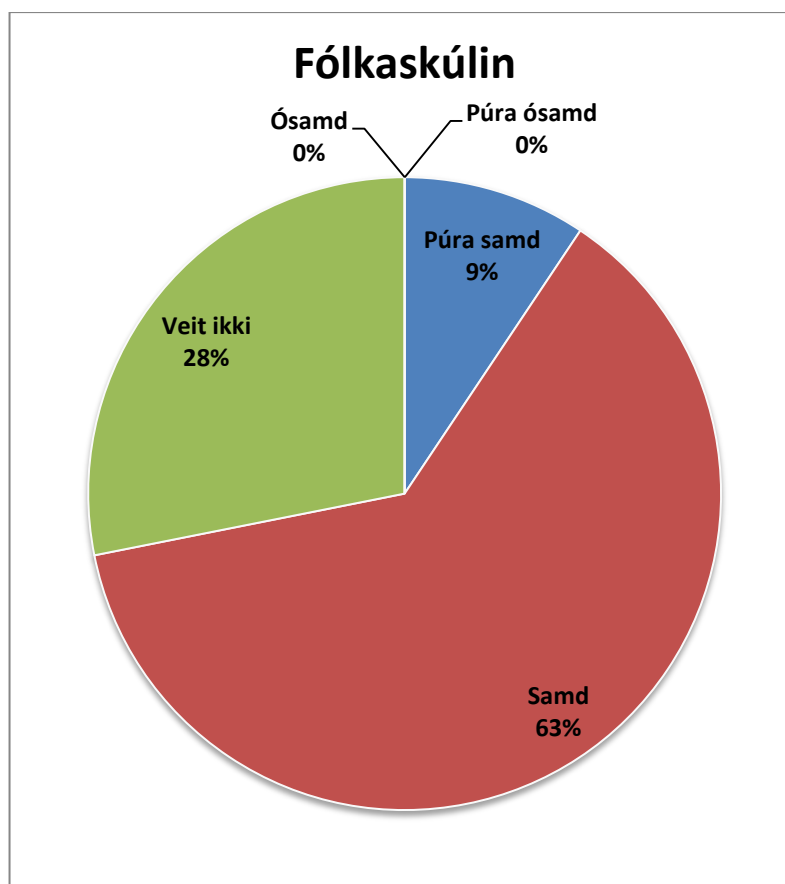

Munagóð læring og virknir førleikar eru grundfest í sjálvsáliti og skúlagleði barnsins. Kanningarúrslitini stuðla undir fatanina, at listaríkir skúlar økja um sjálvsálitið hjá næmingunum og geva teimum størri gleði í skúlanum, sum Myndir 4.3.6 og 4.3.7 vísa.

Mynd 4.3.6 List og mentan í skúlanum hava bøtt um atferðina hjá næmingunum

Hóast eingin PISA kanning er fyri læring í list, bendir kanningararbeiðið í verkætlanini á, at Føroyar eisini høvdu klárað seg illa á hesum øki av nøkulunda somu orsökum. PISA-kanningin varpaði til dømis ljós á, hvussu líttla tíð lærugreinirnar hava, at børn byrja seint í skúla, at námsfrøðiligi samteksturinn fyri læringina er vánaligur, at skúlarnir hava óklár og ov víðgongd lærumál, at støðumetingar mangla, og at undirvísingin ikki verður góðskumett og góðskutryggjað. Hendan frágreiðing kemur til ta niðurstøðu, at alt hetta eins væl kann verða sagt um tað sum heild vánaligu undirvísingina í list

4.4 Skapandi vinnur

- Skapandi vinnur hava ein týðningarmiklan og alsamt størri lut í føroyska búskapinum, men hetta sæst ikki aftur í útbúgvingarskipanini, heldur ikki í hægri lestri
- Eingi hagtøl eru fyri, hvussu stórar og skipaðar skapandi vinnurnar eru. Viðmælt verður at kortleggja skapandi vinnurnar fyri at kunna gera av, hvussu stóra ávirkan tær hava í Føroyum
- Landsstýrið eigur beinanvegin at taka á seg ein meira framsøknan leiklut í at tryggja føroyskar framleiðarar og føroysk listafólk innan ES skipanina fyri Vardan Uppruna, sonevnda “Protected Designation of Origin Scheme”

Mentanargeirin ella skapandi vinnurnar fevna um øll tey, sum hava skapandi størv ymsastaðni í búskapinum. ST metir, at skapandi mentanarvinnan fevnr um 7% av samlaða BTÚ hjá flestu búskaparliga framkomnum londum, og geirin veksur við 10% um árið, tað vil siga dupult so skjótt sum búskapurin sum heild. Harumframt síggja vit fólkafrøðiligar broytingar, sum hægri útbúgvingar, longri lív og størri keypiorku, sum væntandi fara at fáa vøkstur in í mentan og frítíð at halda fram inn í framtíðina.

Í Føroyum hevur tað seinastu tíðina serliga verið ein vøkstur í kjarnuøkjum í skapandi vinnunum (sum til dømis móta og sniðgeving), mentanarvinnuni (sum sönnum og leikhúsum) og brúkaravinnunum, sum eru bundnar at lýsingarvinnuni. Tónleikavinnan og festivalar hava verið í vøkstri, og føroysk bókaútgáva hevur leingi verið sterk. Føroyar hava bæði sjónvarp og útvarp á egnum máli við stórum hyggjara- og lurtaratali.

Item number: 1.101
Sweater Traditional
EUR 280.00

Item number: 1.803
Sweater drops short sleeves
EUR 320.00

Item number: 1.804
Furry short jacket w rib and collar
EUR 320.00

Item number: 1.805
Sweater short sleeves w high-neck
EUR 300.00

Item number: 1.806
Sweater batsleeves and striped
EUR 290.00

Item number: 1.807
Vest vertical striped and long w belt
EUR 290.00

Kelda: <http://shop.qudrungudrun.com/?qclid=CJ6BtcP7kbMCFU3HtAod6yUAZA> November 2012

Hetta sitatið gevur eitt stutt yvirlit yvir jaligu útlitini fyri føroyska list:

Eg haldi, at støðan innan list í Føroyum gerst betri og betri. Listin spreingir mørk, og tað er gott, men fólk siga framvegis í skemti, at tú mást fara til Íslands, skal listin verða tikin í álvara!

Hóast tað sær út til, at skapandi vinnur eru nógv mentar í Føroyum, eru eingi hagtøl fyri vinnurnar. Føroyar gera ikki tær regluligu hagtalskanningarnar fyri skapandi vinnur, sum

onnur evropeisk lond gera. Tað er í lýtuni næstan eingin gransking ella undirvísing innan innovatióin, íverksetan og kreativitet. Okkurt má gerast beinanvegin fyri at varpa ljós á virðið í skapandi vinnunum og fyri at menna skapandi íverksetan í samfelagnum. Tað eru eingi hagtøl fyri, hvussu nógv arbeiðspláss eru í skapandi vinnunum, ella hvussu stórar inntøkur vinnurnar geva. Búskaparliga ávirkanin hjá hesum vinnum má verða máld.

Umframt búskaparligu ávirkanina, eru eisini onnur samfelagslig árin frá ríkum skapandi vinnum, millum annað ferðavinnu, kveikjandi nýhugsan og betri vørum, og at býir mennast og gerast meira spennandi og betri at búgva í. Hesir fyrimunir síggjast aftur í faldarum hjá ferðavinnuni og í bóklingum ætlaðir íleggjarum, men hóast skapandi vinnurnar soleiðis verða brúktar í almennum tilfari, er ongin orðaður politikkur fyri, hvussu hesar vinnur skulu vaksa og mennast. Landsins myndugleikar átaka sær ikki nakra ábyrgd fyri at menna skapandi vinnur, og eingi fullfíggað hagtøl eru fyri vinnurnar. LISA (Frásøgn 4.4.1) roynir at tala at manglandi politisku støðutakanini og roynir at arbeiða fyri, at skapandi vinnurnar fáa betri sømdir og størri viðurkenning.

Frásøgn 4.4.1 Vit mangla tøl um skapandi vinnur²⁵

LISA (Listafólkasamband Føroya) er meginfelag hjá listafólkafeløgnum í landinum. Listafólkasambandið varð stovnað í 1980-árunum og er sum ein listagrunnur. Nógva ymisk limafeløg eru í meginfelagnum. Feløgini umboða til dømis arkitektar, sjónleikarar, sangarar, tónleikarar, kór (15-17 kór eru umboðað) og myndafólk (7-8 yrkismyndafólk) og rithøvundar. Tað er einki dansifelag, og rithøvundafelagið sær seg sum sjálvstøðugt felag. Myndlistasambandið er útbrótarfelag úr felagnum Føroysk Myndlistafólk. Bæði eru limir í LISA. Sniðgeving er ikki so væl umboðað. Tað eru 11 feløg umboðað í meginfelagnum. Limafeløgini umboða sum heild yrkislistafólk, og høvuðsendamálið hjá LISA er at arbeiða fyri betri umstøðum fyri føroysk listafólk. Meginfelagið hevur eina heimasíðu www.lisa.fo men øll kunning er á føroyskum. Heimasíðan staðfestir, at endamálið er at umboða listafólk og veita teimum ráðgeving um lógarspurningar, skatt og annað, sum limirnir hava brúk fyri. Í lýtuni sær meginfelagið tað ikki sum sína uppgávu at fáa føroysk listafólk út til altjóða áhoyrarar, ella at verja upphavsrettindi til hugverk hjá føroyskum listafólkum tykjast ikki at vera nógv væl vard. Tey hava skeið fyri listafólk um skatt, men eingi skeið um marknaðarførslu. Meginfelagið hevur í lýtuni ikki nógva kunning, tí lítil kunning er um skapandi vinnurnar. Forlagsfólk og miðlafólk fóru úr LISA, og listahandverkarar eru í lýtuni ikki umboðaðir. Sniðgevar eru eitt nýtt ættarlið, sum eisini skal við. Sniðgevar eru við í LISA í Designarafelagnum.

Samstundis er eingin beinleiðis almenn viðurkenning av leiklutinum hjá undirvísing og læru í at menna, víðka og ríka skapandi vinnurnar. Umboð fyri listageiran og umboð fyri undirvísingargeiran hava eisini samskipt ov lítið, og tí er lítið skipað og bindandi samband millum økini. Nøkur, sum svaraðu í kanningini, vístu eisini á, at góðskutryggingin í listageiranum haltaði, tí listafólk kennan hvønn annan, og kritisk viðgerð og ummælir mangla, undantikið fyri tey, sum koma út á altjóða marknaðin: “Eg haldi, at vit hava ein trupulleika við dygd. Hetta er eitt lítið stað. Vit hava onga mentan ella siðvenju við kritiskum ummælum. Tað eru eingir væl upplýstir ummælarar.” Tað eru nakrar einstakar “góðar

²⁵ Frásøgnin byggir á samrøðu við fokusbólk hjá LISA

søgur”. Tað hevur til dømis eydnast einari bindifyritøku at venda afturgongd til framgongd við at leggja dent á skapandi, listaliga sniðgeving

Festivalar eru í dag virknir leikarar á føroyska listapallinum og draga útlenskar áhoyrarar til Føroya. Næsta frásøgn er frá felagnum Grót, sum skipar fyri G! Festivalinum. Um miðjan juli er Gøtu bygd miðdepil fyri tónleikatiltakið G!. Øll fjøran og bygdin eru partur av festivalinum. Frásøgnin lýsir, hvussu festivalurin upprunaliga menti seg, og hvussu førleikar og vitan eru ment samstundis. Festivalurin hevur havt eitt nokk so ótrygt fíggjarligt grundarlag og fær framvegis stuðul, men hann hevur eisini broytt nærumhvørvið og givið føroyskum listafólkum ein sýnisglugga og verið ein týðandi partur av yrkisleiðini hjá nógvum listafólkum. Tveir mans grundaðu festivalin í 1998. Hugskotið høvdu upphavsmenninir fingið, tá teir spældu á festivalum í Danmark. Tankin var at brúka møguligt yvirskot frá festivalinum til at skapa eitt lítið spælistað, har nýggir bólkar kundu venja og spæla. Sum stovnarnir søgdu:

Frásøgn 4.4.2 Føroyska atdráttarmegin er okkara størsti ágóði

Tað var spontant. Vi vildu hava ein pall, har bólkar sum okkara (alternativur tónleikur) kundu spæla. Tá vit fóru at spæla, spældu flestu bólkar “cover”løg. Vit vildu spæla okkara egnu lög. Á ein hátt vóru vit fyrsti yrkistónleikabólkar í Føroyum. Vit itu “Clickhaze”. Vit høvdu ongar fyrimyndir. Alt var nýtt. Vit høvdu eingi netverk. Ongar royndir. Vit høvdu ikki ráð at fara á leikferð, so vit hugsaðu, at “so mugu vit bara fáa hinar bólkarar til okkum!” So í 2002 skipaðu vit fyri fyrsta festivalinum.

Vit høvdu í veruleikanum onga tíð, og vit høvdu als ongar pengar. Vit prentaðu nakrar plakatar og fingi vinir at heingja tær upp í handlum og aðra staðni kring Føroyar. Nakrar vikur seinni høvdu vit fulla festivalskrá og settu pall upp á sandinum, og 800 fólk komu. Tað var ein sera góð byrjan. Vit høvdu einki. Vit lögdu forleingjarar út úr húsum í bygdini fyri i at fáa alt at rigga. Vit fingi eitt sindur burturúr, á leið 80.000 krónur. So vit hildu, at hetta riggaði, og soleiðis byrjaði G! Festivalurin.

Alment byrjaðu vit sum felag í 1998. Fyrsti festivalurin var í 2002. Vit vóru skrásettir hjá Taks sum vinnufyritøka í 2005. Vit koyrdu felagið Grót burturúr í 2005. Í 2010 gjørdist Felagið Grót virknari sum pallur til orkestur at venja og spæla. Alt avlop frá festivalinum fer til Felagið Grót. Vit hava stríðst við skattamyndugleikarnar. Til dømis er einki meirvirðisgjald á atgongumerkjasøluni. Vit hava í dag 1,25 fulltíðarstørv. Í alt gjalda vit á leið 600-700.000 í løn. Vit søktu og fingi 1,2 milliónir krónur frá Norðurlandaráðnum. Hesin íverksetarapeningur var avgerandi. Pengurin var goldin yvir trý ár við minni útgjaldi hvørt árið, til vit kláraðu okkum sjálvi.

Í fyrstuni høvdu vit mest føroyskar bólkar. Tað vóru bara tveir útlenskir bólkar, og teir vóru vinir okkara. Men í dag eru nógv ymisk sløg av tónleiki. Bólkar seta seg í samband við okkum og ynskja at spæla. Fólk í bygdini eru spent til festivalin. Eitt eldri par segði við okkum, “Vit fara ikki úr bygdini, tí tað hendir ongantið nakað her, og nú hendir endiliga OKKURT.” Bygdafólk bakaðu kakur og gjørdu te og kaffi, og leikandi gestir búðu í bygdini. Pápi mín er 82 ár, og kendi seg enn tættari knýttan at bygdini og var jalgur um festivalin. Vit upplivdu eisini, at fólk gjørdu urtagarðar, málaðu hús og ruddaðu bygdina til festivalin. Tey fóru at tosa um, at “hesin festivalurin hevði sett bygdina á heimskortið.”

Næsta árið hövdu vit eitt stórri lýsingaráttak. Vit gjördu eina heimasíðu, og vit hövdu útvarps- og sjónvarpslýsingar. Vit gjördu fleiri plakatif. Seinna árið vóru vit meira málrættaðir. Vit royndu at gera alt, men tað var ov nógv. Triðja árið royndu vit at minka arbeiðið. Vit hövdu færri pallar, og vit styttu festivalin úr trimmum døgum til tveir. 3.500 fólk komu, og tað riggaði væl.

Vit lærdu nógv. Vit vistu einki um nakað. Vit máttu læra alt. Vit gjördu ein film um okkara upplivingar í 2003. Vit hövdu ongar førleikar. Vit hövdu bara nýbrótara-andan. Alt var rikið við einum hálv tíðarsettum starvsfólki. Restin vóru sjálvboðin.

Størsti ágóðin, sum vit hövdu, var føroyska atdráttarmegin. Fólk vildu koma fyri einki, tí Føroyar vóru forvitnisligar. Tey hildu Føroyar vera serligar, nakað øðrvísi. So ordiliga góðir bólkar søgdu “ja” til at koma, tí teir vóru forvitnir og vildu síggja Føroyar, serliga bólkar úr Finnlandi. Vit kundu gjalda teimum minni, tí teir vóru forvitnir.

Næsta árið gav festivalurin vinning. Í 2005 vóru 9.000 fólk á festivali. Tað var útselt við 5.000 atgongumerkjum. Men trupulleikin var, at tað komu 4.000 inn ókeypis, tí vit mistu tamarhaldið á avbyggingunum. Fólk floymdu inn um avbyggingarnar. Áskoðaratalið er bara eitt git út frá tí, sum lögreglan segði. Vit hava ikki kannað nærri, hvørjar áskoðarar vit hövdu tá. Nú koma á leið 5.000-6.000 fólk. Tey flestu eru úr Føroyum, men vit byrja eisini at fáa útlenskar gestir. Men, sum sagt, vit hava ikki hagtøl um áskoðararnar. Ferðandi koma. Vit vita, at minst 100 vóru útlendingar, tí tey keyptu atgongumerki gjøgnum heimasíðuna. Ein kom úr Florida. Annars selja vit atgongumerkir í bensinstøðum og tónleikahandlum. Vit vita frá netinum, at høvuðsmálbólkur okkara er á leið 18 til 25 ára gamal. Tað eru meira enn 10.000, sum “dáma” okkum á Facebook.

Vit máttu læra alt frá grundini. Vit lærdu so hvørt. Í 2005 gjördu vit til dømis alt sjálvi, sjálvt matveitingina. Vit hövdu fólk, sum gjördu mat og serveraðu. Nú útlisitera vit so at siga alt. Vit brúka dygdarkokk, og vit hava stuðulsavtalu við laksavirki. Laksavirkið skipaði fyri smakkroyndum, og tað var sera væl dámt. Øll elskaðu matin. Vit fingur eisini eina góða avtalu um matveitingina. Teir rindaðu eina fasta upphædd, og so fingur teir inntøkur frá søluni.

Festivalurin broytir bygdina. Hon er vorðin meira skapandi. Skapandi fólk flyta higar og eisini fleiri vælútbúgvín fólk. Bygdin er vorðin meira frílynt og skapandi. Vit byggja á eitt umdømi. Og bygdin er farin at framleiða – og draga at sær – listafólk. Alt byggir á umdømi. Eg vil siga, at vit nú hava bygt eitt umhvørvi – 50% av føroysku yrkistónleikabólkunum koma úr hesum økinum og hava spælt á festivalinum. Tað hevur ment eina heila skapandi vinnu. Tað eru nýggir ungir tónleikarar, sum hava fingið íblástur frá festivalinum. Og eisini aðrar skapandi vinnur spretta úr umhvørvinum ... myndafólk, filmsframleiðarar, mótasniðgevar. Føroyska troyggjan er til dømis tætt knýtt at festivalinum

Í 2004/05 skipaðu vit fyri barnaskrá leygardagin á festivalinum. Har vóru framførslur, spøl, verkstøð við øllum listagreinum. Vit hövdu “Afrikanskar rútmur” sum evni. Vit seldu dagsatgongumerki til børn og familjur. Nógv komu. Vit hövdu á leið 500 børn. Børnini elskaðu tað. Tey komu fyri at hava tað stuttligt. Nógv starvsfólk tóku eisini børn síni við.

Norðurlenskir festivalar eru sum heild dýrari enn aðrir evropeiskir festivalar. Tú mást samanbera prísin á festivalum við prísin á buksum og skóm. Tað er á leið tann prísin tey gjalda fyri eitt atgongumerki. Nógvar familjur geva atgongumerki sum jólagávur, tað kostar á leið 600 kr. um dagin, men 1175 kr. við fríari tjaldding. Í ár hava vit eitt lítið yvirskot, sum fer til Felagið Grót. Tað eina árið máttu vit hava kassakredit, so vit vita ongantið. Tá gjørdu vit ov nógv av. Vit brúktu ov nógv.

Fyri tíggju árum síðani hildu vit, at alt var møguligt. Nú eru trýggir ella fyra aðrir festivalar byrjaðir í Føroyum. Men vit hava staðið okkum. Sum heild kanst tú siga, at tað eru jalig tekin um lív á føroyska listapallinum. Listin er vorðin meira vanlig. Hon hevur skapt sær eitt rúm. Vit eru vorðin partur av høvuðsrákinum. Vit arbeiða saman við størri fyrirkum sum bankum, reiðaríum og matvøruyfyrirkum. Vit vilja hava felagið at vera á enn tryggari grund. Vit vilja gera fíggjarliga umhvørvið hjá listini tryggari. Ítøkiliga kundu vit hugsað okkum, at pengarnir hjá felagnum fóru til menningarverkætlanir. Vit kundu hugsað okkum at endurnýggja bygningin (Tøting) hjá Grót til ein veruligan tónleikapall og eitt venjingarstað. Men sum tú merkir, so er tað kalt her, og vit hava ikki ráð til hita.

Tað sjóðar av lívi í føroyskum tónleiki. Føroyskir tónleikarar slóða nýggjar leiðir og fáa nýggjar sáttmálar. Vit síggja nýggjar altjóða viðurkendar spírar í filmi og sniðgeving. Okkurt hendir. Tú merkir tað. Vit hava nú eitt ættarlið av ungum føroyingum, sum eru uppvaksnir við G! Festivalinum. Fólk við skapandi framtakssemi. Tað eru altíð fólk, sum koma á festivalin at leita eftir evnagóðum fólki. Í fjør vóru trýggir nýggir sölusáttmálar gjørdir við tónleikarar úr nærumhvørvinum. Fólk vilja vera við. Filmsframleiðarar koma og mótasniðgevar. Festivalblusan við G! merkinum er høgt í metum. Merkið kom frá grafitti. Ein skapandi hópur er við at menna seg. Tað eru nógv, sum koma aftur á hvørjum ári. Í fjør høvdu 89,4% áður verið á festivalinum. Í 2007 metti blaðið I.Q. Magazine G! Festivalin at vera næstbesta festival í Evropa.

Børn úr Gøtu, sum vóru spurd í kanningini, vóru eitt sindur hugtikin av festivalinum, tey høvdu ikki verið á sjálvum festivaløkinum, men hildu at: "Har eru nógv full fólk og rokkur og poppur. Fólk koma alla staðni frá."

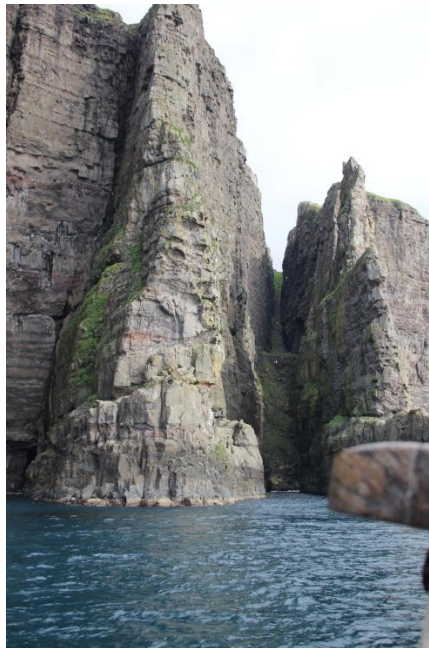

Kelda:

<http://www.facebook.com/photo.php?fbid=10150992671260369&set=o.119006594776925&type=3&theater>

November 2012

G! festivalurin er ein av fleiri festivalum, sum eru í Føroyum um summarið. Felagið Føroysk Tónaskøld skipar fyri einum árligum tónleikafestivali við konsertum kring allar Føroyar. Festivalurin leggur dent á nýskrivaðan tónleik og fevnir um klassiskan tónleik, improvisation, jazz, fólka- og rokktónleik. Serliga forkunnug er ein konsert í einum helli, sum áhoyrarar sigla inn í, og tey sita umborð á bátinum og lurta eftir konsertini.

Umframt føroysku tónleikaskøldini spæla og syngja útlenskir gestir á festivalinum. Í 2012 komu tónleikarar úr 10 londum. Atgongumerkið til allar konsertirnar kostar 450 krónur, og av teimum á leið 100 tiltøkunum, sum eru í festívaltíðarskeiðnum, eru 40% antin ókeypis ella sera bílig. Festivalurin er frá juni til síðst í august og fevnir eisini um konsertir á útoyggj. Konsertirnar vera hildnar í kirkjum, skúlum, hallum, søvnum og onkuntíð enntá í bátum. Norðurlandahúsið, felagið hjá donskum tónaskøldum og Mentamálaráðið fíggja festivalin. Summarfestivalurin í Klaksvík er eisini ein stórur og væl skipaður festivalur.

Hóast góðu søgurnar, hava hvørki vinnugeiri, skúlageiri ella mentanargeiri sett orð á eitt týðuligt samband millum dygdargóða undirvísing í list og vinnuliga og búskaparliga menning. Samlaða vitanarstöðið og dugnakapsstöðið kann hækast við millum øðrum gransking og útgávum.

Føroyar hava verið sæddar sum eitt spennandi, fjarskotið stað hjá listafólki at arbeiða.

Føroyar verða sæddar sum “eksotiskar”, og tað er gott fyri bæði tónleikin og mótan. Tað er ein flóðalda av áhuga, men vit mugu arbeiða saman. (Listafólk)

List og mentan verða hálýst í ferðafaldarum og lýsingum, og hóast eingi hagtøl eru, sum kunnu prógva, hvussu stóran týðning listin hevur í skjóttvaksandi ferðavinnuni, sær tað út til, at list er við til at marknaðarføra Føroyar. Sum ein í kanningini svaraði: “*Mentan verður nógv brúkt í ferðavinnuni, men vit hava ikki nágreinilig tøl fyri, hvussu nógv list ávirkar ferðavinnuna.*”

Hóast politikarar ikki hava fingið eyga á skapandi vinnurnar, so tykist tað, sum at ferðavinnan hevur 23 av 62 síðum í summarútgávuni í 2012 av blaðnum hjá Atlantic Airways snúðu seg til dømis beinleiðis um listafólk, mentan og skapandi vinnur. Verða myndir og ferðavinna tikin við, vóru tað 36 síður (58%). Lýsingarfyrirtekur og forlagsvirksemi vóru roknað við, tí tey eru sjálvandi partur av skapandi vinnunum! Hvør síða í ferðafaldaranum "The Faroe Islands: Take a Deep Breath," sum kom út í 2011, var prýdd við føroyskum listafólki, sum skaptu list við íblástri úr føroysku náttúruni. Har vóru sangarar, tónasmiðir, myndlistafólk, rokkbólkar, mótasniðgevar, festivalar, poppsangarar og føroyski dansurin. Ferðaráðið er eisini farið undir at bjóða “føroyskar mentanarferðir.” Umframt vanligu mentanarstøðini sum kirkjur, søvn og søgulig støð, vitja ferðafólkini, sum steðga eina viku í Føroyum, eisini føroysk listaverkstøð. Ferðin kostar á leið 200 evrur um dagin.

Ógvuliga fá listafólk, sum vit tosaðu við, hildu nakað samband vera millum sterku og alsamt vaksandi skapandi vinnurnar og ta undirvísing, sum er í list í skúlanum. Einasta undantakið vóru arkitektarnir, sum skipa fyri árligum arkitektadegi í skúlanum.

Tað er ein árligur arkitektadagur, og vit fara út í skúlarnar og royna at kveikja hugin fyri byggilist. Børnini hava dámt hetta væl. (Arkitektur)

Yrkislistafólkini, sum vit høvdu samrøður við, síggja list sína í altjóða høpi. Tey eru stolt av føroysku mentanini, men vilja bróta mørk. “Fólk hava eina mynd av, hvussu føroysk list eigur at vera.” Lítlí føroyski listapallurin gevur listafólkum tvinnar kostir í at velja, annar er at hava ymisk - bæði lønt og ólønt – størv, hin er at savna seg um altjóða marknaðin.

Tað er trupult at vera yrkislistafólk í Føroyum. Vit mugu hava sambond uttanlands, og vit mugu arbeiða við undirvísing. (Listafólk)

Eg haldi ikki, at yrkislist verður tikin í álvara. (Listafólk)

Ógvuliga fáir tónleikarar kunnu liva bara av tónleikinum. (Listafólk)

Næstan allir tónleikarar eru tónleikarar og lærarar og ymiskt annað. Soleiðis er at liva í einum lítlum oyggjasamfelagi. Men mær dámar tað. Eg sleppi at gera eitt sindur av hvørjum. (Listafólk)

Føroysk listafólk eru við í fleiri norðurlenskum listasamstørvum. Starvslønir eru til tónleikarar og sniðgevar. Vinnumálaráðið veitir stuðul til studio og netverkssamstarv. Skurðmyndir og almenn listaprýðing verða bíløgð frá føroyskum listafólkum og sýnd fram í skúlum og býarrúmum. Tónleikarar og myndlistafólk hava móguleika at søkja um studning, men aðrir listabólkar hildu seg ikki fáa nøktandi stuðul.

Tað eru fáir stuðulsmóguleikar, sum føroyskir rithøvundar kunnu søkja. Rithøvundar eiga at fáa størri part av mentanargrunninum.

Hóast rithøvundar ikki fáa nógvan stuðul, er føroysk bókaútgáva ein av heimsins størstu bókaútgávum borið saman við fólkatalið. Á leið 240 útgávur koma út um árið, og minst 4.500 bøkur eru prentaðar á føroyskum máli. Føroyskur skaldskapur er eisini í ferð við at fáa ein størri lesaraskara við rithøvundum sum Guðrið Helmsdal, Róa Patursson, Jóanes Nielsen, Carl Jóhan Jensen, Tóroddi Poulsen, Jógvani Isaksen, Rakel Helmsdal og Bárði Oskarssyni.

Kelda: www.Topoftheworld.nu November 2012

Onkur listafólk, sum vit tosaðu við, vístu á, at listafólk **skuldu ikki fáa** ov nógvan stuðul, tí tað var bara ein avmarkað nøgd av arbeiði til listafólk, og um tey finga meira stuðul, fóru tað at vera ov nógv listafólk.

Vit skulu ansa eftir ikki at útbúgva ov nógv listafólk og tónleikarar, tí so útbúgva vit fólk til arbeiðsloysi! (Listafólk)

Tað var eisini staðfest, at lógir og kunngerðir um skatt, eftirløn, útflutning og upphavsrett hava ikki fylgt við menningini í skapandi vinnunum, og føroysk listafólk hava ikki fulla trygd í Evropa. Ein orsök kann vera serliga støðan hjá Føroyum sum partur í ríkisfelagsskapi við Danmark, men tó ikki við í ES, hóast Danmark er tað. Hetta merkir millum annað, at serlig, upprunaføroysk framleiðsla ikki er vard undir ES skipanini fyri vandan uppruna, "The Protected Designation of Origin Scheme," hóast hetta hevði borið til, um landstýrið veruliga arbeiðir fyri tí, ikki minst tí áseting nummar 510-4 2006 fevnir um ES lond og – við tvíparta avtalu – lond uttanfyri ES. Ásetingin tryggjar at "bara vørur, sum av røttum koma úr økinum, kunnu verða eyðmerktar við økisnavninum."

Tað er trupult fyri føroysk listafólk. Tey hava eingi rættindi. Tey eru ikki viðurkend og fáa ikki pensión ella arbeiðsloysisstuðul. Tey arbeiða fyri seg sjálvan og mugu sjálvi geva skattin upp. Tey gjalda inn í skipanina, men fáa einki aftur. (Listafólk)

List og mentan tykjast at fáa dyggan stuðul frá áskoðarum. Nógv fólk ganga til framsýningar, framførslur og mentanartiltøk.

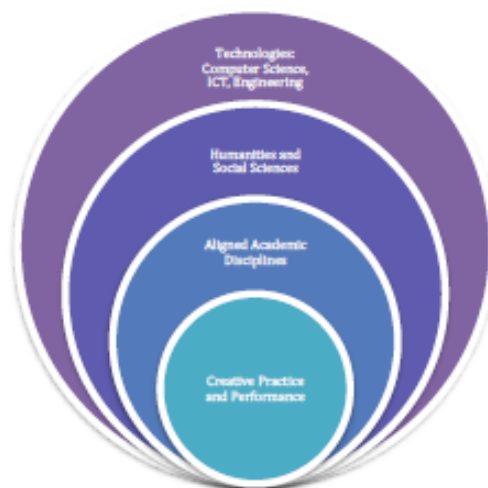
Leiklist verður ikki lærd í Føroyum. Áhugaleikur veksur. Tað eru áhugaleikfeløg í næstan hvørjari bygd. Fyrr var størri virkseimi, men tá ið sjónvarpið fór at senda í Føroyum í 1977, minkaði áhugin fyri áhugaleiki. Sum yrkisleikari í Føroyum má eg gera eitt sindur av hvørjum. Eg havi gjørt barnasjónvarp. Eg havi vitjað skúlar. Eg haldi sjónvarpið er vánaligt, men øll hyggja at tí, tí tað er føroyskt. Tað er torført at vera yrkislistafólk, men aðra máta eru vit partur av samfelagnum og fáa nógv sambond. (Sjónleikari)

Sum heild manglar haldgóð dátuinnsavnan um skapandi mentanargeiran í Føroyum. Menningarmøguleikarnir á hesum økjum eiga at verða kannaðir, og mannagongdir skipaðar, sum kunnu styrkja hetta økið av búskapinum. 'The Economy of Culture in Europe' skipanin²⁶ kundi verið eitt gott útgangsstøði at byggja dátuinnsavnan og politikk á. Skipanin skilir millum trý ymisk listaøki lýst úr vinnuligum sjónarhorni (myndlist, leiklist og mentanararv). Fyrsti ringur fevnir um mentanarvinnur sum film, sjónvarp og útvarp. Annar ringur fevnir

²⁶ The Economy of Culture in Europe. (2006) KEA European Affairs for the European Commission. <http://www.keanet.eu/en/ecoculturepage.html> byggir á verk eftir Throsby D., (2012) *Valuation and the Cultural Sector*. Høvuðsframløga á Conference on Culture and Innovation: New Ways of Capturing Value. Temple Bar Cultural Trust. <http://www.slideshare.net/TBCT/culture-the-economy-david-throsby-valuation-and-the-culturalsector>

um skapandi vinnur sum sniðgeving, byggilist og lýsingar. Og til síðst er triði ringur, sum fevnir um framleiðslu, tøkni og fjarskifti. (sí Mynd 4.4.1)

Mynd 4.4.1 Mentanarbúskapur í Evropa

Creative Practice and Performance	Aligned Academic Disciplines
Animation (production)	Architectural Technology
Architecture	Arts Management
Craft Design (Ceramics, Glass, Metals)	Audiovisual Media
Creative Writing	Creative and Cultural Industries
Design (Digital Games)	Creative Digital Media
Design (Fashion, Textiles)	Design Studies
Design (Modelmaking and Digital Effects)	Drama Studies
Design (Stage and Screen)	Entertainment Technologies
Design (Visual Communication)	Events Management
Drama (performance)	Film and TV Studies
Film and TV (production)	Multimedia
Fine Art (Media, Painting, Print, Sculpture)	Music (studies)
Industrial Design	Music Technology
Interactive Digital Media	Performing Arts Studies
Interior and Furniture Design	Professional Design Practice
Landscape Architecture	Visual and Critical Studies
Media Arts (production)	
Music (composition and performance)	
Photography	
Screenwriting	

Kapittul 5: Forðingar

5.1 Innleiðing

Nøkur viðurskifti avmarka læring í list. Avmarkingarnar eru ymiskar í ymiskum umstøðum, men tey avgerandi økini eru í stuttum hesi:

5.2 Tíð og tilfeingi

- **Føroysk børn hava minni tíð avsetta til list enn altjóða miðaltalið – bæði samanlag og roknað sum part av skúlatíðini**
- **Tíðin til list er ikki javnt býtt øll skúlaári**
- **Undirvísing í list skuldi verið kravdur og virðismettur táttur í hvørjum skúlaári**
- **Undirvísing í list øll miðnámsárin hefur avgerandi týðning, tí kritiski og útinandi málførleikin í list verður mentur hesa tíðina, og tey ungu fata, hvussu stóra ávirkan list hefur**

Hóast vegleiðandi tíðir eru orðaðar fyri undirvísing í list í skúlanum, er ymiskt, hvussu nógva tíð skúlarnir í veruleikanum seta av. Ymiskleikin stavar móguliga frá, at skúlar tulka og skipa list ymiskt í skúlunum. Ein skúli metir kanska, at krøvini eru fylgd, tá ið eitt sindur av list og mentan er við í máltímum ella kristnitímum, samstundis sum grannaskúlin hefur nágreiniliga dygdarundirvísing í list. Tíðin verður hildin at vera størsta forðingin fyri góðari undirvísing í list, sigur hesin lærarin: “Eg haldi, at vit hava alt tað, sum okkum tørvar ... vit mangla bara tíð.” Í alt siga 47% av barnagørðunum, 45% av fólkaskúlunum og 25% av miðnámskúlunum, at tey hava meira enn trýggjar tímar um vikuna í list, hóast hetta ikki samsvarar við okkara eygleiðingar í kanningin.

Barnagarðar

Barnagarðar virða list, men hvør einstakur barnagarður ger sjálvur av, júst hvussu nógva tíð verður sett av til list. Flestu barnagarðar, sum vit vitjaðu, høvdu sama tíðarbýti. Nógvir barnagarðar høvdu eitt evni hvørja viku, sum til dømis kavi, vár, djór og so framvegis. Dagarnir eru fyri tað mesta skipaðir við “fríum” virksemin. Summastaðni vóru hesar fríløtur skipaðar við læruøkjum ella borðum í stovuni (sum handarbeiðsborð, skriviborð, byggiborð, sjónleikaborð) og meira skipaðari list, handaverki, felagssangi og rørslu. Í bestu stovnunum var umhvørvið livandi og eggjandi, og børnini vóru virkin í læringini.

Men nógvir stovnar, sum vit vitjaðu, tulkaðu “frítt virksemin” sum spæl við ongari leiðbeining. Børnini høvdu ógvuliga lítið stimbrandi tilfar, og “listin,” sum var í “tak-heim-við-skuffuni” ella var sýnd fram, vóru tekningar, sum børnini skuldu lita, heldur enn skapandi tekning. Allir stovnarnir høvdu góða útgerð, men hon bar alt ov ofta brá av plastikkleikum og liðugt-gjörðum Disney líknandi lutum, og umhvørvið var óvirkið og eggjaði ikki til skapandi spæl.

Børn kunnu vera langar dagar í barnagarði. Onkrir barnagarðar høvdu opið frá kl. 7.30 til kl. 17.00. Á nógvum stovnum var listin bara nevnd so hissini. Nøkur høvdu til dømis felagssang, men ógvuliga fá høvdu ljóðføri ella spøl, sum birtu upp undir, at børnini kannaðu tónleik. Sjónleikur var sjáldsamur, og móguleikar at spæla eftir hugflogi vóru

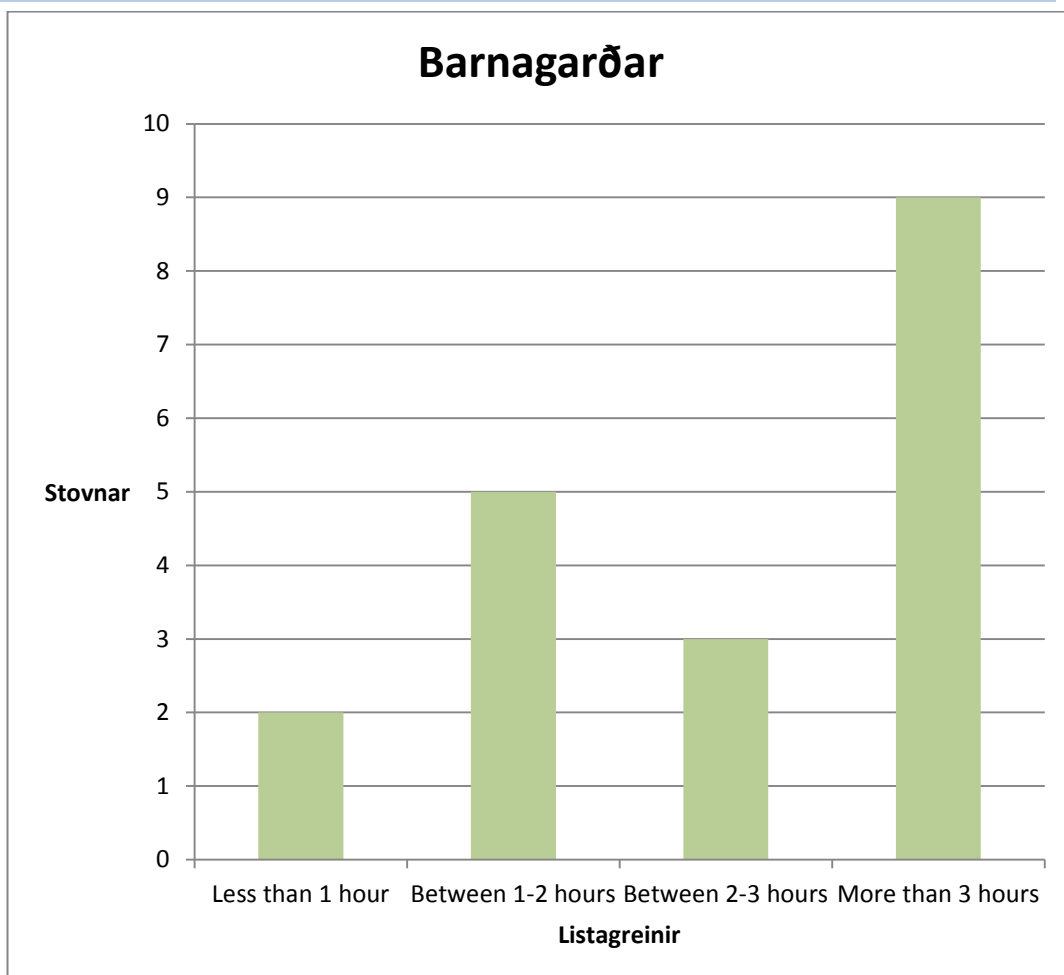
avmarkaðir. Barnagarðarnir hövdu litblýantar, máling og pappír, men fáir barnagarðar hövdu leir ella aðrar 3D möguleikar fyrir börnini. Dansur var antin ekki til ella bara heilt stutt tikin fram til jólahald. Listafólk voru ekki nógv í barnagørðunum, men barnagarðsbörn fóru onkuntíð at hyggja at framsýningum í skólum í nærumhvörvinum.

Besta lærutilgongd og menning hjá smáum börnum eigur at fevna um;

- Skapandi og hugmyndaríka hólisinnrætting
- Sjálvkravt skapandi spæl
- At börnini fáa ognarkenslu fyrri virkseminum (og ábyrgdarkenslu fyrri tilfarinum)
- Ymiskt og eggjandi tilfar

Í nøkrum av teimum vánaligu barnagørðunum, sum vit eygleiddu, gjørdu börnini samlík listaverk eftir strangum mynstrum. Tey vaksnu valdu tilfar og stýrdu strangt, hvørjar uppgávur börnini hövdu. Uppgávnar voru tær somu, sum tær hövdu verið í fleiri ár, og tilfarið var “reint”, so tað ekki gjørdist ov óruddiligt í stovuni. Tey vaksnu eggjaðu ekki nógv upp undir skapandi spæl og tóktust rættiliga óvirkin.

Mynd 5.2.1 Fráboðað tíð til list um vikuna í barnagarðinum

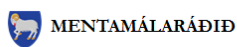

Fólkaskúlin

12 høvuðslærugreinir eru í fólkaskúlanum (1.-9. flokk). Undirvísingartímatil er ásett til hvørt øki, men skúlarnir skipa økini sjálvir og stýra tímanýtsluni. Onkrir skúlar hava vanligar

tímar í handaverki og list, aðrir hava savnað tímarnar til samlaðar blokkar. 30 tímar eru ásettir til tónleik um árið í 1. til 6. flokki, 60 tímar í 7. flokki, og 60 tímar í 8.-10. flokki.

Mynd 5.2.2 Undirvísingartímatal í fólkskúlanum²⁷

Subjects and weekly lessons in primary and lower secondary

• Faroese (1-9) 64	• Geografy (7-9) 5
• Religion (1-9) 16	• Biology (7-9) 6
• Mathematics (1-9) 50	• Sports (1-9) 17
• Danish (3-9) 27	• Creative subjects 4 (5 or more schoolyears in 1-7)
• English (4-9) 21	• Projectassignm. (9-10)
• History (4-9) 10	• Own assignm. (9-10)
• Nat./tecn. (4-6) 9	• Compulsory subjects
• Fysics (7-9) 6	

Ítróttur er kravd lærugrein í øllum flokksstíggum, og borið saman við list, verður nógvur dentur lagdur á ítrótt. Smidliga tímaskipanin í fólkskúlanum ger tað møguligt at skipa list sjálvstøðugt ella samskipað við aðra lærugrein. Í flestu førum er tað ein av lærarunum í flokkinum sum hevur flokkin í handaverki og list til 4. flokk, men í nøkrum skúlum skiftast lærarar um lærugreinina (soleiðis at ein lærari til dømis hevur tímarnar í tónleiki, tí viðkomandi dugir væl tónleik), ella lærugreinin verður skipað sum samstarv við umboðum uttanifrú ella í sáttmála við faklærara í list (sum til dømis tá ið musikk lærarar koma í skúlan).

Harumframt birtir námsætlanin eisini greitt upp undir, at list er partur av aðrari læring. Ítróttur skal til dømis fevna um “rútmiska og livandi” rørslu. Hóast roknast kann við, at list eisini verður drigin inn í málsligar lærugreindir, (og kanningar benda eisini á, at so er í til dømis sjónleiki og skaldskapi), so verður hetta ikki tilskilað nakrastaðni. Føroysk børn brúka lutfalsliga líttla tíð í skúla. Eftir hvøkkun frá PISA-kanningini, eru fleiri tímar settir av til hvøðslærugreindirnar (støddfrøði og føroyskt).

Í fleiri skúlum, sum vit vitjaðu, byrjaði dagurin við morgunsangi. Hetta vóru ofta kristiligir sangir úr sálmabókini, og løtan endaði við bøn. Børnini fáa onkuntíð tekst og nótur, men vanligi læra børnini skjótt sangirnar uttanat. “Vit brúka bláu bók hvønn morgun. Nummar 28 er væl umtóktur. ”

Tað er vanligt, at tímarnir til list verða býttir millum ymsar listagreindir, sum hetta dømi vísir:

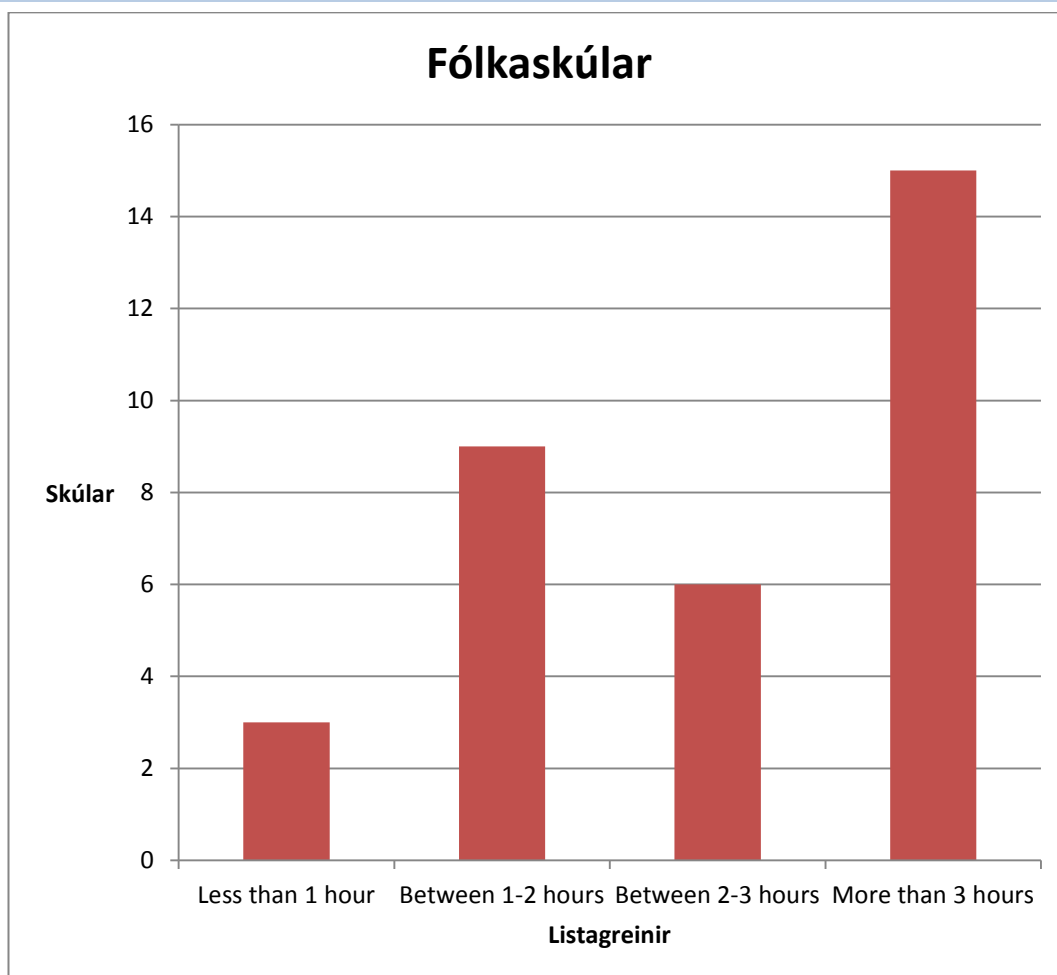
“Vit hava fyra bólkar við 12 næmingum í hvørjum. Tey hava tvær ella tríggjar vikur í tónleiki, handarbeiði, smíð og køki, og síðani gongur tað runt. Høvdur tey steðgað longur, høvdur næmingarnir kanska verið troyttir av tí, sum tey gera. Tá ið tey hava roynt alt, byrja tey umaftur. Eg veit ikki, um børnini í mínum tónleikaholdi venja tónleik eftir skúlatíð. Vit hava ikki nakað orkestur ella kór. Eg royni bara at føra børnini inn í okkurt. Tá ið tey koma aftur til mín, hava tey gloymt tað aftur.”

²⁷ Kelda: Mentamálaráðið, 2011

“Børnini hava nakrar fáar vikur í hvørjum bólki. Eg kann ikki læra tey at lesa tónleik í givna tíðarskeiðnum, so tey spæla bara. Tey eru sera áhugað í ljóðførum og vilja fegin spæla. Men av tí at tey ikki duga nótar, sita tey saman og royna at spæla okkurt. Eg havi einki samband við musikkskúlan. Eg eri ikki yrkislærd í tónleiki. Mær dámar bara tónleik. Í okkara skúla hava tey tónleik til í 7. flokki. Tað er avgerðin hjá skúlastjóranum. Tey kunnu velja tónleik aftur í 9. flokki, men har er eitt slit, og so kenna næmingar seg ikki tryggar, og bara fá velja tónleik. Í skúlanum, sum eg arbeiddi í fyrr, var lærarin yrkisrokttónleikari, og har valdu fleiri børn tónleik. Børnini hava triggjar tímar um vikuna, men bara í nakrar fáar vikur.”

“Eg kenni meg illa. Eg royni at fáa børnini at spæla eitt ljóðføri. Fyrstu ferð dámar teimum tað. So skifta flokkarnir. Tað kann ganga eitt ár, áðrenn tónleikabólkurin kemur aftur, og tá hava tey gloymt alt, og so mugu vit byrja umaftur. Næmingarnir keða seg og tíma tað ikki. Vit kunnu rætt og slætt ikki fáa nakað burturúr í sjei vikur.”

Mynd 5.2.3 Fráboðað tíð til list í fólkskúlanum

Miðnám

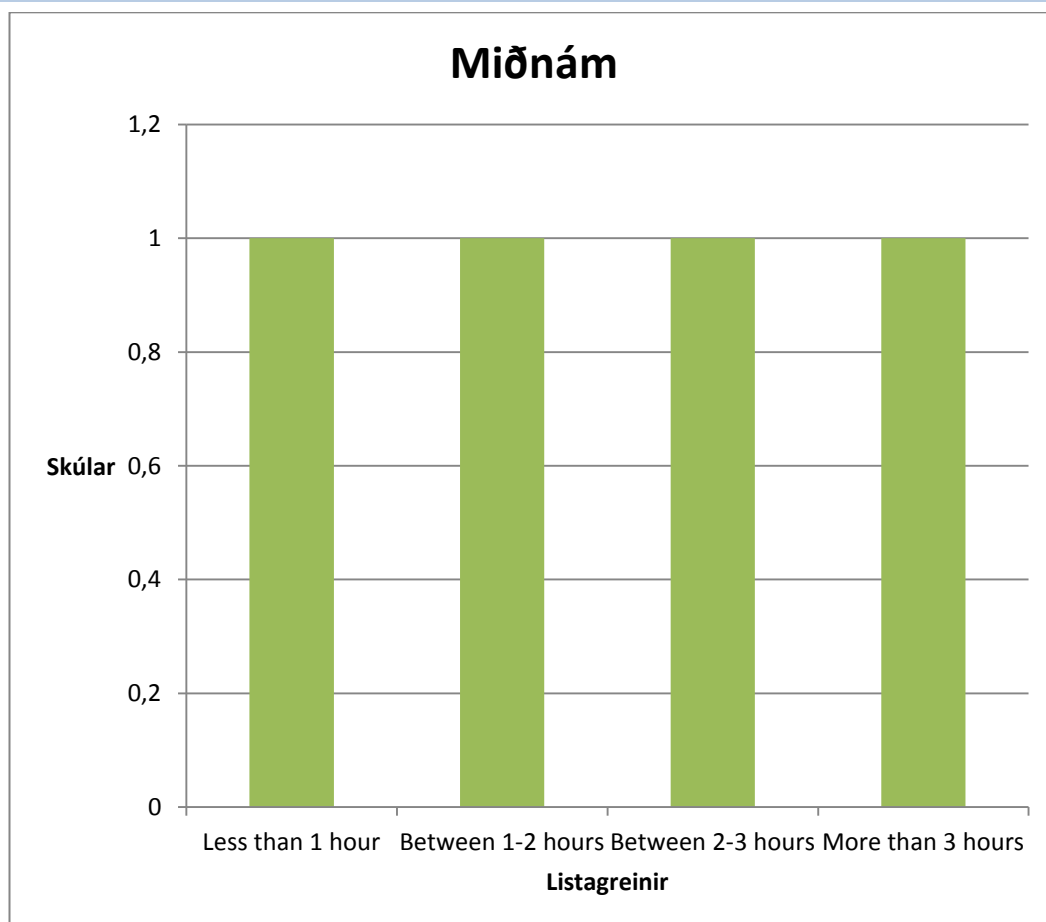
Í miðnámi fáa allir næmingar 75 tímar undirvísing í listalærugrein, antin myndlist, tónleiki, leiklist ella miðlakunnleika. Hetta er á C-stigi. Annað árið kunnu tey velja 125 tímar við tónleiki, leiklist, miðlakunnleika ella myndlist á B stigi, og triðja árið kunnu tey taka A-stig í tónleiki við 125 tímum afturat. Fyri at seta hetta í eina størri heild kunnu vit nevna, at

trý ára miðnám hefur til samans 2450 til 2600 tímar í öllum lærugreinum, tað vil siga, at kravda tímatalið í listalærugreinini er minni enn 3% av samlaðu lestrartíðini. Sjálvst teir næmingar, sum eisini velja B- og A-stig í listalærugreinini, hava ikki meira enn 13% av samlaðu tíðini í list. Mentamálaráðið hevði ikki talið av næmingum, sum velja tónleik og myndlist, tá ið kanningin varð gjørd. Í miðnámi hava allir næmingar triggjar undirvísingartímar í listalærugreinini (tónleik, myndlist, leiklist og miðlakunnleika). Harumframt kunnu næmingarnir velja A-stig í tónleiki og B-stig í øllum lærugreinum. Í Studentaskúlanum í Hoydølum ber til at taka miðlakunnleika og leiklist, men í løtuni eru eingi skeið á A- og B-stigi, tí ov fá hava valt hesar lærugreinir.

Nýggjar námsætlanir fyri miðnám verða settar í gildi í 2013. Í smærri skúlunum er truplari at bjóða víðfevnda listaundirvísing, tí ov fáir næmingar eru, og skikkaðir lærarar mangla.²⁸ Dømi: "Vit høvdu leiklist fyri fleiri árum síðani, men tað er trupult at fáa skikkaðan lærara. Vit hava tónleik til allar næmingar."

Næmingar í miðnámi kunnu skipa fleiri listabólkar, orkestur og sjónleikabólkar, men hetta verður mett sum frítíðarítriv og telur ikki við í sjálvari undirvísingini. Slíkir bólkar eru ofta ætlaðir til okkurt ávíst høvi, sum til dømis eina konsert, tá ið skúlaárið er av. Stórir dentur verður tí lagdur á at venja hart og at læra seg tað, sum skal verða spælt, og listalig hugsan, kritikkur og høgur akademiskur dugnaskapur hava minni týdning.

Mynd 5.2.4 Fráboðað tíð til listalærugreinir í miðnámi

²⁸ Ein kritiskur lesari viðmerkti, at eisini hetta var úrslit av, at ov lítil tíð var sett av til list, og ov lítið fyrilit var tikið fyri, hvussu tað var at undirvísa fleiri aldursbólkom saman.

Flokshølini hava góða útgerð, og flestu flokshøli, sum vit vitjaðu, høvdu samvirknar talvur, teldur, og tey vóru stór og rúmlig. Vanliga vóru flokkarnir lítir (á leið 24 næmingar), og í listalærugreinunum vórðu flokkarnir onkuntíð býttir í tvey (bara á leið 12 næmingum í hvørjum).

Tey flestu, sum vit tosaðu við, hildu, at tað var nóg nógvur peningur (fíggjarligt tilfeingi) at fara undir skipaða, munagóða undirvísing í list, men nøkur søgdu, at skerjingar seinastu árin høvdu lagt trýst á skúlarnar, og at hetta avmarkaði móguleikarnar fyri læring í list, serliga fyri ferðing í tí sambandi. Til dømis:

Játtanin er minkað í mun til hvønn næming. Fyrr kundu vit fara túrar, og vit kundu fáa fólk uttaneftir inn í skúlan, men nú eru ikki pengar til slíkt. Nú biði eg næmingaráðið taka støðu. Tey gera av, og so royndu vit at fremja tað.

Vit hava ikki nóg stóra játtan til alt tað, sum vit hava brúk fyri at gera. Vit fáa 400.000 kr., men tá ið vit hava goldið fyri hita og reingerð, eru 210.000 eftir. Játtanin er minkað. Eg hevði hildið, at hon er lækkað einar 100.000 kr.

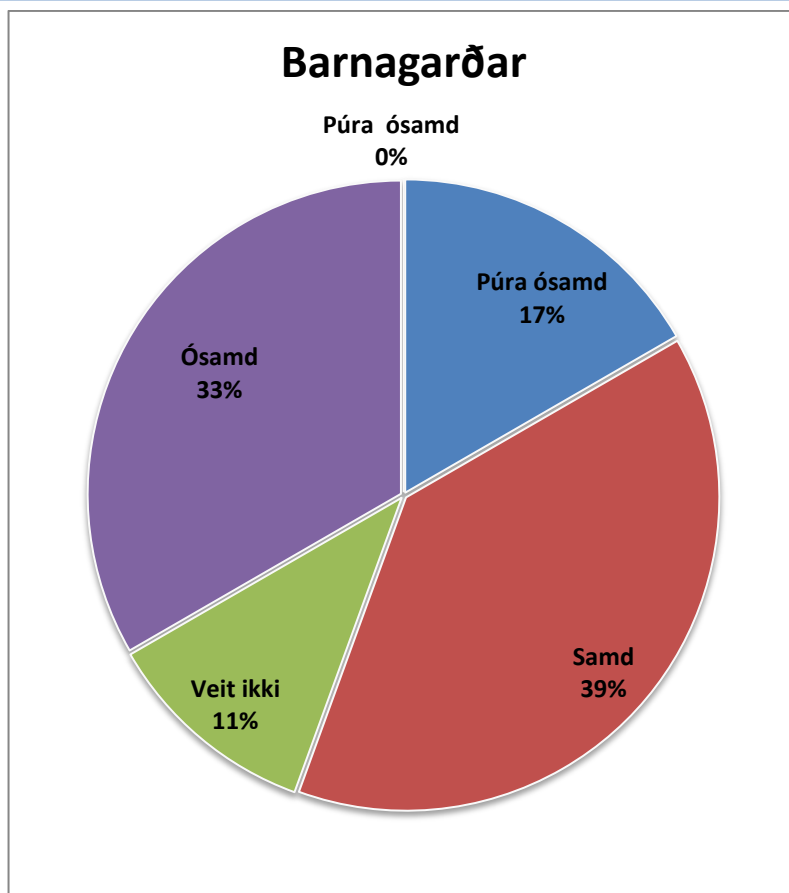
Men hóast truplu umstøðurnar dugdu skúlar, sum lógdu dent á at hava læring í list, at finna øðrvísi mátar at brúka pengarnar og vóru førir fyri at bjóða tímar innan fyri ásettu fíggjarkarmarnar.

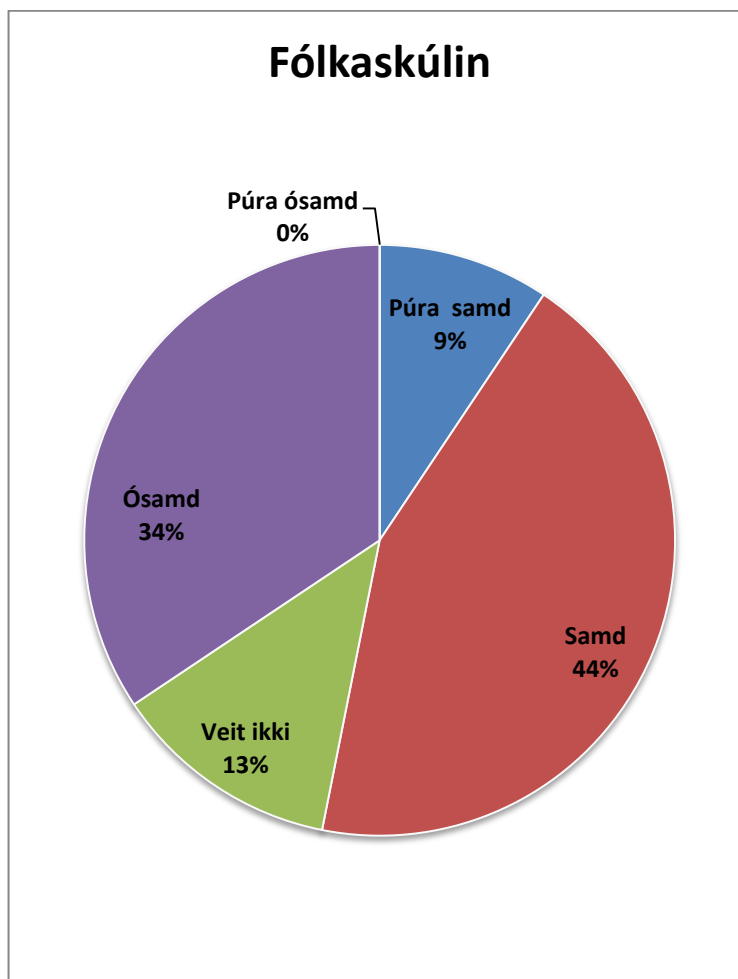
Vit gera nógv við tilfari, sum vit fáa ókeypis. Búnar fáa vit frá fólki. Vit smíða nógv úr timbri, sum vit fáa ókeypis.

Eg havi í veruleikanum ongar trupulleikar. Tørvur okkum okkurt, so fáir eg játtan til tað.

Kanningarúrslitini varpaðu ljós á, at tað var stórur munur á, hvussu nógva útgerð skúlarnir høvdu, har nakrir skúlar vóru nógdir, og aðrir manglaðu útgerð, sum vit síggja í Mynd 5.2.5 fyri barnagarðar og Mynd 5.2.6 fyri fólkaskúlan.

Mynd 5.2.5 Stovnurin hefur nóg góða útgæðu til dygdargóða læring í list (Barnagarðar)

Kommunur og Mentamálaráð gjalda hvör sína helvt av læraralønini í musikkskúlanum. Bókasøvnini eru 40% fíggjað frá landinum og 60% frá kommununi. Søvnini verða fíggjað 60% frá landinum og 40% frá kommununi. Kommunurnar fíggja eisini mentanarligar bygningar, sum eru egnaðir til fleiri endamál, og tær halda, at útgerðin og hølini í skúlunum kundu verið brúkt munadyggari, høvdu tey eisini verið tøk hjá almenninginum.

Vit seta sum kommuna pengar av til at byggja eitt mentanarhús. Vit fáa kanska eisini privatar íleggjarar. Vit halda, at um vit sum kommuna bjóða mentan og gera tað meira spennandi at búgva her, høvdu fleiri flutt higar.

Vit mugu brúka skúlarnar meira til list eftir skúlatíð. Vit byggja bygningar, men so brúka vit teir ikki nóg nógv.

Hóast lærarar hildu, at skúlarnir høvdu nógvar pengar og nóg góða útgerð, so eftirlýstu teir tilfar, sum kundi geva teimum hugskot og vegleiðing til veruliga læring í list. Teir eftirlýstu eisini undirvísingartilfar sum grundbøkur og handbøkur til undirvísing í list fyri børnum. Lærararnir fingu íblástur frá hvørjum øðrum til skapandi læring.

Tað er ikki nógv undirvísingartilfar til list. Eg fari á bókasavnið og læni okkurt, ella spyrji eg hinar lærararnar. Onkuntíð geva vit hvørjum øðrum hugskot.

Eg havi ongastaðni at fara eftir hugskotum. Eg kundi hugsað mær at fingið eitt skeið við hugskotum. Onkuntíð fáí eg hugskot frá næmingum. Eg kundi veruliga hugsað mær íblástur.

Undirvísingartilfar til list er fyri tað mesta á donskum ella enskum.

5.3 Skúlaleiðslur/skúlastjórar

➤ **Undirvísing í list í skúlanum hevur brúk fyri stuðuli frá miðvísium, eldhugaðum og kveikjandi skúlastjórum**

Nýhugsandi, skapandi, kveikjandi og eldhugaðir skúlastjórar eggja og stuðla listini. Vit tosaðu við nakrar av hesum eldhugaðu stjórum. Hjá øllum vísti tað seg, at teirra hugburður smittaði av á starvsfólkini og gav teimum íblástur. At vera miðvísur og íðin sum stjóri styrkti ikki bara almennu ímyndina av skúlanum, men gjørði eisini lærararnar hugagóðar, samstarvshugaðar og dugnaligar. Dugnaligu stjórnarnir eru djarvir og áhaldandi. Teir eru hugsanarsamir og virðismeta gávurnar og samlaða vísdómin í starvsfólkahópnum.

Skúlastjórar í Føroyum hava rættiliga stórt frælsi og sjálvræði. Tað er eingin skúlastjóraútbúgving í Føroyum, men fleiri skúlastjórarar hava masterútbúgving. Sum ein segði: “Eingin orka verður brúkt at útbúgva skúlaleiðarar í Føroyum. Nøkur fara til Danmarkar, men viðurskiftini eru øðrvísi har. Skúlastjórnarnir, sum vit tosaðu við, vóru samdir um, at teir ynsktu sær skapandi lærarar og nýhugsandi skúlar, sum hetta dømi vísir: “Eg royni at seta skapandi lærarar. Góðir lærarar eru skapanarhugaðir. Er leiðarin førur fyri at vísa á ymiskar læruhættir, sum kunnu nýtast í eini lærugrein, so verður skúlin betri.”

5.4 Góðskutrygd

➤ **Tað er avgerandi, at undirvísing í list er dygdargóð**

Starvsfólk í skúlanum mugu samstarva fyri at menna skipaða, dygdargóða undirvísing í list. Málini í námsætlanini eru høg, men í roynd og veru kann undirvísingin vera ógvuliga vánalig. Á nøkrum flokksstigum hava næmingar so at siga onga undirvísing í list. At serútbúnir lærarar mangla til lærugreinina hevur eisini við sær, at dygdin í frálærni er ógvuliga ymisk. Í fleiri førum verða ein ella tveir lærarar settir at taka sær av lærugreinini, bara tí at teir vera hildnir at hava áhuga í list, ella tí at teir hava glopp í tímatalvuni. Møguleikin at hava sama lærara knýttan at fleiri skúlum hevur verið ov lítið umhugsaður.

Fakkunnleikin og eldhugin hjá lærarunum er avgerandi fyri dygdina í undirvísingini. Næsti partur viðger lærara- og námsfrøðingaútbúgvingina og menning innan list.

5.5 Lærarar og læraraútbúgvingin / Námsfrøðingar og námsfrøðingaútbúgvingin

---

- **Skal dygdin í listalæring vera góð, er tørvur á nýhugsandi, eldhugaðum og miðvísimum lærarum og námsfrøðingum**
- **Tað er ov lítið góðskueftirlit við læraraútbúgvingini/námsfrøðingaútbúgvingini í list**
- **Endamál og visjón við læraraútbúgvingini/námsfrøðingaútbúgvingini eru ógreið og fløkt**
- **Listin fær ov lítt tíð í læraraútbúgvingini/námsfrøðingaútbúgvingini**
- **Lærarar og námsfrøðingar fáa prógv og hava ikki førleikar ella vitan, sum skal til, fyri at list og skapanarhugur styrkja vanligu læringina**
- **Læraraútbúgvingin og námsfrøðingaútbúgvingin veita manglandi vitan um - og førleikar í – at eftirmeta, grunda og kannar**

Lærarastarvið í Føroyum plagdi at vera eitt mannfólkastarv. Soleiðis hevur ikki verið í øðrum londum. Fyrr vóru á leið 80% av læraranum í Føroyum mannfólk, men í dag er meirilutin (á leið 55%) konufólk. Lærarar upp til triðja flokk undirvísa vanliga í fleiri lærugreinum og fylgja flokkinum í nøkur ár. Eldri flokkarnir verða, størri eru sannlíkindini fyri, at tey fáa lærarar við fakkunnleika í lærugreinini. Í 9. og 10. flokki undirvísa næstan allir lærarar í lærugreinum, sum teir hava lisið á linju. Miðnámslærarar og musikkskúlalærarar fáa hægri løn, men teir hava sum oftast eisini hægri útbúgvingarstøði og longri lestur.

Fram um alt høvdu dygdin, eldhugin og førleikin hjá tí góða læraranum avgerandi leiklutin í dygdargóðari undirvísing í list. Í okkara kanning hittu vit lærarar, sum gávumildir góvu okkum bæði tíð og serkunnleika í kanningararbeiðnum.

Okkara enkst- og dansktlærari er gamal uttaná men ungur innaní. (Næmingur)

Alt stendur og fellur við læraranum. (Næmingur)

Eg royni at seta lærarar við skapandi evnum í starv, men tað verður verri og verri at fáa fólk. Í mínari læraraútbúgving var ikki nógv list. Eg mátti læra meg alt við at roynd meg fram. Vit læra bara eitt sindur av ástøði. (Skúlastjóri)

Lærarin, sum ikki hevur list á linju, fær á leið trýggjar vikur við listaligari læring – tað eru 15 tímar í trýggjar vikur (45 undirvísingartímar). Tað ber til at taka tónleik, handarbeiði og smíð á linju. Hesar linjur eru 45 ECTS stig hvør. Á leið 10% av teimum lesandi taka eina av hesum lærugreinum á linju. Stuttu tíðina, tey hava skapandi list, verður størstur dentur lagdur á estetisku lærutilgongdina og skapandi barnið. Ljós verður varpað á, hvørjar upplivingar barnið fær í ymsu listagreinunum. Barnagarðarnir plagdu at hava meira tíð til ymsu listagreinirnar. Flestu evnini eru verklig. Í nýggju skipanini taka námsfrøðingar eitt skeið, sum tekur trýggjar vikur. Møguleiki er eisini at taka “Estetiskar lærutilgongdir og skapandi barnið” sum høvuðsþeki. Onnur høvuðsþeki fevna eisini um skapanarhug. Bara trýggir av 25 lærararum, sum undirvísa á Læraraskúlanum, hava PhD prógv. Teir flestu hava bara Masterprógv. Lærarar, sum hava prógv frá einum norðurlensskum læraraskúla, kunnu

undirvísa í øllum norðurlenskum skólum. 38 lærarar fáa prógv um árið og 30 námsfrøðingar²⁹.

Hóast tað sum heild ikki er lætt at fáa lærarastarv, hava lærarar, sum hava tónleik á linju - ella kunnu undirvísa í list og eru skapandi - ongar trupulleikar við at fáa starv. Tað benda hesi sitat eisini á:

Læraraútbúgvingin er vorðin so "serkøn." Allir lærarar mugu duga list og vita, hvussu teir kunnu gera undirvísingina áhugaverda við skapandi læring.

Lærarar mugu gera alt. Teir mugu vera smidligir, men útbúgvingin fyrireikar teir ikki til henda veruleika.

Vit mangla skapandi lærarar, sum tíma at arbeiða í skúlunum. Eg royndi at seta ein lærara, sum kundi taka sær av kórinum, men eg fann ongan.

Tað er ikki altíð lætt at finna ein lærara, sum kann undirvísa í list. Eg vil hava ein sterkan "veruligan" listalærara. Teir eru fáir og ikki lættir at fanga.

Hendan frásøgnin frá Læraraskúlanum vísir á innbygdar skeivleikar í skipanini og er eitt sterkt prógv um tørvin, sum lærara- og námsfrøðilesandi hava á longri innleiðslu í list útbúgvingini.

Frásøgn 5.5.1 Flestu lesandi kenna einki til list

Listaðkið er ein innhugsað eind. Hondarbeiðslærarin og lærarin í smíð undirvísa, og vit hava eisini ítrótt. Eg mátti byrja heilt frá grundini. Flestu lesandi vita einki um list, so eg má byrja við ástøði. Eg undirvísi eitt sindur um námsfrøði. Vit hava ikki tíð at fara á listasavn. Vit fáa alsamt betri næmingar inn á Læraraskúlan (miðalpróvtølini hækka.) 89 søktu, 38 sluppu inn, so vit kunnu vera meira kræsin. 20% av teimum lesandi eru nú tilkomin fólk. Vit hava ikki tíð at gera tey til listafólk. Vit royndu at eggja teimum at síggja list sum eitt amboð. Bara á einum grundstøði. Vit kunnu ikki menna tey til at arbeiða á hægri støði við so lítlari tíð. Vit leggja dent á, at endamálið er ikki at menna listafólk, men at læra at brúka estetisku mannagongdirnar. Tað er týðningarmikið, at tey lesandi eru før fyrri at tulka myndir og læra nakrar arbeiðshættir. Læraraútbúgvingin má nógv meira verða grundað á gransking. Vit hava onga gransking. Námsfrøðingar mugu læra børnini nógv ymisk skap og háttaløg. Tað er trupult hjá lærararunum at arbeiða við bæði ástøði og verkligum arbeiði. Vit koma ikki nóg djúpt.

Fleiri lærarar orðaðu somu stúranir. Tað gjørdi skúlastjórar eisini:

Læraraútbúgvingin er ein trupulleiki. Hon eigur at vera nógv betri. Ert tú heppin, er onkur einstakur lærari, sum veit okkurt um list, men annars eru børnini við sviðusoð. Dygdinar hjá læraranum eru avgerandi. (Skúlastjóri)

²⁹ Ein kritiskur luttakari viðmerkti, at fyrr vóru bara 24 nýggir lærarar útbúnir um árið, og núverandi tal kundi verða sett niður, um lærarar ikki fingur arbeiði.

Tað er í grundinni ekki nógv undirvísing í list. Tú lærir av at sleppa at roynd teg í verki. Í skúlanum verður ov stórir dentur lagdur á ástøði. (Nýútlærdur lærari)

Onkrir lærarar vístu á, at broytta skipanin tók hugin at undirvísa í list burtur. Í summum førum var listin raðfest so lágt, at hon var brúkt at fylla hol í tímatalvuni.

Eg vildi ikki undirvísa í tónleiki. Mær dámar ikki tónleik, men onkur skuldi hava tónleik, og eingin annar hevði tøkur tímar, so nú eri eg lærari í tónleiki. Eg havi ein tíma um vikuna.

Smærri skúlar kunnu gera nakað við lágu raðfestingina, sum listin hevur fingið, tí hesir skúlar hava frælsi at raðfesta smidliga innanfyri karmarnar hjá skúlanum, sum hetta sitatið frá einum stjóra í einum lítlum skúla vísir:

Vit hava nógv nógvur tímar til list. Tá ið eg las til lærara, vóru tímarnir í list fyrri seg, og vit høvdu eitt ótal av tímum. Nú eru allar listageinarnar savnaðar, og tey hava bara nakrar fáar tímar. Men annað er so, tá ið tú kemur út í skúlan, kanst tú í veruleikanum gera, sum tú hevur hug til. Hetta er ein lítill skúli, so eg hugsi meg um, tá eg leggi tímarnar. Eg haldi, at tað er ein synergi millum list og aðrar lærugreinir, so vit seta tíð av til list, og vit hava ymisk evni og býta børnini í bólkar. Tá ið eg fekk starv her í skúlanum, stóð illa til við listini, so vit syngja og spæla hvønn dag fyrst á morgni. Kanska eri eg meira skapandi, tí eg havi mammu, sum er listafólk og bindur. So tað er í blóðinum. Nógvir dreingir binda, nakrir teirra seta seg enntá í bátin at binda. Foreldrini eru errin. Vit roynd veruliga at broyta hugburðin til at binda.

Dygdargóðir lærarar eru eitt virðismikið tilfeingi, sum tryggjar børnum undirvísing í list á høgum støði. Men stórir spurningur var í kanningin settur við yvirskipaðu dygdina hjá lærarum í list, við læraraútbúgvingina sum størstu avbjóðingina. Allastaðni, vit vitjaðu í samband við kanningina, søgdu fólk, at læraraútbúgvingin var høvuðsatvoldin til, at støði í list í skúlanum lækkaði. Atfinningarnar vóru nógvur og málrættaðar. Í stuttum var breið semja um, at støðið í læraraútbúgvingini var dalandi. List fekk minni tíð og lægri raðfesting fyrstu árin, og lærarar manglaðu grundleggjandi førleikar at undirvísa í list³⁰. Serliga var hildið, at undirvísingin hjá námsfrøðingum átti at havt nógv meira umfatandi og nýhugsandi gjøgnumgongd í listaligum tilgongdum. Sum eitt barn segði: “Tað er gott, tá lærarar siga søgur. Vit fáa innlit í teirra lív.”

Tað er kanska ov einfalt, bara at geva læraraútbúgvingini skyldina. Var tað so, høvdu allar bygnaðarligar forðingar í skipanini horvið, var læraraútbúgvingin bøtt. Geva vit læraraútbúgvingini alla skyldina, síggja vit heldur ikki, hvussu týðningarmiklir menningarmøguleikar skúlin kann lata upp, tá ið tað ræður um at eftirútbúgva lærarar (serliga teimum mitt í yrkisleið síni sum lærarar). UNESCO-frágreiðingin rør framundir, at hóast grundútbúgvingin hjá lærarum er gagnlig, kann eftirútbúgving mitt í yrkisleiðini elva til meiri yvirskipaðar hugburðsbroytingar og bygnaðarbroytingar í skúlanum (Bamford,

---

³⁰ Nýggja útbúgvingin fyrri lærarar og námsfrøðingar er nýliga sett í verk, og tey fyrstu lesandi eftir nýggju skipanini byrja at undirvísa í august 2012. Tí er óvist, hvørjar førleikar tey hava ella mangla.

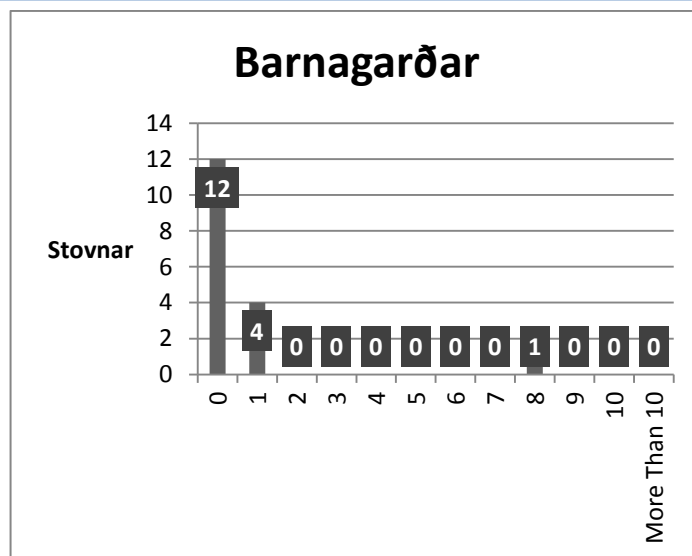
2006) s. 74. Hetta tykist serliga vera galdandi í Føroyum, har stórir eftirspurningur er eftir eftirútbúgvingarskeiðum og kvøldskúlaskeiðum í list, sum hetta sitatið vísir:

Vit skipa skeiðsútbøðið við støði í eftirmetingunum frá lærarunum. Vit hyggja at, hvat teir eftirlýsa mest. Í fjør fekk glaslist eitt reint 10-tal í eftirmetingini, og vit fingi 100 umsóknir, so tað skeiðið hava vit aftur.

Tá ið henda kanning var gjørd, var lærara- og námsfrøðingaútbúgvingin undir eftirmeting. Tí er týðningarmikið, at niðurstøðurnar í hesi kanning verða tulkaðar í ljósinum av meira nágreiniligari og umfatandi kanning. Hóast gransking er raðfest politiskt, ger Námsvísindadeildin sjálv ikki nógv við gransking. Serliga list, mentan og skapandi øki verða lítið raðfest. Flestu lærarar í Námsvísindadeildini, sum vit samskiptu við í kanningini, høvdu master- ella bachelorútbúgving.

Tað er harmiligt, men altjóða gransking vísir, at flestu lærarar fáa millum 0-3 mánaðar undirvísing í list í grundútbúgvingini (Bamford, 2006). Í Føroyum eru fáir lærarar við linjuútbúgving. Trupulleikin er serliga eyðsýndur í barnagørðunum, har flestu stovnar ongan serútbúnan námsfrøðing hava (Mynd 5.6.1)

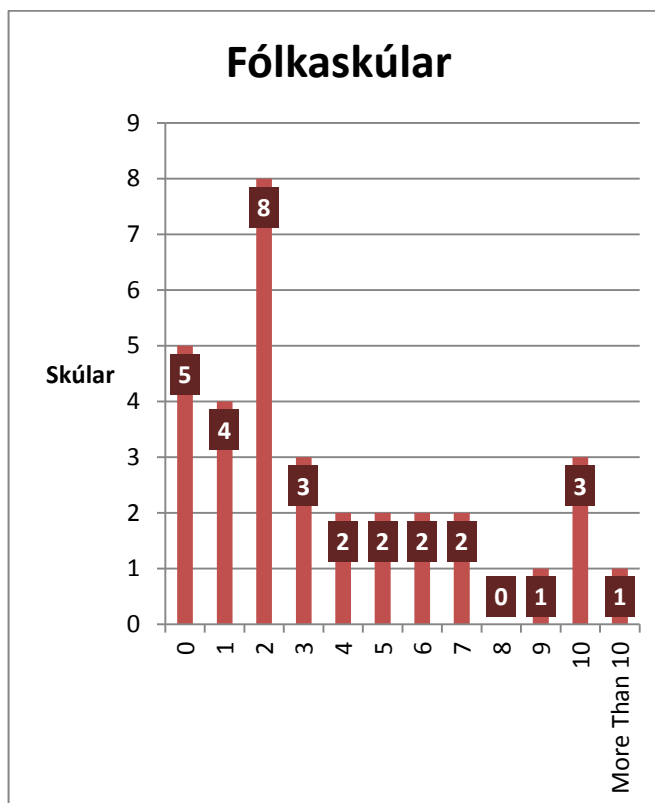
Figure 5.5.1 Serútbúnir námsfrøðingar í barnagarðinum

Onkrir skúlar høvdu ein ella tveir lærarar við faksekunneika í list, men ólukkið eru fleiri skúlar, sum ongan serfrøðing hava.

Figure 5.5.2 Starvsfólk við fakútbúgving í fólkaskúlanum

Skúlar vóru stak væl nøgdir við lærarar við linjuútbúgving í listlærugreinini – við linjulestr. 26% av skúlunum søgdu, at teir eru sera góðir, og onnur 48% hildu teir vera góðar. Nøgdsemi við lærarar við ongum fakkunnleika í lærugreinini var nógv lægri, bara 4% vóru hildnir at vera sera góðir, og minni enn 25% góðir. Meira enn ein fjórðingur av lærarum, sum ikki hava fakkunnleika í lærugreinini, verða mettir sum ikki egnaðir at undirvísa í list, og onnur 8 % av lærarum vóru hildnir als ikki at vera munagóðir undirvísarar í list. Hesi hagtøl vísa, at tørvur er á at styrkja læraraundirvísingina í list.

Spurd um “Læraraútbúgving fyrireikar lærarar, sum ikki hava linjulestur í list, væl til at undirvísa skapandi”, vóru bara 16% nøkulunda samd, og 38% vóru ósamd ella ógvuliga ósamd. Aftur var størri nøgdsemi við lærarar við fakútbúgving, har 30% svaraðu, at linjulestur í list í læraraútbúgvingini fyrireikar lærarar væl til at undirvísa í list, samanborið við 19%, sum vóru ósamd ella ógvuliga ósamd við útsøgnina.

Kanningarúrslitini vístu eisini á stóran tørv á eftirútbúgvingum í list. Bara 1% av teimum, sum svaraðu, hildu, at nóg góðir eftirútbúgvingarmøguleikar vóru innan list, og 48% svaraðu, at tað vóru avgørt ikki nóg góðir eftirútbúgvingarmøguleikar. Serliga álvarsamt var tað, at 15% av fólkaskúlalærarum ikki vita, um tað eru nøkur eftirútbúgvingartilboð í list.

Læraraútbúgvingin hjá lærarum á miðnámi er heilt øðrvísi enn vanliga læraraútbúgvingin og námsfrøðingútbúgvingin. Vanliga hava hesir lærararnir tikið eina bachelor útbúgving í eini listagrein (sum oftast tónleiki og myndlist, og nøkur høvdu lisið leiklist) og síðani tikið diploma í undirvísingarfrøði. Skipanirnar í læraraútbúgvingini byggja við nøkrum fáum undantøkum í stóran mun á gamlar fyrimyndir. Musikkskúlalærarar hava klassiskar útbúgvingar og líknandi yrkisleið sum miðnámsskúlalærararnir.

Sum tað var nevnt fyrr í frágreiðingini, er eftirútbúgving hjá lærarum avgerandi fyri dygdargóða undirvísing í list.

Eftirmetingarnar vísa okkum, at hvørja ferð vit bjóða eitt skeið í list, so eru tey sera væl dámd, og fólk ynska fleiri skeið í list. Sum úrslit av góðu afturmeldingunum hava vit valt at seta fleiri listadagar á skrána. Til dømis fekk eitt skeið í glaslist eitt reint 10-tal í eftirmetingini, og vit bjóða tað skeiðið aftur. (Starvsfólk)

Nám var tilvitað um, at leikluturin sum skeiðsútbjóðari var ein torfør avbjóðing. Tað er eyðsýnt, at andsøgn var hildin at vera millum, at eftirútbúgvingarskeiðini skuldu geva skeiðslutakarunum innleiðslu í list og jaligar upplivingar við list, og hinvegin tørvin á at útbúgva dugnaligar listalærarar við góðum førleikum at undirvísa børnum.

Kapittul 6: Viðmæli

6.1 Innleiðsla

Innbjóðingin at gera hesa kanning vísir opinleikan hjá útbúgvingarskipanini og politisku skipanini í Føroyum. Øll, sum vit hava havt við at gera í sambandi við hesa kanning, hava verið blíð og erlig. Vónin er, at henda frágreiðing gevur eina eftirfarandi mynd av tí, sum røddirnar lýstu, og at lærarar, listafólk og onnur, sum lesa frágreiðingina, kennast við ta styrki, tær avbjóðingar og tey viðmæli, sum frágreiðingin varpar ljós á.

Hesin kappitul lýsir í stuttum høvuðstilmælini í hesi frágreiðing.

6.2 Tilmæli

Tað eru 7 høvuðstilmæli frá hesi kanning:

1. Námsætlan og íverksetan

- 1.1 Gjörðar eiga at verða greiðar linjur fyri lærutilgongdir í list, sum samanhangandi skulu fevna um dagstovn og skúlagongd hjá barninum**
- 1.2 Tilskið eigur at vera tíð, sum týðiliga er sett av til undirvísing í list (bæði í verandi skeiðum í tónleiki og myndlist og í eyka skeiðum í leiklist og dansi)**
- 1.3 Kravda tíðin til listalæring má verða víðkað at fevna um alla dagstovna- og skúlatíðina**
- 1.4 Eftirlit má alla tíðina vera við dygdini í arbeiðnum og undirvísingini í list**

2. Undirvísing í list í skúlunum

- 2.1 Gerið málini fyri undirvísing í list greiðari og einfaldari, so tað ber til at røkka teimum á ymisku flokksstigunum**
- 2.2 Havið eftirlit við, hvussu munadygg undirvísingin í list er, so at til ber at tryggja, at málini verða rokkin, og at undirvísingin er á høgum dygdarstigi.**
- 2.3 Tryggið, at bæði undirvísing í list og undirvísing í gjøgnum list (skapandi námsfrøði) er á øllum flokksstigum í skúlanum øll skúlaárini og skipað stígvíst í støðugari menning**

2.4 Tilgongd og avrik skulu hanga týðiliga saman, og næmingar hava brúk fyri regluliga at sleppa at vísa fram avrik síni á dygdargóðum framsýningum

2.5 Meira tíð má verða sett av til undirvísing í list og mentan fyri at fáa føroysku skúlaskipanina upp á altjóða støði (miðal). Hetta fevnir um samlaðu tíðina og tíðina, sum tey hava um vikuna hvørt skúlaárið (upp til 16 ára aldur)

3. Læring í list eftir skúlatíð

3.1 Musikkskúlar mugu menna nýhugsandi hættir at minka um longu bíðilistarnar

3.2 Musikkskúlarnir eiga at verða eggjaðir til at menna breiðari undirvísingarskráir, sum geva børnunum størri valmøguleika

3.3 Umhugsað eigur at verða at menna tilboð í øðrum listagreinum, so sum dansi, leiklist og myndlist at víðka tilboðini í musikkskúlanum

4. Samstørv

4.1 Samstørv mugu setast í verk millum skúlarnar og ymsu feløgini og stovnarnar, sum arbeiða innan list og mentan

4.2 Samstørv, íroknað Listaley-pin, mugu vara longri og fevna um felags fyrireiking og nýtslu av tilfeingi

4.3 Áhaldandi samstørv millum Námsvísindadeildina, skúlaverkið og dagstovnaøkið mugu verða feld inn í lógarverk og mannagongdir

4.4 Undirvísingartilboð á søvnum mugu verða regluliga endurmett og endurnýggjað, so tey geva teimum vitjandi hug at koma aftur

5. Støðumet og eftirmeting

5.1 Metingaramboð eru ógvuliga fá í undirvísing í list, og hetta økið hevur brúk fyri kanning og menning

5.2 Einfaldar skipanir at kanna og meta um dygdina í undirvísing í list mugu verða mentar og settar í verk

6. Læraraútbúgvingin

6.1 Ein eftirmeting av læraraútbúgvingini er ávegis, og úrslitini og niðurstøðurnar frá hesi kanning og øðrum kanningum eiga at verða tikin til eftirtektar beinanvegin fyri at bøta um læraraútbúgvingina í list

6.2 Strangari eftirlit við dygdini í undirvísingini í list í Námsvísindadeildini er neyðug

6.3 Fleiri tilboð eiga at vera tøk í eftirútbúgving í list og skapandi læring og í skúlaleiðslu

6.4 Starvslæra í skapandi list má vera partur av læraraútbúgvingini

7. Skapandi vinnur

7.1 Dátuinnsavnan um, hvørja ávirkan skapandi vinnurnar hava, eigur at vera nógv dygdarbetri og í samsvari við evropeiskar reglur fyri dátuinnsavnan

7.2 Føroya Landsstýri má beinanvegin átaka sær ein meira framsóknan leiklut í at tryggja rættindini hjá føroyskum framleiðarum undir ES-skipanini fyri Vardan Uppruna, “The Protected Designation of Origin Scheme”

Ein nevnd eigur at verða sett at hava eftirlit við, hvørji aftursvar hesi tilmæli fáa. Verður okkurt sett í verk út frá hesum tilmælum, eiga tey at verða eftirmett fyri at vita, hvørja ávirkan tey hava havt.

6.3 Økir sum krevja meira gransking

Hóast nevndu viðmæli byggja á nágreiniliga eftirmetandi kanning, eru øki, sum krevja meira gransking. Tey fevna um:

- Læraraútbúgvingina
- At menna metingarmannagongdir
- At lýsa og staðseta lærulinjurnar í undirvísingini í list
- At menna einføld eftirmetingaramboð til at taka avgerðir og hava eftirlit við dygd

Harumframt eiga undirvísing í miðlum og sambondini við skapandi vinnurnar at verða kannað gjøllari.

Tað hevði verið hóskandi eisini at sett í verk eina kanning um lestrarmøguleikar í list eftir lokna skúlagongd, serliga við tí fyri eyga at menna nýhugsan og tann serkunnleika, sum fer at verða neyðugur fyri at vaksa um skapandi vinnurnar í Føroyum.

6.4 Niðurstøður / Framtíðar kós

Dygdargóð undirvísing í list ávirkar barnið, læringina, læruumhvørvið og samfelagið, men hesir fyrimunir eru bara eyðsýndir, har skipað, dygdargóð undirvísing verður framd. Ófullfíggað undirvísing við vánaligari dygd ger lítið fyri at styrkja lærumøguleikarnar hjá barninum ella skapa fyrstafloks skúlar og dagstovnar. Undirvísing við vánaligari dygd er skaðilig fyri skapandi menningina hjá barninum, og hevur ringa ávirkan á sjálvsálitið hjá læraranum og námsfrøðinginum og á luttøkuna frá øðrum mentanarstovnum.

Við hesum í huga, er tað týðningarmikið, at orðingarnar í lógarverkinum, sum birta upp undir, at undirvísing í list verður roknað við í samlaðu undirvísingina hjá føroyska barninum, verða fylgdar upp við haldgóðari íverksetan og eftirlitsmannagongdum, sum tryggja, at børn fáa dygdargóða undirvísing. Góð undirvísing er ikki dýrari enn vánalig undirvísing, og hon kann seta gongd í áhaldandi menning og styrkja yvirskipaðu dygdina í læringini.

Tá ið hugsað verður um alla ta vælvild, sum henda kanning hevur fingið, og tann opinleika, eldhuga og miðvísni, sum vóru eyðsýnd í føroysku skúlastipanini og føroyska mentanarlívinum, tykist tað møguligt hjá Føroyum at tryggja øllum børnum í føroysku dagstovnunum og skúlunum skapanargleði við týðandi og listaligum tilgongdum, avrikum og framfærslum.

Heimildir

- Bamford, A. (2005) *The Wow Factor: Global research compendium on the impact of the arts in education* (Berlin, Waxmann Verlag).
- Catterall, J (2009) *Doing Well and Doing Good by Doing Art: The Effects of Education in the Visual and Performing Arts on the Achievements and Values of Young Adults*. Los Angeles: I-Group Books
- Bogt, W.P. (1993) *Dictionary of statistics and methodology* (London, Sage Publications).
- Dewey, J. (1934) *Art as experience* (New York, Minton Balch).
- Higgs, P. (2006) *The creative industries topography and dynamics report*(Australia, CCI: ARC Centre of Excellence for Creative Industries and Innovation).
- Judd, M.C., E., S. & Kidder, L. (1993) *Research methods in social relations* (Fort Worth, Holt, Rinehart and Winston Inc.).
- Kissick, J. (1993) *Art: Context and criticism* (Bristol, Wm C. Brown Communications, Inc.).
- Matti Tomas (Eds.) (2009) *Northern Lights on PISA 2006: Differences and similarities in the Nordic countries*. Nordic Council of Ministers, Copenhagen
- Pearsall, J. (Ed.) (1998) *The New Oxford Dictionary of English* (Oxford, Clarendon Press).